«Әстайидил издәнгүчиләр үчүн»

Никола Яқуп Ғабрил

Мундәрижә: —

Кириш сөз

1-музакирә

1-қисим: Тәврат вә Инжил — һәқиқәттур

2-қисим: Әқлий испат

3-қисим: Тарихий испат

4-қисим: Археологийилик (қезип чиққан) испат

2-музакирә

Тәврат вә Инжилни Куран инавәтсиз қиливәткәнму?

3-музакирә

Инсан балиси гунакардур, һәтта пәйғәмбәрләрму!

4-музакирә

Мәсиһ Әйсаниң чапрас яғачқа миқлиниши (кириш сөз)

1-қисим: Худаниң Мәсиһ Әйсаниң чапрас яғачқа миқлинишида болған мәхсити.

Әйса «Инақлаштуруш»ни қандақ әмәлгә ашурған?

2-қисим: пәқәт Мәсиһ Әйсала ашу қурбанлиқ вәзипигә лайиқтур

3-қисим: Мәсиһ Әйса Өз ихтияри билән чапрас яғачқа миқланғанму?

4-қисим: Куранда Мәсиһ Әйсаниң чапрас яғачқа миқлиниши тоғрисида йезилғанлири

5-қисим: Мәсиһниң чапрас яғачқа миқлинишидики тарихий испатлар

5-музакирә

Мәсиһниң гунасизлиғи, Худалиғи вә оғуллуғи

6-музакирә

Куранда Мәсиһниң башқилардин үстүнлүги тоғрисида йезилғанлири

7-музакирә

Худадики «үчниң бирлиги», «үчтә бирлик» яки «үчлүк гәвдә»

8-музакирә

«Ярдәмчи» вә Муһәммәд

9-музакирә

Һатимә

«Әстайидил издәнгүчиләр үчүн»

Кириш сөз

Мән нурғун вақтимни мусулман қериндашлирим билән биллә өткүздум; бу қериндашлирим ичидә өлималарму аз әмәс еди. Биз дин тоғрилиқ әстайидил, сәмимий вә достанә параңлашқанлиримизда «Бу дуниядики барлиқ йолларни қидирип, һәммә ишикләрни чекип чиқаттуқ»; шуниң билән мәндә бу сөһбәтлиримизни йәкүнләп йезип, бир китапчә қилип чиқириш хияли туғулди. Ахири хиялим әмәлгә ешип, бу китапчә йезилип чиқти. Бу кичиккинә «тиришчанлиғим»ни, һәқиқәт йолидикиләр үчүн пайдилиқ һәм уларға йетәкчи болсун дәп, һәқиқәтни издәйдиған һәм уни нишан қилидиған кишиләр оттурисиға қоймақчимән. Әгәр һәқиқәтниң немә екәнлиги уларға ениқ болған болса, улар һәқиқәткә еришиш үчүн барлиқ дунялирини разилиқ билән сетиветип, һәқиқәтни хошаллиқ билән сетивелишини сәмимий үмүт қилимән. Әнә шундақ кишиләрла бәхит һәм ронақ тапалайду.

Бу китаптики музакирлиримдә мән һәрқандақ бир әһли

мусулманға мас келидиған усулни қолландим, һәрқандақ бир һөрмәтлик издәнгүчиниң уни инкар қилмайдиғанлиғиға ишинимән. Имканийәтниң баричә, Қуран, һәдис вә һәм тарихлардин испатлар алдим. Чүнки булар мусулманларға нисбәтән таразида тохтайдиған һәм һечқандақ қаршилиққа учримайдиған испатлардур. Мошундақ испатлар болғандила, биз гәпниң поскаллисиға йетәләймиз. Шүбһисизки, алимларниң шәрһлигинидәк, «Һәқиқәт издинишниң қизидур». Һәқиқәтни издигүчи уни тепиш үчүн муназирә саһәсидә йол кезишкә разидур. Аллиқачан һәқиқәткә еришкән кишиму бу муназиридин баш тартмайду, чүнки бу муназирә уни техиму мустәһкәмләйду. Шуңа қериндишим, ихласмәнлик билән болидиған сөһбәткә тәклип қилишимни еғир көрмисиңиз, бу муназиригә қатнашқиниңизда, өзиңизгә вә яки башқиларға пайдиси тегиду; икки тәрәптә ғалип келисиз. Мениң Қурандин яки һәдисләрдин нәқил кәлтүрүшүм буларни һәқиқәт дегәнлигим әмәс. Лекин логикилиқ муназириниң қаидә-йосунлири бойичә, мениң мошундақ тәдбирни қолланғиним түзүк; болупму еһтияҗ түпәйлидин мәҗбурий әһвал астида, уни қолланмай болмайду. Чүнки бәзи мусулман қериндашлар, қолумдики Муқәддәс Китап (Тәврат вә Инҗил)ниң пүтүнләй һәқиқий вә толуқ нопузлуқ екәнлигини қобул қилалмайду. Қобул қилалиған болса еди, мән әнә шу Муқәддәс Китаптин, уларниң қәлбидики барлиқ әндишиләр вә гуманларни түгитидиған, нурғун испатларни көрситип бәргән болаттим.

Қериндашлирим, силәрдә вә бизләрдә, Яратқучимиз Худаға ибадәт қилиш, өлүмдин кейинки мәңгүлүк бәхиткә еришиштәк етиқад ортақлиғи бар әмәсму? Силәр бу нишанни башқа бир

тәриқидә (йолда) издәйсиләр, биз болсақ башқа бир тәриқидә издәймиз. Әмма бу ишлар үстидә кәмтәрлик, ихласмәнлик вә обйектиплиқ билән тәпсилий музакирә қилсақ, бизгә немиму зийини болсун? Һәқиқәт бир вә бөлүнмәстур, шуңа инақлиқта биргә маңайли, шундила Яратқучимизниң илтипатиға, һәм ахири Ерәм (Едән) бағчисидикидәк мәңгүлүк бәхиткә еришәләймиз. Пәқәт Худадин кәлгән сәмимий муһәббәт бу китапни силәр үчүн яздурди. Биз силәрниң биз билән биллә меңишиңларни, биз Мәсиһ Әйсадин еришкән ниҗатлиқтин һәм мәңгүлүк һаятлиқтин силәрниңму ортақ бәһриман болушиңларни халаймиз. Биз өзимиз еришмәкчи болған ашу бәхит, шадлиқ һәм ниҗатлиқни силәрдиму болсун дәп тилигән екәнмиз, ундақта һәргизму силәрдин нәпрәтләнмәймиз, бәлки силәрни сөйидиған сәмимий достлардин болимиз. Биздин қилчиликму гуманланмаңлар; Худа силәрни тоғра йолда йетәклигәй.

Музакириниң йүзәки болуп қелишиниң алдини елиш керәк, шуңа бәзибир сөзлиримгә чидашлиқ бериш тәс болуп қалса, қериндашлиримниң йол қоюшини өтүнимән, чүнки мениң мәхситим башқиларниң етиқадлирини чөкүрүш әмәс. Һалбуки, бәзи пакитлар һәм һәқиқәтләрни айдиң қилмақчимән, шуниң үчүн башқиларниң көңлини дәп өзүмниң етиқад әқидилиримни бир яққа қайрип қоялмаймән. Башқиларниңму һәм шундақ қилишини тәләп қилмаймән. Бу қандақла болмисун сиз үчүн бир қетимлиқ музакирә пурсити болуп қалиду әмәсму? Лекин вәдә беримәнки, һөрмәтлик китапханниң ғурурига тегидиған, мәсқирә қилидиған яки мазақ қилидиған түстики һәрқандақ бир сөзниң чиқип қелишидин сақлинимән.

Ахирда шуни етирап қилип өтмәкчимәнки, бу китапчини түзүштә мән илгәрки басма материяллардин пайдиландим. Худадин илтижа қилғиним, бу китапчә пайда йәткүзгүчи һәм инақлиқниң қорали болуп чиққай. Худа болса сәмимий илтижаларға жавап бәргүчидур, мениң яр-йөләнчүкүм һәм барлиқ мәдәт мәнбәйимдур.

Изаһат: — Қурандин нәқил кәлтүрүлгән сөзлириниң һәммиси Муһәммәд Салиһниң тәржимисидин елинған.

1-музакирә

1-қисим

Тәврат вә Инжил — һәқиқәттур

Ишинимизки, Муқәддәс Китап (Тәврат, Зәбур, Инжил) һәқиқий тәлиматниң ули вә мухлислар үчүн барлиқ мәсилиләрни һәл қилғучидур. У болса адил сотчи, башқиларниң әйиплишидин қорқмайдиған, һәқиқәтни ениқлап, ялғанчилиқни басидиған, барлиқ талаш-тартишлардики ишәшлик вә садиқ гувачидур. Шуңа музакирилиримдә, уни биринчи орунға қойдум. Чүнки Муқәддәс Китапниң ишәшлик екәнлигини қайил қиларлиқ сөз вә логикилиқ испат билән шәрһилийәлисәм, биз бу улуқ китапниң һөкүмлиригә

бойсунуп, униңдин йолйоруқ вә барлиқ ишлиримизда несиһәт алалаймиз. Бәрһәқ, у бир парлақ нур һәм барлиқ җан егилириниң тоғра йетәкчисидур.

(1) Қурандики Сүрә «Ал-имран» 3-айәттин, биз төвәндикиләрни көримиз: —

«*Илгири, кишиләргә (инсанларға) йол көрсәткүчи қилип Тәврат билән Инҗилни назил қилғаниди*».

Демәк, Худа инсанларға Тәврат вә Инҗилни йолйоруқ сүпитидә чүшүргән.

(2) Сүрә «Маидә», 71-айәттә: —

«*(И Муһәммәд!) ейтқинки, «И әһли-китап! (йәни Йәһудийлар вә Насаралар) силәр Тәвратқа, Инҗилға вә силәргә Пәрвәрдигариңлардин назил қилинған китапқа (йәни Қуранға) толуқ әмәл қилмиғичә, силәр етибарға алғидәк динда болған болмайсиләр*» («Насаралар» — Мәсиһкә етиқад қилғучиларни көрситиду).

Бу айәт Тәврат вә Инҗилниң ишәшлик екәнлигини испатлайду, ундақ болмиғинида, Муһәммәд уларға әмәл қилиш керәклигини демигән болатти.

(3) Йәнә Сүрә «Маидә», 47-айәттә: –

«*Әһли Инҗиллар (йәни Насаралар) Алла Инҗилда назил қилған әһкамлар бойичә һөкүм қилсун, Алла назил қилған айәтләр бойичә һөкүм қилмиғанлар пасиқлардур*»

– демәк, Инҗил Худа тәрипидин чүшүрүлгән, Муһәммәд уни һоқуқлуқ дәп билгән.

(4) Сүрә «Ниса», 136-айәт: –

«*И мөминләр! Аллаға, Алланиң пәйғәмбиригә вә Алла униңға назил қилған китапқа (йәни Қуранға) вә илгири Алла назил қилған китапларға (йәни Қурандин илгири назил қилинған самави китапларға) иман кәлтүрүңлар. Кимки Аллани, Алланиң пәйғәмбирини, китаплирини, пәйғәмбәрлирини вә ахирәт күнини инкар қилидикән, у қаттиқ азған болиду*».

Бу айәт, биравниң Тәврат вә Инҗилға ишәнмигәнлик, Қуранға ишәнмигәнлигигә охшаш «қаттиқ азған болиду» дәп бекитиду.

(5) Сүрә «Сәбәи», 30-айәттә: –

«*Капирлар: «Бу Қуранға вә униңдин илгәрки китапларға һәргиз ишәнмәймиз» – дәйду*».

Мәккиликләр («капирлар») мана шундақ Қурандин хәвәрдар болғандәк Тәврат вә Инҗилдинму хәвәрдар болғаникән.

(6) Сүрә «Қәсәс», 49-айәттә: –

«*Ейтқинки: «Әгәр (у икки китап сеһирдур дегән сөзүңларда) растчил болидиған болсаңлар, у икки китапқа қариғанда, Алла тәрипидин назил болған техиму тоғра бир китап кәлтүрүп беқиңлар, мән униңға әгишәй»*»

Дәрвәқә, Муһәммәд Тәврат вә Инҗилниң тоғрилиғини һәм

Қуран билән баравәр орунда туридиғанлиғиға гуваликқилған.

(7) Сүрә «Маидә», 43-айәттә: –

«*Уларниң йенида Алланиң һөкмини өз ичигә алған Тәврат турса (йәни Тәвраттики һөкүмләрни көрүп туруп әмәл қилмайватса) (и Муһәммәд) қандақчә сени һөкүм чиқиришқа тәклип қилиду?*»

Юқирқи айәтләрниң мәниси еник һәм очуқ туруптуки, уни йәнә шәрһләш яки чүшәндүрүп жүрүшниң һечқандақ һаҗити йоқ болса керәк.

Бу айәтләрниң умумий мәниси дәл шуки, дунияға йоруқлуқ вә йетәклигүчи болсун дәп, Муқәддәс Китап (йәни Тәврат вә Инҗил)ни һәммигә Қадир дана бир Худа чүшүргән. Китапниң қаидә-принсиплириға риайә қилиш вә әгишиш керәк. Бир мусулман бу китаптики сөзләргә ишәнмисә, ундақта униңда етиқадниң кәмчил екәнлиги вә униң йолдин бәкму езип кәткәнлигидур. Йәнә келип, Муһәммәд дәвридики мәккиликләргә нисбәтән Тәврат билән Инҗил Қуранға охшашла тонушлуқ еди.

Қериндишим, мәниси еник турған бу айәтләрни оқуп туруп йәнила Муқәддәс Китапқа ишәнмәй, уни һаҗәтсиз яки мунасивәтсиз дәп қарисиңиз қандақ болиду? Худа Өз әмирлиригә итаәтсизлик қилғанларни сүрүштүрүп һесап алидиған күнидә, китап-дәптәрлирини ачқинида, өзиңизни қандақму ақлиялайсиз? Сизниң шу китапни (Тәврат, Зәбур, Инҗил)ни оқуп, униңға ишинишиңизни вә принсиплириға итаәт қилишиңизни дәвәт қилимән. Шундақ қилғанда, сиз бирла вақитта Худаниң һәм

адаләтлик (һәр бир гунани җазалайдиған) һәм бизгә рәһимшәпқитини көрситидиған бирдин-бир йолини байқиялайсиз. Гуналириңизни жуюш имканийитини тапалайсиз һәмдә бу дуния вә у дуниядики әң муһим зат – Әйса Мәсиһ арқилиқ мәңгүлүк шадлиққа еришәләйсиз.

Лекин мәлум бир қериндишим мундақ дәп рәддийә беришиму мүмкин: –

«Сизниң нәқил кәлтүргән айәтлириңиз раст, хуласиңизму тоғра. Бирақ сиз мениң ишинишимни тәләп қилған, Қуран гува болуп тәстиқлиған ашу «Тәврат вә Инҗил» дегән китапиңиз өзгәртилгән вә бурмиланған; униңға бир қара қол тәккән. Сиз бүгүн «Тәврат вә Инҗил» дәп ататқан китаплар, Қуран гува болуп тәстиқлиған китапларға пүтүнләй охшимайду. Мусулманларниң уларниң қаидә-принсиплиридин ваз кечип, улардин даҗип кәткәнлиги дәл шу сәвәптин. Буни улардин көргили боламду?!».

Мошундақ рәддийә қилғучилар вә шуларға охшашлардин шуни тәләп қилимәнки, улар җавапимни диққәт билән аңлап, чоңқур ойлинип бетәрәп һөкүм чиқарсун.

Сиз жуқурида Қурандин нәқил кәлтүрүлгән айәтләрдин, Муқәддәс Китап (Тәврат, Инҗил)ниң Муһәммәд дәвридила толуқ мукәммәл болғанлиғи вә ишәшлик екәнлигини уқуп өттиңиз. Шундақ болмиған болса, Муһәммәд өзи униңға гувалиқ қилалмайтти вә яки кишиләргә униң әмир-пәрманлириға әмәл қилишни буйруялмайтти. Һеч болмиғанда, Муқәддәс Китапниң Муһәммәд дәвридә тоғра болғанлиғини, униң өзгәртилмәй,

ойдурмичиликтин халий екәнлигини етирап қилишиңиз керәк.

Мән йәнә сиздин төвәндики айәтләрни оқушиңизни тәләп қилимән. Улардин өзиңиз шундақ өзгириш мүмкинчилиги яки инсан балилириниң шундақ йол билән уни өзгәртиш имканийитиниң бар-йоқлуғини көрәләйсиз.

«*(И Муһәммәд!) Сән Пәрвәрдигариңниң китапидин саңа вәһий қилинғанни оқуғин, Алланиң сөзлирини һеч киши өзгәртәлмәйду*» (Сүрә «Кәһф», 26)

«*...Алланиң сөзлирини һәрқандақ адәм өзгәртәлмәйду*» (Сүрә «Әнъам», 33)

«*Пәрвәрдигарниң сөзи наһайити расттур, наһайити тоғридур, униң сөзини өзгәртәләйдиған һеч киши йоқтур*». (Сүрә «Әнъам», 115)

«*Алла вәдисигә хилаплиқ қилмайду*»
(«Юнус», 64-айәт)

«*Алланиң йолида (әрәбчи, каламида) һечқандақ өзгириш тапалмайсән (йәни Алланиң тутқан йоли өзгәрмәйду)*» (Сүрә «Фәтиһ», 22-айәт)

«*...Қуран ғалип китаптур. Буниңға алдидинму, арқисидинму (йәни һечқайси тәрипидин) батил (инавәтсиз) йүзләнмәйду*» (Сүрә «Фуссилат», 40-41-айәт)

«*Куранни (әрәбчә, «әскәртиш»ни) һәқиқәтән биз назил қилдуқ вә чоқум уни қоғдаймиз*» (Сүрә ««Һижр», 9-айәт)

Жуқириқи сүриләрдин, Худаниң сөзлирини һеч кимниң өзгәртәлмәйдиғанлиғини көрәләйсиз, чүнки Худа бир китап чүшүргәндин кейин уни қоғдашқа вәдә бәргән. Әгәр бириси жуқурики «Һижр» сүридики «әскәртиш» дегән сөз пәқәтла Куранни көрситиду дәп қариса, мән: – Бу «әскәртиш» дегән сөз Тәврат вә Инжилниму өз ичигә алиду, – дәп жавап бәргән болаттим. Мәсилән Курандики баянға қарап беқиң: –

«*Әгәр (буни) билмисәңлар әһли илимдин (әһли-әскәртиштин) (йәнә Тәврат, Инжилларни билидиғанлардин) сораңлар*» (Сүрә «Әнбия» 7-айәт)

Әмәлийәттә, Тәвратниң өзи Сүрә «Әнбия» 47-айәттә «Куран» («фурқан») дәп аталған: —

«*Биз һәқиқәтән Муса билән Һарунға фурқанни (йәни һәқ билән батилни (наһәқни), һалал билән һарамни, һидайәт билән гумраһлиқни (алдинип кәткәнликни) айриғучи (Тәвратни), нурни, тәқвадарларға (пайдилинидиған) вәз-несиһәтни (әскәртишни) бәрдуқ*».

Мундақчә ейтқанда, Куранға қаритилған һәммә сөз Тәврат вә Инжилға қаритилған әмәсму? Чүнки Тәврат вә Инжил Худаниң сөзлиридур; етиқадиңиз бойичә, Куранму Худаниң сөзи болиду. Куранда Худа Өз сөзлиридә һечқандақ өзгириш, қошулуп қелиш яки еливетилишларниң мутләқ болмайдиғанлиғини (Жалалайн өлима

дегәндәк) ейтқанлиғиға ишәнсиңиз, ундақта қандақсигә «Тәврат вә Инҗил өзгәртилгән» дегили болсун?

Әгәр сиз йәнә «өзгәртилгән»лигиниң еһтимали бар дәп қарисиңиз, ундақта Қуранниңму өзгәртилгәнлигиниң еһтимали бар болған болиду, чүнки Тәврат вә Инҗил үчүн еһтималлиғи бар болған ишлар, охшашла Қурандиму бар боливериду. Өлима Ал-Разиниң дегинидәк, «Инсанлар Худаниң сөзлирини (Тәврат вә Инҗилни) өзгәртәләйдиған болса, шүбһисизки Қуранниму өзгәртәләйдиған болиду». Сиз Қуранни «өзгәртилгән» дәп етирап қилмайсиз. Шуниңға охшаш, Тәврат вә Инҗилниңму өзгәртилиши мүмкин әмәслигини етирап қилишиңиз керәк. Уларниң һәқиқийлиғини етирап қилип, әмир-пәрманлириға бойсунуп, «Йол, һәқиқәт вә һаятлиқ» болған Қутқузғучи-Мәсиһни тонутидиған йетәклигүчи сүпитидә Тәврат вә Инҗилни қобул қилишиңиз керәк.

Әнди, Мәдинәдә йезилған сүриләр йәни аталмиш «Тәвраттики айәтләрниң бузулуши» тоғрисида тохтилип өтсәк, бу айәтләр пәқәтла бәзибир Йәһудийларға қаритилған еди. Төвәндә башқа бир китаптин сөз алсақ: –

Биринчи, Сүрә «Ал-Имран», 78-айәттә: –

«*Улардин (йәни Йәһудийлардин) бир түркүми китапта болмиған нәрсиләрни, силәрниң китапта бар екән дәп ойлишиңлар үчүн, тиллирини әгир-бүгри қилип оқуйду вә уни Алла тәрипидин назил болған дәйду. ...улар билип туруп Алла намидин ялған оқуйду*».

Бирәрси «Бу айәт Тәвратниң өзгәртилгәнлигини демәкчиму?»

дәп сорап қалса, әмәлийәттә болса, бу айәт дәл шуниң тәтүрисини испатлайду. Чүнки мошу йәрдә, китапниң өзгәрткәнлигини демәй, бәлки «бир түркүм» адәмләр оқуған вақтида, хата тәләппуз билән мәнисини өз мәхсити үчүн бурмилиғанлиғини көрситиду. Уларниң қолидики китап дәл әслидики Тәвраттин башқа китап әмәстур.

Иккинчи, Сүрә «Ниса», 46-айәт: –

«*Йәһудийларниң ичидә китапниң (йәни Тәвратниң) сөзлирини өзгәртиветидиғанлармү бар, улар «сөзүңни аңлидуқ, бойсунмидуқ, бизгә қулақ сал, биз саңа қулақ салмаймиз» – дәйду, динға тәнә қилиш йүзисидин «раина» дегән сөзни тиллирини әгир қилип ейтиду*».

Бу сөзләрниң мәниси жуқуриқи мисалға охшаш, йәнә «бир түркүм» адәмләрниң тиллирини әгир қилип хата тәләппуз билән Тәвратни оқуйдиғанлиғини көрситиду. Буниңға төвәндики айәтму (47-айәт) испат бериду: –

«*И китап берилгәнләр! (йәни Йәһудийлар)... өзүңлардики китапни (йәни Тәвратни) тәстиқ қилидиған, бизгә назил қилған китапни (йәни Қуранға) иман кәлтүрүңлар*».

Демәк, уларниң «өзидики китап» дәл әсли өзгүртилмигән әйнән Тәвраттур.

Сүрә «Маидә», 13-айәтниңму жуқуридики икки айәткә охшаш мәниси бар. Йәнә шу сүридики 46-, 47- айәтләр, Сүрә «Юнус» 94-айәтләрму шуни испатлайду: –

«*Уларниң (йәни бәни-Исраил пәйғәмбәрлириниң) арқисидин өзидин*

илгири назил қилинған Тәвратни (йәни униң Алла тәрипидин назил қилинғанлиғини) етирап қилғучи Әйса ибн-Мәрйәмни әвәттуқ, униңға һидайәт билән нурни өз ичигә алған Инжилни ата қилдуқ, «Инжил» өзидин илгири назил қилинған Тәвратни етирап қилғучидур (йәни униңға мувапиқтур), тәқвадарларға һидайәт вә пәнд-несиһәттур. Әһли Инжиллар (йәни Насаралар) Алла Инжилда назил қилған әһкамлар бойичә һөкүм қилсун, Алла назил қилған айәтләр бойичә һөкүм қилмиғанлар пасиқлардур».

«*Мубада сән, саңа биз назил қилған китаптин шәклинидиған (шүбһилинидиған, гуман қилидиған) болсаң, сәндин илгири китап оқуғанлар (йәни Тәврат билән Инжил назил қилинған Йәһудийләр вә Насаралар)дин сорап баққин...*»

Сүрә «Бәқәрә», 113-айәттиму: –

«*Йәһудийлар «Насараларниң һечқандақ асаси йоқ (йәни улар тоғра динда әмәс)» деди. Насараларму: «Йәһудийларниң һечқандақ асаси йоқ (йәни улар тоғра динда әмәс)» деди. Һалбуки, улар китапни (йәни Йәһудийларниң Тәвратни, Насаралар Инжилни) оқуйду*» – дейилгән.

(Әмәлийәттә, «Насаралар» (Мәсиһ мухлислири) Тәврат-Зәбур билән Инжил дегән икки китапға ишиниду, бәзидә уларни «Кона Әһдә» һәм «Йеңи Әһдә» дәп атайду).

Биз жуқуриқи айәтләр тоғрисидики музакиримиздә мошу йәргә кәлгичә, «Инжил» тоғрисида техи анчә сөз ачмиған едуқ; Тәвратқа нисбәтән жуқуриқи айәтләрму бизни охшаш хуласигә кәлтүридуки, Йәһудийларниң қолидики Тәврат һәқиқий Тәвраттур, пәқәтла бәзи Йәһудийлар (Тәвраттики) айәтләргә Муһәммәдниң

арзусиға қарши мәнидә тәбир бәргән. Бу хуласигә өлима Ал-Рази, Ал-Байдавиларму уларниң «бузулған текстлар» дегән тәбиригә қошулиду. Ундақ болмиғинида, Қуранниң «Мәдинәдики сүрилири» «Мәккәдики сүрилири» гә зит келип қалған болатти.

2-қисим

Әқлий испат

Асман вә дунияни һәм барлиқ җанлиқларни бирла еғиз сөз билән яратқан Худаниң һәммигә Қадир екәнлигини һәр бир әқил егиси билиду. Худаниң нурғун карамәтлиридин, каинатниң барлиқ универсал қанунийәтлириниң топ-тоғра екәнлигидин вә миңлиған жиллардин бери өзгәрмигәнлигидин Униң даналиғи һәммигә аяндур. Худа һәм қадир һәм дана болғачқа, әқил егилири болған инсанларниң Яратқучисиға болған мунасивити, шундақла бир-биригә болған бурчлирини уларға чүшәндүридиған бир асасий низам яки түзүлмини Өзи түзүп чиқиши керәк еди. Инсан өзиниң кәлгүси тәғдириниң қандақ болидиғанлиғини – итаәтсизләргә җаза берилидиғанлиғини, етиқад қилип итаәт қилғанларға инъам берилидиғанлиғини билишкә моһтаж еди. Ундақ болмиғанда малиманчилиқ, қанунсизлиқлар инсанлар арисида әвҗ елип, чоң белиқ кичик белиқни жутувалидиғандәк болуп қалған болатти. Буниң ақивити инсанларни худди өз мәдәнийитини йоқатқан бәзи милләтләрдәк, өзини һалак қилишқа елип баратти. Шундақ болғанда инсанға нисбәтән әхлақ билән әхлақсизлиқ оттурисида

пәриқ қалмайтти. Бу хил әһвалларни Һәммигә Қадир вә бирдин-бир дана болған Пәрвәрдигаримизниң қобул қилалиши һәргиз мүмкин әмәс.

Худаниң инсанға чүшүргән бу низам билән түзүлминамини, әгәр Тәврат вә Инҗил әмәс десиңиз, сиз дәп беқиң, ундақта у немә? Мошуниңға охшаш еһтияжни қандуралайдиған (һәммә дәвирләрни бесип өткән) башқа бир қедимий Муқәддәс Китап барму? Бәрһәқ, йоқтур!

Шүбһисизки, Һәммигә Қадир вә бирдин-бир дана Худа, шундақ бир китапни инсанларға низам вә йетәклигүчи болсун дәп чүшүргәндә, уни өзгәртиш, қошулуп қелиш, елинип кетиш вә бузулуштин сақлашқа капаләтлик қилған. Шундақ қилмиған болса, у китап Шәйтан вә һәр бир яман нийәтлик адәмниң зәрбә нишаниға айлинип қалған болатти, вә яки нурғунлиған «Муқәддәс Китаплар» пәйда болған болатти, пикирләр бөлүнүп, һәқиқәтниң өзи қаймуқуш вә малиманчилиқ ичидә йоқилатти. Бундақ ишлар Худадин наһайитиму жирақ! Чүнки У Өзиниң китаплири, Тәврат, Зәбур вә Инҗилниң һәр бир қисмини өзгириштин, хаталиқ садир болуштин әсирмуәсир сақлап кәлгән. У бу китапларни, азғанларға йол көрсәткүчи мәшъәл сүпитидә сақлап кәлгән.

Муқәддәс китаплар, Тәврат вә Инҗилларни өзгәртиштәк бир «сүйқәст» мәвҗут болуши үчүн нурғун йәрдики нурғун кишиләр, бирла вақитниң өзидә бирлишиши керәк еди. Әмма бундақ бир бирлишиш һәргиз мүмкин әмәс. Дәсләптә, Қуран пәйда болған чағда (миладийәдин кейин 7-әсирдә) Йәһудий етиқадчилири һәм

Мәсиһ (христиан) мухлислири дунияниң һәрқайси җайлири, мәсилән Сурийә, Түркийә, Мисир, Ефиопийә, Парс, Һиндистан, Оттура Асия, Қәшқәр, Турпан, Җоңго вә Явропаларға тарқалғаниди. Муқәддәс китаплар, болупму Инҗил, әйни Ибраний тил вә Юнан (Грек) тилидин нурғун милләтләрниң тилиға, җүмлидин әрәбчә, арменчә, амһарчә (Ефиопийә тили), Коптчә вә латинчиға аллибурун тәрҗимә қилинған. Турпандиму археологлар Инҗилниң қедимки уйғурчә тәрҗимисидин бир нәччә қисимлирини қезип чиққан. Бу нурғунлиған кишиләрниң өзлири муқәддәс дәп билгән китапни өзгәртиш сүйқәстидә бир йәргә җәм болалайду дегәнгә ишиниш әқилгә сиғамду? Ариликниң жирақлиғи бир яқта турсун, уларниң арисида тили вә көзқарашлири, һәрқайси мәзһәпләр өзлириниң тәкитләйдиған ишлиридиму нурғун пәриқләр болған турса? Әксичә, бу нурғунлиған йәрләрдики, өз тилиға тәрҗимә қилинған һәрқайси милләт кишилириниң қолидики китап дәл әнә шу бир Тәврат вә бир Инҗилдур.

Шүбһисизки, бәзиләрниң «Муқәддәс Китаплар өзгәртилгән» дәвелиши испатсиз, асассиз төһмәттур. «Өзгәртилгән» дейилсә, ундақта өзгәртилгән текстләр қени? Қайси текстләр? Әйни нусха қандақ еди? Уларни бурмилаштики мәхсәт немә екән? Бу соаларға ким җавап берәләйду? Еһтиятчан бир алим өз һөкүминиң асаси толуқ болмай туруп, уни һәргизму оттуриға чиқармайду.

Һиҗрадин илгәрки өзлирини христиан дәйдиған бәзи әрәб қәбилилири, мәсилән: Һимяр, Ғасан, Рабийә қәбилилири вә Ниҗранлиқ, Һералиқ қатарлиқлар үчүн Инҗил әслидә әрәбчигә тәрҗимә қилинғаниди. Бундақ болмиғинида улар қандақларчә

Инҗилға иман кәлтүрсун? Бу пакитлар «Ал-Ағаний» («нәзмиләр») дегән китапта дәлиллинип испатланған, чүнки бу китапда Варака бән Навфал (Муһәммәд дәвирдики әң даңлиқ язғучи) өзиниң бу китапни язғанлиғини һәм «Әрәбчигә тәрҗимә қилинған Инҗилдин халиған йеридин көчүргән»лигини баян қилиду. «Инҗил өзгәртилгән» дегәнләр бу китаптин мошу сөзгә испат тапалиған болса, у чағда Варака бән Навфалниң шу китапидин асанла испат алған болатти. Әмма алмиған.

Йәһудийларға кәлсәк, Муқәддәс Китап (Тәврат, Зәбур)ни сақлашқа болған қизғинлиғи дунияға мәшһур. Уларниң өлималири вә алимлири билән арилишип көргән һәр бир адәмгә уларниң һәтта Тәвраттики сөзләрниң вә һәрипләрниң қанчә вә нәччә екәнлигини ениқ билидиғанлиғиму аян. Шуңа ейталаймизки, Муқәддәс Китапниң пүтүнлигидә һечқандақ шәк йоқ һәм кәлгүсидиму өзгәрмәйду; буниңға әң әқәллий билим вә бу китапниң дәвирдин-дәвиргә қалдурулуш җәриянлири гува болалайду.

Китапларниң көпийип кетиши уларниң һәқиқәт екәнлигигә баравәр әмәс; тәкшүрүп, издинип, селиштуруп көрүң. Шундақ қилғанда пакитларға еришисиз. Чүнки арзу-һәвәсләр вә шәхсийәтчиликни ашкарилап уни әйипләйдиған, адәмләрниң рәзил көңүллирини өзгәртидиған бу китап – Худаниң сап, пак, дана характерлиригә һәммә җәһәттин уйғун болған, мәдәнийәтлик турмушқа үндәйдиған, Худани, шундақла һәрқандақ бир инсан оғлини, җүмлидин дүшмәнләрниму сөйүшкә үндәйдиған, яманлиқни қайтурушқа йол қоймайдиған вә Адәматиниң барлиқ пәрсәндлирини қериндашлар дәп қарайдиған бу китап бәрһәқ

барлиқ мәвжудатларниң Яратқучиси Пәрвәрдигарниң жаһандики барлиқ мәхлуқатларниң әмәл қилиши үчүн бәргән китапидур.

3-қисим

Тарихий испат

Муқәддәс китап (Инжил, Зәбур вә Тәврат)ниң дәвирсизлиги вә һәқиқәтлигини рәт қилғили болмайду. Пүтүн аләмдики һәрқандақ бир китап униңға охшаш толуқ испатланған әмәс. Тарих әң адил гувачи һәм әң ишәшлик испат болғачқа, музакирилиримиздә гуманни тәлтүкүс йоқитип, һәқиқәтни рошән қилидиған төвәндики испатни оттуриға қоймақчимән.

Ениққи, Муқәддәс Китап нурғунлиған бешарәтләрни өз ичигә алиду. Бу бешарәтләрниң көпинчиси аллибурун әмәлгә ешип болған. Қалғанлири болса, вақти-саити тошқанда әмәлгә ашурулмай қалмайду. Худа муқәддәс бәндлири болған пәйғәмбәрләр арқилиқ нурғун вақиәләрниң йүз беридиғанлиғини алдинала ейтқан; мәсилән, мәлум падишаларниң күчийидиғанлиғини вә бәзилириниң гумран болидиғанлиғини, бүйүк шәһәрләрниң һалак болидиғанлиғини вә өзиниң вәйран болушини ойлап бақмиған улуқ вә шәрәплик дөләтләрниң йоқилидиғанлиғиниму алдин ейтқаниди.

Буниңға мундақ бир мисални көрәйли. Наһум пәйғәмбәр Асурийәниң пайтәхти болған Нинәвәниң һалак болидиғанлиғини

еник алдин ейтқан. Нинәвә шәһири болса, әслидә егизлиги 30 метр, айланмиси 95 километр келидиған сепил билән қоршалған болуп, 60 метр егизликтики 1500 мунари бар улуқ бир шәһәр еди. Бу шәһәрниң һалак болуши тоғрилиқ бешарәт хәтмухәт әмәлгә ашурулған.

Йәшая пәйғәмбәр билән Йәрәмия пәйғәмбәр, Қалдийә хәлиқлириниң пайтәхти болған «Бабил» яки «Бабилон»ниң әң баяшат вә әң гүллинниватқан дәвридә шу шәһәр вә империйәсиниң вәйран болушини алдин ейтқан. Йәшая пәйғәмбәрниң бешарәтлиридин 160 жил өткәндин кейин, ашу улуқ шәһәр Бабил пәйғәмбәрләрниң дегинидәк вәйран болуп кәтти. Херодот вә Ксенофондин ибарәт икки грек тарихшунасиниң Бабилниң гумран болуш әһвали тоғрисида язған баянлири пәйғәмбәрләрниң ейтқанлириға ажайип охшишиду.

Муқәддәс китаптики нурғун башқа бешарәтләр ичидә Әзакиял пәйғәмбәрниң Тур шәһири тоғрисидики бешарити бар: («Әзакиял» 26-баб)

«Он биринчи жили, айниң биринчи күнидә шундақ болдики, Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —

«И Инсан оғли, Турниң Йерусалем тоғрилиқ: «Ваһ! Яхши болди! Әлләрниң дәрвазиси болғучи вәйран болди! У маңа қарап қайрилип ечилди; униң вәйран қилиниши билән өзүмни тойғузимән!» дегини түпәйлидин, — шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, и Тур, Мән саңа қаршимән, деңиз

долқунларни қозғиғандәк, көп әлләрни сән билән қаршилишқа қозғаймән; улар Турниң сепиллирини бәрбат қилип, униң мунарлирини чеқип йоқитиду. Униң үстидики топилирини қирип ташлап, уни тақир таш қилип қойимән. У пәқәт деңиз оттурисидики торлар йейилидиған җай болиду; чүнки Мән шундақ сөз қилдим, дәйду Рәб Пәрвәрдигар; у әлләр үчүн олҗа болуп қалиду. Униң қуруқлуқта қалған қизлири қилич билән қирилиду; шуниң билән улар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду.

— Чүнки Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —

Мана, Мән Тур билән қаршилишишқа Бабил падишаси Небоқаднәсар, йәни «падишаларниң падишаси»ни, атлар, җәң һарвилири билән, атлиқ чәвәндазлар, қошун вә зор бир топ адәмләр билән шимал тәрипидин чиқирип епкелимән. У қуруқлуқта қалған қизлирини қилич билән сойиду, саңа муһасирә потәйлирини қуриду, сепилға чиқидиған дөңлүкни ясайду, саңа қарап қалқанлирини көтириду. У сепиллириңға бөскүчи базғанларни қаритип тикләйду, қорал-палтилири билән мунарлириңни чеқип ғулитиду. Униң атлириниң көплүгидин уларниң көтәргән чаң-тописи сени қаплайду; сепиллири бөсүлгән бир шәһәргә бөсүп киргәндәк у сениң қовуқлириңдин киргәндә, сепиллириң атлиқ әскәрләрниң, чақларниң һәм җәң һарвилирниң садаси билән тәвринип кетиду. Атлириниң туяқлири билән у барлиқ рәстә-кочилириңни чәйләйду; у пуқралириңни қилич билән қириду,

күчлүл түврүклириң йәргә жиқилиду.

Улар байлиқлириңни олжа, мал-таварлириңни ғәнимәт қилиду; улар сепиллириңни бузуп ғулитип, һәшәмәтлик өйлириңни харабә қилиду; улар сениң ташлириң, яғачлимлириң вә топа-чаңлириңни деңиз сулири ичигә ташлайду. Мән нахшлириңниң садасини түгитимән; чилтарлириңниң авази қайтидин аңланмайду. Мән сени тақир таш қилимән; сән торлар йейилидиған бир жай болисән, халас; сән қайтидин қурулмайсән; чүнки Мәнки Пәрвәрдигар шундақ дегәнмән, дәйду Рәб Пәрвәрдигар...

Мән сени башқиларға бир агаһи-вәһшәт қилимән;

Сән қайтидин һеч болмайсән;

Улар сени издәйду, бирақ сән мәңгүгә тепилмайсән»

— дәйду Рәб Пәрвәрдигар».

Буниңдин тарих биз үчүн хатирлигән төвәндики пакитларни көрәләймиз: –

Әзакиял пәйғәмбәр китапидики шу 26-баб, 8-айәттин, Небоқаднәсар падишаниң Тур дегән шәһәрни вәйран қилидиғанлиғини оқуймиз. Пәйғәмбәр 3-айәттә, көп дөләтләрниң Тур шәһиригә қарши туридиғанлиғини, 4-айәттә, бу шәһәрниң бир тақир ташқа айлинип қалидиғанлиғини, 5-айәттә ташниң үстигә белиқчиларниң торлири йейилидиғанлиғини дәп өткән. 12-айәттә, шәһәр харабилириниң деңизға ташливетилидиғанлиғини, 14-айәттә шәһәрниң қайта қурулалмайдиғанлиғини вә 21-айәттә, униң мутләқ ғайип болидиғанлиғиниң бекитилгәнлигини алдин дегән.

Әзакиялниң бешаритидин үч жил кейин, Бабилниң падишаси Тур шәһириниң өз шәртлирини қобул қилип тәслим болушиға қәдәр, йәни 13 жил уни қоршап турди. Ахири у шәһәргә бөсүп киргән, лекин шәһәр аһалисиниң деңиздин өтүп шәһәрдин йерим километр жирақлиқтики бир аралға қечип кәткәнлигини байқиған. Бабилниң падишаси шәһәрни Әзакиял 8-айәттә алдин ейтқинидәк, йәр билән йәксан қилғаниди.

Кейин бүйүк Искәндәр (Алиқсандир, грекларниң императори) келип, исян көтәргән шу аралдики Тур шәһирини муһасиригә еливалди. Искәндәр кона шәһәрниң харабилиридин ишлитип, шу аралға баридиған 60 метр кәңликтики бир йолни ясап чиқти. Буниң билән Әзакиялниң бешаритидики 3-, 12-айәттә дейилгинидәк, бу йәрниму бесивалди. Кейин 4-5 айәтләрдә дейилгинидәк, шәһәр қайта бир тақир ташқа айлинип кәткән.

Турниң тарихи Искәндәрниң дәһшәтлик уруш елип бериши билән аяғлашқан әмәс. Кейин, аввал Антигон (миладийәдин илгәрки 314-йилда), андин Питолими Филаделфус (миладийәдин илгәрки 285-247-йилларда) униң содисиниң вә деңиз үстидики һакимийитиниң үстүнлигини битчит қилған. Ахири, миладийәдин кейинки 1321-йили әрәб җәңчилири уни ишғал қилип пүтүнләй һалак қилған. Шу чағда әрәб саяһәтчиси Ибн Батутаниң сөзлири билән ейтқанда, шәһәр «Бир тәмсил, ... пүтүнләй бир харабә» болди. Бу әһвал бешарәттики 14-айәттә дәл алдин ейтилған.

Әзакиялниң дәвридә Тур улуқ, гүлләнгән бир шәһәр еди. Әйни

чағдики бу күчлүк шәһәрниң байлиқлири вә шан-шәрәплирини көргүчи кишиләргә нисбәтән Әзакиял пәйғәмбәрниң шу бешарәтлири бәк күлкилик сезилгән болса керәк. Инсан тәпәккури бойичә болғанда, бу бешарәтләрниң әмәлгә ашурулуш мүмкинчилигиниң нисбити 750 миллионниң бири болатти. Һалбуки, дейилгән бешарәтләрниң һәммиси, һәтта инчикә тәпсилатлириғичиму әмәлгә ашурулған!

«Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, и Тур, Мән саңа қаршимән, деңиз долқунларни қозғиғандәк, көп әлләрни сән билән қаршилишқа қозғаймән; улар Турниң сепиллирини бәрбат қилип, униң мунарлирини чеқип йоқитиду. Униң үстидики топилирини қирип ташлап, уни тақир таш қилип қойимән»

(«Әз.», 26:3-4).

4-қисим

Археологийилик испат

Тарихниң гувачилири бәзидә қаршилиққа учрисиму, лекин археологийилик испатқа қил сиғмас.

Муқәддәс китап қедимдин һазирғичә тәнқид қилғучиларниң обйекти вә худасизлар билән етиқадсизларниң һуҗум қилидиған нишани болуп кәлгән. Чүнки Муқәддәс Китап ашу кишиләрниң арзу-һәвәслиригә, надан көзқарашлириға вә кишини һалакәткә

башлайдиған пәлсәпилиригә қарши туридиған китаптур. Шуниң билән улардин нурғунлири Пәләстин, Бабил, Асурийә вә Мисирдики асаръәтиқиләргә көз тикип, имканийәтниң баричә вәһий берилгән Муқәддәс Китаплардин азрақ болсиму хаталиқ вә яки нуқсан тепивелишни мәхсәт қилған. Улар Муқәддәс Китапни «Пәқәтла бурмиланған тәмсилләр вә әнъәниләрниң арилашмиси» дегәнни дунияға испатлимақчи болған. Әмма Худа уларни нийәтлиригә йәткүзмигән; уларниң оқлири нишандин езип кәткән, уларниң үмүтлири йәрдә қалдурулған. Чүнки абидә ташлар вә тарихий һөҗҗәтләр бутпәрәсләр тәрипидин йезилған болсиму, лекин бу асаръәтиқиләрдә йезлиған гувалар вәһий берилгән Муқәддәс Китапларға мутләқ маслашқан еди.

Бәзи мусулман қериндашлар Тәврат вә Инҗил китаплири Қуран сүрилиридики асаслиқ тәлимләрниң тәтүри болғанлиғини байқиғинида, «Бу китаплар хата, бузуветилгән» дәп шикайәт қилишқан. Әмма шикайәтлириниң обйектип дәлил-испатлири кам болған. Қедимий археологийилик гувалар нурғун етиқадсиз издәнгүчиләрни Муқәддәс Китапқа ишәндүргән. Шуңа, мән бу йәрдә ашундақ ишәнгүчиләрниң ярдәм тапқинидәк, һазирқи издиниватқан қериндашлиримниңму ярдәм тепишини үмүт қилип, жуқурида ейтилған асаръәтиқиләр һәққидә анчә-мунчә тохтилип өтмәкчимән.

Етиқадсизларниң Муқәддәс Китапларға ишәнмәслиги вә униңға қаратқан әшәддий тәнқидлири асасән икки амилдин келип чиққан, дейишкә болиду. Биринчи амил Бабил империйәси (миладийәдин илгәрки 540-йил)дин илгири Пәләстиндә «йезиқ техи

шәкилләнмигән (хәтләр, һәрипләр мәвҗут әмәс демәкчи) яки наһайити аз ишлитилгән» дегән уқумдур. Шуниң билән улар «Муса яки башқа пәйғәмбәрләр хәтни қандақ язған?» дәп мазақ қилиду.

Иккинчи амил болса, улар «Тәврат чоқум қедимки Оттура Шәриқтики мәдәнийәтниң сәвийисини бәкла ашуриваткән» дегәнгә ишинип кәткән – чүнки шу чағдики тарихшунаслар шу мәдәнийәтниң сәвийиси әслидә бәк төвән дегән көзқарашта еди. Лекин йеқинқи мәзгилләрдики Мисир, Бабил, Асурийәниң илғар мәдәнийәтлиригә гувачи болған нурғун ядикарлиқлар Муқәддәс Китаптики баянларниң тоғра екәнлигини көрсәткән. Уларниң мәдәнийәт ядикарлиқлири вә жилнамилири арқилиқ, Асурийәниң падишалири Сәннахериб, Тиглаф Пиләсәр вә Бабил падишаси Небоқаднәсар қатарлиқларниң жүргүзгән урушлири вә уларниң падишалиғиниң қандақ екәнлигини егәлийәләймиз. Биз һазир Йәшая пәйғәмбәр, Йәрәмия пәйғәмбәр, һәтта Муса пәйғәмбәрниң язма китаплири вә мәктуплиридә ишлитилгән хәтләрниң шәкиллири вә услублирини өз көзимиз билән көрәләймиз. Демәк, «Қедимки абидә ташлар гәп қилмақта». Бу абидә ташлар Худаниң язғучиларни илһамландуруши вә уларға вәһий чүшүрүши билән Муқәддәс Китаплар вуҗудқа кәлгән, демәктә. Бу асаръәтиқиләр бизгә һәтта миладийәдин илгәрки 2234-йилдин тартип, уларниң йезиш усуллири мукәммәлләштүрүлгән дәп испат бериду. Демәк, уларниң «хәт йезиш» сәвийиси Әзакиял, Муса вә Ибраһимниң дәвирлиридин илгирила бизниң бүгүнки сәвийимизгә йеқинлашқан.

Әнди мән Тәвратта тәсвирләнгән, қедимки асаръәтиқиләр

йеқинда һәқиқәтлигән муһим вақиә вә ишларни тилға алмақчимән.

Әнглийә Музейида көргәзмә қилинған Асурийәдики әйни таш тахтилар Тәвраттики «Яритилиш» қисмидики дунияниң яритилиши тоғрисида дегәнләрни аҗайип тоғра испатлиған. Сәһипә чәклимигә учримиған болса мән бу йәрдә ашу тахтиларда йезилғанларни оқурмән үчүн тәрҗимә қилған болаттим. Бу баянларда, гәрчә ривайәт изналири бар болсиму, лекин һәқиқий әһвал ениқ баян қилинған. «Дәсләптә иккила инсан яритилғаниди, улар «алийҗанап йүзлүк Рәб» тәрипидин яритилған» дегән хатирә таш, әслидә йәр йүзидә пәқәт бирла җүп әр-аялниң барлиғиға гувалиқ қилиду. Шу музейда йәнә Бабилдин елип келинигән түврүктә бир сүрәт бар. Сүрәттә, Адәмата вә Һаваанимиз иккисиниң оттурисида бир дәрәқ вә Һаваанимизниң кәйнидә бир йилан туратти. Бу сүрәт Тәвраттики «Яритилиш» қисминиң адәмниң қандақ қилип гуна садир қилғанлиғи тоғрисидики баяниға гувалиқ бериду.

Бурунларда, етиқадсиз алимлар Муқәддәс Китапниң «Нуһ пәйғәмбәр вақтидики чоң топан» тоғрисидики баянини пәқәтла «әпсанә», «кониларниң ривайәтлиридин бири», «Тәпсилий тәкшүрүш елип берилса, униң бир ойдурма екәнлиги чоқум паш қилиниду» дәп қарайтти. Әмма археологларниң узун тәкшүрүшлиридин кейинки байқашлири, өзлириниң әслидә хаталашанлиғини иқрар қилишқа вә илгирки сөзлирини яндурувелишқа мәҗбурлиған. Топанниң пакит екәнлигини етирап қилған. Мошу етиқадсиз алимлар ичидә геологлар гәвдилик мисал еди. Чүнки Асурийәдики қезилмилар арисида, Әнглийә Музейида

һазир сақлиниватқан бәзи абидә тахтилар бар. Абидә ташларда, чоң бир кеминиң қандақ ясалғанлиғи, адәмләр вә һәр хил һайванларниң топандин қандақ сақланғанлиғи, қаттиқ ямғурниң қандақ қилип нурғун адәм вә һайванлар яшаватқан пүтүн йәр йүзини бесивелип топанға айланғанлиғи һәмдә барлиқ жан-жаниварларниң қандақ һалак болғанлиғи вә башқа тәпсилатлар баян қилинған.

Һәрқайси қитъәләрдики тағларда, чоңқур җилғиларда, деңиз таш қатмилири (ташқа айландурулған деңиз һайванлири) байқалмақта. Улардин бәзилирини пәқәт мәлум деңизлардинла тапқили болиду. Белиқ һәм деңиз өсүмлүклириниң қалдуқлири бизгә таш қатма шәклидә тағ қатламлирида учрайду. Уларниң көп қисми һәрқайси музейларда сақлиниватиду. Әгәр уларни тәкшүрүп көрүшкә қизиқсиңиз, музейларға барсиңиз болиду. Буларниң һәммиси Муқәддәс Китапниң чоң топан тоғрилиқ язған баяниниң тоғра екәнлигини испатлайду. Ундақ топан болмиған болса, бу қулулә вә белиққа охшаш деңизда яшайдиған һайванларниң қалдуқлири қандақму өзлири яшиялмайдиған бундақ хилвәт вә егиз тағларға келип қалған болсун?

Семит исимлиқ мәлум бир алим Нинәвәһ шәһириниң харабилиридин бир тахтини байқиған. Һазир бу тахта Әнглийә Чоң Музейида сақланмақта. Униңда Тәвраттики хатириләрни испатлайдиған нурғун йәрләр бар. Униңда мәсилән Тәвраттики «яритилиш» қисми (11-бабида), «Бабил» (яки «Бабилон») мунариниң қурулуши вә шу қурулуш сәвәвидин инсанларниң әслидә алақлишиватқан бирла тили нурғун тилларға

айриветилингәнгә охшаш ишлар хатирләнгән. Кона Асурийәниң харабилиридин тепилған йәнә бир тахтида, Муқәддәс Китапта йезилғинидәк («Яр.» 19:24) Содом вә Гоморра дегән шәһәрләрниң от вә гүнгүрт билән һалак қилинғанлиғи хатирләнгән.

Йәнә бир қезивелинған тахтида «Яритилиш»ниң 14-бабида тохталған «Елам падишаси Кедорлайомәр» вә униң иттипақдашлириниң Пәләстингә һуҗум қилғанлиғи хатириләнгән.

Өткән дәвирләрдики грек тарихшунаслиридин «Плутарх» вә «Хиродит» Муса пәйғәмбәрниң Тәвраттики хатириләшлирини мазақ қилип: «Мусаниң дегинидәк, Мисирда өз вақтида шарап дегән нәрсә болған әмәс – бу чоқум ялғанчилиқ» дейишкән. Лекин уларниң хата, Мусаниң тоғра екәнлиги һазир һәммә адәмгә аян. Қедимки Мисирниң бир нәччә қәбирлиридин шарап ишләп чиқирилиш, йәни үзүм таллирини пәрвиш қилиштин үзүм ширнисини едишқа қуюп сақлашқичә болған пүтүн җәрянни сүрәтлигән там рәсимлири байқалған. Йәнә бир нәччә «әрб» (шараб) дегән хәт йезилған ботулкилар тепилған. Шу харабилардин йәнә, һәзрити Йүсүп вақтидики ачарчилиқ тоғрилиқ испатларму һәм тепилған.

Мисирдики абидә ташлар шу замандики Мисир императори «Улуқ Рамсес» Фирәвн, Фитом вә Рамсес дегән икки шәһәрни қурушта мусапир қулларни ишләткәнлигини баян қилған. Булар Тәвраттики «Мисирдин чиқиш» қисминиң 11-бабида дейилгәнлиригә испат болалайду. Археологлар йәнә кона шәһәр Тебестики бир қәбирстандин Исраил хәлиқлириниң қул қилиниши

вә дөләтлик қурулушларда һашарға тутулғанлиғи баян қилинған пүтүкләрниму қезип тапқан.

Мошу мисалларға охшаш, Тәврат, Зәбур вә Инжилларда тәсвирләнгән иш-вәқәләр вә миңлиған кичик тәпсилатларни биваситә яки васитилиқ һалда испатлайдиған нурғунлиған қазма асаръәтиқиләр, пүтүкләр, там рәсимләр вә хатирә ташлар бар.

Булардин башқа йәнә Муқәддәс Китапларниң нурғун қедимки көчүрүлмә нусхилириму бу китапларниң тоғра екәнлиги вә өзгәртилмигәнлигигә испат бериду. Бу материялларни Явропадики әң алий күтүпханилар вә музейларда көргили болиду. Улар кона Юнан (грек) тили вә башқа тиллардики йезиқта, терә вә қәғәзләргә йезилған. Уларниң бәзилири пүтүн Тәврат, Зәбур вә Инжилни, бәзилири болса пәқәт Муқәддәс Китапниң мәлум қисмлирини өз ичигә алған. Төвәндә улардин бәзилири көрситилиду: –

1. Сиз Римдики Ватикан ордисидин «Кодекс Ватиканус» (Ватикан нусха) дегән көчүрүлмини көрәләйсиз. Бу болса һиҗрадин тәхминән 250 жил илгири көчүрүлгән.

2. «Кодекс Синиатикус» (Синай нусха). Бу Мисирдики Синай теғидин тепилған. Һазир Лондондики «Әнглийә Чоң Музейи»да, Инжил, Зәбур вә Тәвраттин тәркип тапқан. Бу, һиҗрадин тәхминән 200 жил илгири көчүрүлгән.

3. «Кодекс Александринус» (Мисирдики кона шәһәр Александрийәдә тепилған). Бу нусха Лондондики «Әнглийә Чоң

Музейи»ниң «Һәзинә өйи»дә көргәзмигә қоюлған. Уму һиҗрадин тәхминән 200 жил илгири йезилған, Тәврат вә Инҗилни өз ичигә алиду.

4. «Кодекс Әфраимус» (Әфраим нусха) бу һазир Парижда, һиҗрадин тәхминән 150 жил илгири йезилған. У Инҗилни өз ичигә алиду.

5. Йеқинда Пәләстиндә «Инҗил» «Луқа»дин бир қисми тепилди. Бу аз дегәндә һиҗрадин 590 жил илгири йезилғаниди.

6. Бизниң Турпанимиздики Астаниға йеқин бир җайдин кона уйғур тилидики тәрҗимиләр тепилған. Улар бәлким һиҗрадин 70-100 жил илгири тәрҗимә қилинған. Шу чағда уйғурларда хелә нурғун Христиан мухлислири бар еди.

1948-йили бир әһмийәтлик тарихий вақиә йүз бәргән. Таамираһ қәбилисидин болған Муһәммәд Ал-дип Бадави «Өлүк Деңиз» бойида қой беқиватқаникән. Бирдинла униң бир қойи тағ бағриға қарап ямишишқа башлапту. У қойини яндуруп келиш үчүн бир тал ташни қой тәрәпкә қаритип етипту. Шуниң билән бир сапал нәрсиниң чеқилған авази аңлинипту. У йәнә бир тал ташни атқаникән, һелиқи аваз йәнә аңлинипту, у аваз чиққан тәрәпкә қарап меңипту, у шу йәрдә бир өңкүрниң барлиғини байқапту. У «Чоқум бир гөһәрни таптим!» дәп ойлап өңкүргә киридиған бәк тар бир төшүктин еһтиятчанлиқ билән кирипту. Өңкүр ичидикиси дәрвәқә гөһәр екән — лекин бу гөһәр униң өзи вә қәбилиси үчүнла әмәс, бәлки пүтүн дуния үчүн тепилған гөһәр һесаплиниду.

У байқиған нәрсиләр әмәлийәттә бир жүрүш Тәврат-Зәбурниң йөгимә китаплири болуп чиқти. Уларниң арисида Йәшая пәйғәмбәрниң бир пүтүн китапи бар еди; бу китап әслидә Әйса Мәсиһниң туғулушидин (миладийәдин) 700 жил илгири йезилған. Бу китапларниң һәммиси Муқәддәс Китапниң тоғра көчүрүлгәнлиги, һеч өзгәрмигәнлигигә наһайити ениқ гувачи болған. Чүнки униң мәзмуни һазирқи ишлитиливатқан көчүрүлмә нусхиларға охшаш. Шуниң билән «китап өзгәртиветилгән» дегән шикайәткә пүтүнләй рәддийә берилгән, бу сахта шикайәтләрниму паш қилған. Бу йөгимә китаплар һазир «Кумран» яки «Өлүк Деңиз йөгимә китаплири» дәп аталмақта.

Шүбһисизки, Худа Муқәддәс Китапниң көчүрүлүши вә дәвирдин-дәвиргә қалдуруш җәрянлирида Мәсиһ мухлислири җамаәтлиригә изчил һалда йетәкличилик қилип кәлгән. Җамаәтниң өзи қиммәтлик «китап амбири» болуп кәлгән, бу пакитқа әмәлий вә күчлүк испат бардур. Шуңа, Әйса Мәсиһ мухлислири җамаитини, Худаниң сирлирини сақлаштики ғәзнә дегили болиду.

Жуқириқи нусхилардин сирт, мухлисларниң қолида йәнә нурғунлиған башқа нусхиларму бар, бәзилири Ислам динидин илгири йезилған, бәзилири униң билән замандаш болған. Бу бабни қисқирақ йезиш үчүн бу йәрдә бирмубир йезип олтармидуқ. Христиан вә Йәһудийлар ишлитиватқан, 2000дин артуқ тилға тәрҗимә қилинған һазирқи нусхиларни бу қедимки нусхилар билән селиштурсақ, улардики охшашлиқ кишини һәйран

қалдуриду. Улар һәрқандақ бир адәмниң өзлирини тәкшүрүп көрүши үчүн һазир турмақта!

2-музакирә

Тәврат вә Инҗилни Қуран инавәтсиз қиливәткәнму?

«Тәврат вә Инҗил өзгәртилмигән вә яки бурмиланмиған» дегән испат алдида, һәммигә дана бир Худа тәрипидин бизгә йетәкчи вә йоруқлуқ болсун дәп чүшүрүлгән бу китапларни һәммә адәм етирап қилмай қалмайду. Әмма бәзи адәмләр етирап қилғандин кейинму музакиридики йөнүлүшлирини дәрһал өзгәртип: – «Инҗил вә Тәвратниң орнини Қуран егиләп, уларни инавәтсиз қилған» дейишивалиду. Әмма бу һечқандақ асаси йоқ бир төһмәт һесаблиниду. Чүнки Қуранда бундақ дейилмигән. Әксичә Қуранда Қуранниң өзи «Инҗил вә Тәвратни тәстиқлиғучи һәм қоғдиғучи болсун дәп чүшүрүлгән»лиги һәммә адәмгә бәш қолдәк аян болған әрәб тили билән йезилған. Буни төвәндики айәтләрдин көрүвалалайсиз: –

«*Мән назил қилған Тәвратни тәстиқ қилғучи Қуранға иман кәлтүрүңлар*» (Сүрә «Бәқәрә», 41-айәт)

«*...уларға (Йәһудийларға) Алла тәрипидин улардики китап*

(Тəврат)ни тəстиқлайдиған китап (Куран) назил болған... » (Сүрə «Бəқəрə», 89-айəт)

«*Куран... уларниң қолидики китапни (йəни Тəвратни) тəстиқ қилғучидур*» (Сүрə «Бəқəрə», 91-айəт)

«*...силəрдики нəрсилəрни (йəни китап вə һекмəтни) етирап қилғучи пəйғəмбəр (йəни Муһəммəд əлəйиһиссалам) кəлсə униңға ...иман ейтишиңлар керəк...*» (Сүрə «Ал-Имран», 81-айəт)

«*(И муһəммəд!) Өзидин илгəрки китапларни тəстиқ қилғучи һəқ китапни (йəни Куранни) (алла) саңа назил қилди. Илгири, кишилəргə йол көрсəткүчи қилип Тəврат билəн Инжилни назил қилғаниди*» (Сүрə «Ал-имран», 3-айəт)

«*И китап берилгəнлəр! (йəни Йəһудийлар) ... өзүңлардики китапни (йəни Тəвратни) тəстиқ қилидиған, биз назил қилған китапқа (йəни Куранға) иман кəлтүрүңлар*» (Сүрə «Ниса», 47-айəт)

«*Бу Куранни биравниң Аллаға иптира қилиши əқлигə сиғмайду... Лекин Куран илгири кəлгəн (Тəврат, Инжил қатарлиқ самавий) китапларни тəстиқ қилғучидур...*» (Сүрə «Юнус», 38-айəт)

«*Уларниң «йəни бəни Исраил пəйғəмбəрлириниң» арқисидин өзидин илгири назил қилинған Тəвратни «йəни униң Алла тəрипидин назил қилинғанлиғини» етирап қилғучи Əйса ибн-Мəрйəмни əвəттуқ, униңға*

һидайәт билән нурни өз ичигә алған Инжилни ата қилдуқ, «Инжил» өзидин илгири назил қилинған Тәвратни етирап қилғучидур «йәни униңға мувапиқтур», тәқвадарларға һидайәт вә пәнд-несиһәттур. Әһли Инжиллар (йәни Насаралар) Алла Инжилда назил қилған әһкамлар бойичә һөкүм қилсун, Алла назил қилған айәтләр бойичә һөкүм қилмиғанлар пасиқлардур» (Сүрә «Маидә» 47-46-айәт)

(«Насаралар» мошу йәрдә дейәлгән «христианлар, мәсиһийләрни көрситиду)

«*(И Муһәммәд!) биз саңа өзидин илгәрки (самивий) китапларни етирап қилғучи вә уларға шаһит болғучи (яки, қоғдиғучи) һәқ китапни (йәни Қуранни) назил қилдуқ*» (Сүрә «Маидә» 48-айәт)

«*(И Муһәммәд!) ейтқинки, «И әһли-китап! (йәни Йәһудийлар вә Насаралар) силәр Тәвратқа, Инжилға вә силәргә Пәрвәрдигариңлардин назил қилинған китапқа (йәни Қуранға) толуқ әмәл қилмиғичә, силәр етибарға алғидәк динда болған болмайсиләр*» (Сүрә «Маидә», 68-айәт)

Әқли бар адәм, асаси йоқ гәпни қилмайду. Бирақ бәзи қериндашлиримиз бу ишта ойлимай гәп қилип салиду. Бириси улардин «сиздә һәқиқәт болса, испат кәлтүрүң» дәп тәләп қилса, улар пәқәт «кейинкиси балдурқисиниң орнини басиду» дәп жавап бериду. Башқичә қилип ейтқанда: «Қуран Тәврат вә Инжилдин кейинрәк кәлгәнлиги үчүнла, уларни инавәтсиз қилған». Йәнә бәзиләр: – «Қуран болса Тәврат билән Инжилни өз ичигә алиду, шуңа бизгә Тәврат билән Инжилниң кериги йоқ» дәп қарайду. Әмма Қуранниң өзи жуқурида сөзләрни қилғаникән, ундақта мән

оқурмәнләрниң әқлигә болған һөрмитим йүзисидин, ашундақ тайини йоқ «Испатлар»ға рәддийә бериш билән нурғун вақитни исрап қилишниң һаҗити йоқ, дәп ойлаймән. Чүнки алдинқи он айәт вә шу айәтләргә охшаш нурғунлиған айәтләрдә, Қуранниң Тәврат вә Инҗилниң тоғра екәнлигини тәстиқлиғучи, уларни қоғдиғучи вә тәкитлигүчи сүпитидә чүшүрүлгәнлиги очуқ ейтилған. Қуранда униң өзиниң Инҗил вә Тәвратниң әмир-принсиплирини инавәтсиз қилиш үчүн чүшүрүлгәнлиги һечқачан ейтилмиған. Әмәлийәттә болса, униң әксичә болған. Чүнки Қуран «Инҗил билән Тәвратни тәстиқлиғучи» болғаникән, у Йәһудийлар вә христианларға: «И әһли-китап! (йәни Йәһудийлар вә насаралар) силәр Тәвратқа, Инҗилға вә силәргә Пәрвәрдигариңлардин назил қилинған китапқа (йәни Қуранға) толуқ әмәл қилмиғичә, силәр етибарға алғидәк динда болған болмайсиләр» вә «әһли Инҗиллар (йәни насаралар) Алла Инҗилда назил қилған әһкамлар бойичә һөкүм қилсун, Алла назил қилған айәтләр бойичә һөкүм қилмиғанлар пасиқлардур» – дегәнни очуқ дәвәт қилған.

«Инавәтсиз қилиш» («насиқ қилиш») дегән уқум тоғра болған болса, Муһәммәдниң Йәһудийлар вә христианларға Тәврат вә Инҗилниң әмир-пәрманлирини әмәл қилишқа несиһәт қилғанлиғини көрмигән болаттуқ. Йәнә келип, мусулманлардин Инҗил билән Тәвратқа иман кәлтүрүшини тәләп қилғанлиғиниму көрмигән болаттуқ. Қуран «Тәврат вә Инҗил»ни өз ичигә алғанлиғини һечқачан баян қилмиған – әгәр алған болса, мусулманлар уларни кериги йоқ десә болатти. Әмәлийәттә Сүрә «Шу'әра», 192-196-айәттә, Қуран буниң әксини баян қилған: «*Һәқиқәтән Қуран илгәрки (пәйгәмбәрләрниң) китаплирида тилға*

елинған». Әмәлийәттә бу йәрдә «тилға елинған» дегән сөзни сөзмусөз тәрҗимә қилсақ, «Ичидә бар», Қуран бойичә етқанда, «Инҗил вә Тәврат Қуранни өз ичигә алиду» дегән мәнә чиқиду.

Қуран, Тәврат вә Инҗилни тәстиқлимиғанму дәйлуқ (гәрчә бу гәп мәвҗут болуп бақмиған болсиму), бундақ бир баяндин, Қуран Инҗил вә Тәвратни инавәтсиз қиливәткән һәм уларни биз үчүн һаҗәтсиз қиливәткән дегән хуласини чиқарғили йәнила болмайду. Чүнки Қуран ундақ қилмиған, әксичә у Тәврат вә Инҗилни өзиниң сөзлириниң асаси қилишқа интилгән вә өзини Тәврат вә Инҗил билән тәң бир орунға қойғаниди. Қуран ейттики: «*«Әгәр (у икки китап сеһирдур дегән сөзүңларда) растчил болидиған болсаңлар, у икки китапқа қариғанда, Алла тәрипидин назил болған техиму тоғра бир китап кәлтүрүп бекиңлар, мән униңға әгишәй»*» (Сүрә «Қәсәс», 49-айәт)

Дәрвәқә, Муһәммәд мошу йәрдә Тәврат вә Инҗилниң тоғра екәнлигигә һәм Қуран билән тәң орунда туридиғанлиғиға гувалиқ бериду.

Қуран әрәбләрни Муқәддәс Китапниң хәвириниң растлиғиға вә уларниң бу китапқа моһтаҗ екәнлигигә ишәндүрүшкә көп қетим интилгән. Мошу йол билән у Тәврат вә Инҗилниң ят бир қовмға, ят бир тилда чүшүрүлгәнлиги тоғрисида тохтилип, мундақ дегән еди: – «*Илгири, кишиләргә (инсанларға) йол көрсәткүчи қилип Тәврат билән Инҗилни назил қилғаниди. Һәқ билән батилни айриғучи китапни (йәни барлиқ самави китапларни) назил қилди...*

(«Ал-Имран», 3-айәт).

Әрәбләр бу тилларни чүшәнмигәндин кейин, улар Худа бизгә өз әрәб тилимизда йәни «еник әрәбчидә» (Тәврат вә Инжилға охшаш тәриқидә) Қуранни чүшүргән дәйду: *«Қурандин илгири Мусаниң китапи (йәни Тәврат) әһли жаһанға пешва вә рәхмәт еди. Бу әрәб тилидики китаптур, (илгәрки китапларни) тәстиқ қилғучидур...»* (Сүрә «Әһқаф», 12-айәт)

3-музакирә

Инсан балиси гунакардур, һәтта пәйғәмбәрләрму!

Худа әслидә адәмни сап, пак яратқан, Худа Ерәм бағчисида адәм үчүн бир бәхитлик макан тәйярлиған. Бу макандики һечқандақ бир нәрсә инсанниң Худаға ибадәт қилишини өзигә мәһлия қилалмайтти. Әмма күнләрниң биридә у йейиш мәнъи қилинған мевини йәп Рәббиниң әмригә итаәтсизлик қилған. Шуниң билән у һәммә нәрсидин мәһрум қилинған. Шу ишта Адәмата өзиниң әвладлириға вәкиллик қилатти; у Худаға асийлиқ қилип Худа билән түзгән әһдини бузуп ташлиғачқа, шу вақиттин тартип та бүгүнгә қәдәр униң әвладлири униң вәкил болғиниға бәк пушайман қилип кәлмәктә. Адәматимиз аздурушқа учрап гунаға тейилип жиқилған. Биз Адәматимизниң балилири болғанлиғимиз үчүн униң ажизлиғиға варислиқ қилип қалдуқ; ирсийәт қанунийәтлири

бойичә, биз униң гунаға болған майиллиғи билән туғулдуқ. Әмма лекин Адәматимизниң гунайи үчүн җазаға тартилмаймиз; Худаниң Адәматимизниң қилған шу гунайидин нарази екәнлигини билип туруп, бизму охшашла итаәтсизилик қилғанлиғимиздин өзимизниң гунайимиз үчүн җазалинимиз. Өлима Тарматһи вә башқилар мундақ дегән: – «Адәмата тейилип жиқилған, шуниң билән униң пәрсәндлириму тейилип жиқилди; Адәмата Худаниң сөзини унтуп шу дәрәқтин мевә йегән, шуниң билән униң пәрсәндлириму Худаниң сөзини унтуған; Адәмата тейилип гуна қилған, шуңа униң пәрсәндлириму гуна қилған».

Бу һөкүм адил вә тоғридур. Қисқиси, мусулман өлималар арисида: «Адәматиниң өз әвладлириға болған вәкиллигини инкар қилишқа болмайду» дәйдиғанлар аз әмәс. Шәйх Муһийи Әд-дин ибн Әл-Әрәби бу тема тоғрилиқ өзиниң китапи, 305-бабта пүтүлгән.

Худа Өзи Адәматимизни пак һаләттә яратқаникән, у Худаниң буйруғиға хилаплиқ қилған йәрдә, униң әвладлири – инсан балиси болған бизләргә йәнә немә дегүлүк? Инсан балиси гуна садир қилип, Худаниң шан-шәривигә йетәлмәй, шан-шәривидин вә рәһимидин мәһрум болғанлиғи һәммигә ениқ.

Һәм тарих һәм кәчүрмишлиримиз бизгә шуни үгитидуки, адәмниң қәлби рәзил келиду. Өзимизниң қәлбимиз бизгә мундақ дәйду: «*Нәпс дегән нәрсә һәқиқәтән яман ишларға көп буйруйду*» (Сүрә «Йүсүф», 53-айәт). Яратқучи Худаниң һай бериши тәсир қилмиса, адәм өз нәпсини қанаәтләндүридиған йол тапсила, шу йолда маңиду. Гуна вә рәзиллик мәнъи қилинғанлиғини билип туруп,

вижданимизға хилаплиқ қилип, бузуқ тәбиитимизгә бойсунуп, мәнъи қилинған ишларни қиливеримиз. Һарақкәш өз хумариниң саламәтлигигә, тирикчилигигә, аилидикилиригә вә етиқадиға қандақ зиян йәткүзидиғанлиғини билсиму, йәнила һарақ ичиверидиғанлиғини байқиғансиз? Униң ичидики контрол қилғили болмайдиған күчләр, уни рәзилликкә иттәрмәктә; паһишиваз, оғри, қимарваз, төһмәтхор, һәсәтхор, алдамчи вә териккәк кишиләрму әнә шу һарақкәшкә охшашдур.

Шәхсий кәчүрмишлиримиз бизгиму ичимиздә ғәйрий яман һиссият вә майиллиқниң мәвжутлуғини үгитип кәлмәктә. Булар инсан тәбиитиниң чиришниң нәтижисидур. Улар вижданлиримиз билән күрәш қилиду, яхши нийитимизгиму қаршилиқ көрситиду. Биз мошуниңдин өзимизниң Яратқучимиз Худаниң ирадисигә хилаплиқ ишларни қилидиғанлиғимизни, яман, рәзил арзу-һәвәсләргә әсир болуп қалғанлиғимизни тонувалалаймиз.

Биз һечқандақ қусури, әйиви йоқ адәмни учритип бақмиған. Мәсиһ Әйсадин башқа, һечқандақ бир инсан өзини мутләқ пак, гунасиз дәп ейтмиған вә ейталмайду. Ахирида биз мошу тоғрисида йәнә тохтилимиз.

Муну айәт һәр бир адәмниң чириклишип кәткәнлигини көрситип: – «*Нәпс дегән нәрсә һәқиқәтән яман ишларға көп буйруйду*» – дәйду (Сүрә «Йүсүф», 53-айәт). Ал-Рази өлима бу айәт тоғрисида мундақ сөз қилған: «Адәмниң жени өзини яман ишларға буйруйду яки күшкүртиду; башқичә ейтқанда, инсанниң жени өзини яманлиққа майил қилиду, асийлиқ қилишқа үндәйду вә кәйп-

сапаға тәшна болиду. Һазирқи маддий дунияниң тартиш күчи үстүн болғачқа, жуқури дунияға көтирилиш тәшналиғи кәмчил болиду, шу айәттә бизни «яман ишларға буйруған» дәп һөкүм қилинған».

Бу айәтниң әрәбчә мәниси әсли: (Ал-Разиниң жуқурқи дегини бойичә) «Адәмниң жени һәқиқәтән яман ишларға қутритиду» – бу айәт һәр бир инсанниң жениға мустәснасиз қаритилиду. Шуңа дегили болидуки, һәр бир җан егиси яманлиққа майил. Әрәбчә шу айәттики «ла-аммара» (әйнән тәрҗимә қилинған) «лам» дегән сөзниң кичәйтилгән шәкли болуп, бу сөз ишниң җәзмәнлигини, мутләқлиғини тәкитләйду. Демәк, бу йәрдә һәр бир адәмниң гуналиқ тәбиити бар, дегән хуласигә кәлсәк болиду.

Һәр бир адәмниң гуна садир қилғанлиғиға төвәндики айәтму испат болиду: –

«*Андин биз дозах азапиға әң лайиқ болғанларни әлвәттә обдан билимиз. Силәрниң ичиңлардин дозахқа бармайдиған бирәр кишиму қалмайду, бу Пәрвәрдигариңниң өзгәрмәс һөкүмидур. Андин тәқвадарларни (җәһәннәмдин) қутқузимиз, залимларни җәһәннәмдә тизлинип олтарған һалда қойимиз*» (Сүрә «Мәрйәм», 72-70 айәт)

Ал-Рази өлима бу айәт тоғрисида: «Һәр адәмниң отқа чүшидиғанлиғи бекитилмигән болса, «Андин тәқвадарларни (җәһәннәмдин) қутқузимиз» дегили болмайтти» дегән. Башқа һәдисләрдиму охшаш дейилгәнләр бар. Өлима Җабәрдин шу айәт тоғрилиқ сориғанда, у: «Пәйғәмбиримиз (Муһәммәд): ««Ал-вороод» (чүшүш) дегән сөзниң мәниси, дозахқа киришни көрситиду, һәр бир адәм мустәснасиз дозахқа кирип көйдүрүлиду»

дегинини өз қулиқим билән аңлиғанидим» – деди.

Өлима Жалал-Ад-Дин: – «Варидуһа» дегән сөз («униңға чүшүдиған») «дозахқа киридиған вә униңда көйдүрүлидиған» дегән мәниси билән шәрһләйду. Ал-Рази йәнә шу тәбирни тәстиқлап: –

«*Таразиси еғир кәлгән (йәнә яхшилиқлири яманлиқлирини бесип чүшкән) адәмгә кәлсәк... у җәннәттә болиду*» (Сүрә «Қариә», 5-айәт)ни чүшәндүргинидә: «Гәрчә шундақ болған болсиму, етиқад қилғучиниң гуналири кәчүрүм қилиниду» – деди.

Бу айәтләр вә тәбирләр һәр бир адәмниң гуна өткүзгәнлигини вә бәзи адәмләрниң вақитлиқ җазаға тартилидиғанлиғини, йәнә бәзиләрниң отта мәңгү көйдүрүлидиғанлиғини испатлиди әмәсму? Һәр бир адәмниң гуна садир қилғанлиғиға йәнә мундақ бир айәт испаттур: –

«*Кимки меһрибан Аллани яд етиштин (йәни Қурандин) йүз өрүйдикән, биз униңға Шәйтанни мусәллат қилимиз (Шәйтан уни вәсвәсә қилиду), Шәйтан униңға һемишә һәмраһ болиду»* (Сүрә «Зухруф», 35-айәт).

Әмәлийәттә инсан балиси һәрвақит һәрдаим «Аллани яд етип туруш» дәриҗисигә көтирилмигәчкә, Шәйтанниң һемишә вәсвәсә қилиши һәйран қаларлиқ иш әмәс. Бириси Муһәммәдтин: «Қайси ғазат (муқәддәс уруш) әң әла» дәп сориғанда, у җавапән: «Арзу-һәвәслириңиз билән қилған ғазат» дәпту. Бу уруш йәнә «әң дәһшәтлик күрәш» дәпму аталған. Йәнә мундақ дегән гәпму бар:

«Әң әшәддий дүшмининң өзүң болисән, у ичиңдидур». Буниңдин тәбиитимизниң чириклишип кәткәнлигини, қәлбимиздә рәзилликниң пистирмиси барлиғини вә чоң-кичик ишларда бизниң немигә майил болғанлиғимизни көрүвалғили болиду.

Гәпниң мeғизиға кәлсәк, инсан балиси бузулуп кәткән eғир гунакар, Худаниң шапаити һәм рәһим-шәпқити болмиған болса, бирму адәм гунатин қутқузулмаййтти, һәққаний болалмайтти.

Шуниң билән биз инкар қилғусиз испатлар арқилиқ, һәр бир адәмни гуна садир қилған, дегән хуласигә кәлдуқ. Шуңа һәр бир адәм, Әйса Мәсиһниң өзлири үчүн қилған, гуналарни жуюдиған бирдин-бир қурбанлиғиға моһтаж болмақта. Бир киши Худаниң бу әң чоң илтипатини қобул қилмиған болса, Худаниң адаләтлигигә қанаәт тепиши үчүн дозахқа әвитилиши керәк. Биз 4-музакиридә «гунадин кәчүрүм қилиниш» тоғрисидики ишларни тәпсилий сөзләймиз. Өз тәбиитимизгә кәлсәк, биздә Адәматидин мирас қалған ажизлиқ вә гунаға болған майиллиқ болғачқа, қәлбимиз паклиниш үчүн Муқәддәс Роһқа, йәни Худаниң Роһиғиму моһтаждур. Пәқәт Муқәддәс Роһла гунаға болған майиллиқни қәдәммуқәдәм йоқиталайду вә езитқу ойларни, яман ғәрәзләрни өзгәртиш хизмитини қилалайду. Муқәддәс китап буни «йеңи туғулуш», яки «иккинчи қетим туғулуш» дәп атайду. Бу тоғрилиқму биз кейин йәнә тәпсилий һалда сөзләймиз.

Мәсиһий мухлислар Муқәддәс Китапта дейилгинидәк һәр бир инсанниң гуна өткүзгәнлигигә, чирикликниң барлиқ инсанни булғиватқанлигигә ишиниду. Пәйғәмбәрләрму инсан балиси

болғачқа гунакардур. Шундақтиму, христианлар Худаниң инсанни агаһландуруш вә Өзиниң гәп-сөзлирини вә бешарәтлирини йәткүзүш үчүн пәйғәмбәрләрни таллиғанлиғиға ишиниду, шуниңдәк уларниң расуллуқ (әлчилик) вәзиписини өтигинидә йәткүзгән гәплириниң (мәйли еғизчә яки язмичә болсун) хаталиқтин сақланғанлиғиға ишиниду. Шуңа Худа Өзиниң Муқәддәс Роһи билән уларниң интилишлиригә йетәкчилик қилған, уларниң кишиләргә Өзини тонуштурушиға илһамландуруп вәһий берип, уларни шу вақитниң өзидә Униң демәкчи болған гәп-сөзлирини унтуп қелиш һәм езип қелиштин сақлиған. Әмма улар (пәйғәмбәрләр вә расуллар) өз һәрикәтлиридә вә аддий турмушлирида гунатин сақланған әмәс. Бу иш улардиму барлиқ инсанларниң маһийитиниң түп ирсий аҗизлиғи, гунаға майиллиқ болғанлиғиға испатни көрситиду. Шуниңдин гунасизлиқ вә мукәммәллик пәқәтла Һәммигә Қадир улуқ Худаға мәнсуп, дегән пакит ениқлаштурулиду.

Униңдин сирт, гуна қанчилик «чоң» яки «кичик» болушидин қәтъийнәзәр, у Худаниң җазалишиға, дозах отида көйүшкә тегишлик. Шуңа, гәрчә қатиллиқ оғрилиқтин яки қарғаштин пәриқлиқ болсиму, уларниң һәммиси Худаниң җазалишиға охшашла мувапиқ. Чүнки уларниң һәммиси асийлиқ һәм итаәтсизликтин келип чиққан. Бу пакит Тәврат вә Инҗилниң нурғун айәтлиридә җакарланған, мәсилән: –

«Һәммә адәм йолдин чәтниди,
Уларниң барлиғи әрзимәс болуп чиқти.
Меһрибанлиқ қилғучи йоқ, һәтта бириму йоқтур».

(Инҗил, «Римлиқларға», 3-баб, 12-айәт)

«**Барлиқ инсанлар гуна садир қилип, Худаниң шан-шәривигә йетәлмәй, униңдин мәһрум болди**»

(Инҗил, «Римлиқларға», 3-баб, 23-айәт)

Һәдисләрму буни тәстиқлап, мундақ дегән: –

««Бир адәм башқа бириниң һәққини оң қоли билән тартивалса, Худа уни җәннәттин мәһрум қилип, уни отта көйдүрүши керәк» (Муһәммәд дегән сөзләр)... Бириси униңдин: «И Алланиң пәйғәмбири, һәтта кичиккинә иш болсиму шундақ боламду?» – дәп сориди. У җавапән: «Һәтта бирәр тал «арак» (шахчә) сәвәвидин болған болсиму» – деди».

Биз әнди пәйғәмбәрләрниң өткүзгән гуналириға келәйли. Мусулманлар пәйғәмбәрләрниң гунасиз екәнлиги тоғрисида һәр хил пикирләрдә болған. Бәзиләр уларни мутләқ гунасиз, бәзиләр уларни балилиғида гуна өткүзүп, чоң болғанда гунасиз болған, дегән. Йәнә бәзилири уларни кишиләргә несиһәт қилғинидила гунасиз болған, уларда башқа вақитларда вә башқа җәһәтләрдә гуна өткүзүш мүмкинчилигиниң барлиғини етирап қилған. Ахиридики бу көзқараш рәхмәтлик Шәйх Муһәммәд Адониң еди. Һалбуки, Қуранда болса, пәйғәмбәрләрниң көпинчисиниң өзлириниң етирап қилиши бойичә ейтқанда, улар ушшақ-чүшшәк сәһвәнликләрни әмәс, бәлки еғир итаәтсизликләрни қилғанлиғи ениқ дейилгән. Буни сиз төвәндики абзаслардин көрәләйсиз.

Мусулман өлималар гуналарни «ушшақ-чүшшәк» вә «еғир» дәп

икки хилға бөлгән: «Худа ушшақ-чүшшәк гуналарни кәчүриду, лекин еғир гуналарни кәчүрмәйду» дегәндәк. Уларниң пикри бойичә еғир гуналар мунулар: –

(1) Вапасизлиқ

(2) Ушшақ-чүшшәк гуналарни қайта-қайта садир қилип туруш

(3) Худаниң рәһимигә үмүтсиз қараш

(4) «Худайим мени кәчүрди, Худаниң ғәзивидин сақландим» дейиш

(5) Ялған гувалиқ бериш

(6) Йәнә бир мусулманға төһмәт қилиш

(7) Ялған қәсәм ичиш

(8) Сеһригәрлик, җадугәрлик

(9) Һарақ ичиш

(10) Житим-йесирларниң пули яки һәққини алдап елиш яки тартивелиш

(11) Қәризгә өсүм елиш

(12) Зина яки паһишивазлиқ

(13) Бәччивазлиқ

(14) Оғрилиқ

(15) Қатиллиқ

(16) Урушта капирлардин чекиниш

(17) Ата-аниға итаәтсизлик қилиш

Шуңа, уларниң көзқаришичә, бу сәһвәнликләрниң һәрқайсисини садир қилған, това қилмиған һәр бир мөмин дозахниң отлирида җазалиниду. Башқа гуналар болса ушшақ-чүшшәк дәп һесаблиниду.

Пәйғәмбәрләрниң гуналири тоғрилиқ баянлар: —

Адәмата гуна өткүзгән. Бу Сүрә «Таһа», 121-айәттә: —

«*Адәм (ата) Пәрвәрдигариға (униң әмригә) хилаплиқ қилди, шуниң билән у азди*».

Шәрһчиләр бу айәттин униң чәкләнгән дәрәқ мевисини йейиш билән егисигә асийлиқ қилғанлиғини чүшәндүриду.

«*«(И адәм!) ... Бу дәрәққә йеқинлашмаңлар (йәни мевисидин йемәңләр), болмиса (өзүңларға) зулум қилғучилардин болуп қалисиләр» — дедуқ*» (Сүрә «Бәқәрә» 35-айәт).

Өлима Байдһави мундақ дегән: «У Егисиниң тәливидин езип, хаталишип өлүп кәтмәслик үчүн, шу дәрәқтин мевә йегән; вә яки у өзигә буйрулған тоғра йолдин簡 аздурулған, яки дүшмән тәрипидин алдинип аздурулған».

Өлима Ал-Рази: — Адәмата гуна қилғанлиғиға иқрар қилған, лекин бу иш униң пәйғәмбәр болушидин илгири йүз бәргән, дәйду. У йәнә мундақ: «Адәматиниң итаәтсизлик қилип, езип кәткәнлиги раст, лекин пәқәтла дәрәқниң мевисини йегәнлигидин гунакар болған. У бу гунайиға това қилғанлиғидин, бу итаәтсизликниң һесаби униңға йезилмайду» дегән. Биз униң ахирқи жүмлисигә қошулғинимиз, бизниң Адәматиниң итаәтсизлик қилип йолдин азғанлиғини инкар қилғинимиз әмәс.

Итаәтсизликниңму еғир гуналарға киридиғанлиғини төвәндики айәттин көрүвалалайимиз: —

«*Кимки Аллаға вә униң пәйғәмбиригә асийлиқ қилидикән (йәни кимки Аллани вә Алланиң пәйғәмбирини инкар қилидикән, Аллаға мулақат болушқа ишәнмәйдикән, Алланиң айәтлиригә қулақ селиштин йүз өрүйдикән), у дозах азапиға дучар болиду, дозахта мәңгү қалиду*» (Сүрә «Җин», 23 айәт).

Йәнә, Сүрә «Taha», 120-айәттә: «*Андин Пәрвәрдигари уни таллиди, униң тәвбисини (товисини) қобул қилди вә уни һидайәт қилди*» дейилгини Адәматиниң гуна қилғанлиғини, андин това қилғанлиғини көрситиду. «Това қилиш» биринчидин өз гунайиға өкүнүш, иккинчидин Худаға иқрар қилиш, үчинчидин ашу гунани әнди иккинчи қилмаслиққа бәл бағлаштин ибарәт. «Това қилиш» тилға елинса, бу ибарә гуна қилғанлиғини испатлайду әмәсму? Адәмата өзиниң гунайиға това қилған, чүнки:

«*Улар: «Пәрвәрдигаримиз! Биз өзимизгә өзимиз зулум қилдуқ, әгәр Сән бизни мәғпирәт қилмисаң, биз чоқум зиян тартқучилардин болимиз»* – *деди*» (Сүрә « Әираф» 23-айәт).

Бу йәрдә Адәмата, йәни әң улуқ пәйғәмбәрләрдин бири һесабланған мошу Адәматимиз, Шәйтанниң гепигә кирип, униңға қулақ селип, өзиниң һәммидин үстүн туридиған Егисидин гуманланғанлиғи вә хата йол билән мәңгү өлмәсликкә еришмәкчи болғанлиғи ениқ көрситилгән. У гуна қилған, бу гуна «еғир

гуна»лар ичигә кириду.

Нуһ пәйғәмбәрму гуна қилған, буни Сүрә «Нуһ», 24-28-айәттин көрүвалғили болиду: –

«*Нуһ Аллаға ейтти: … Улар һәқиқәтән нурғун кишиләрни аздурди, залимларни техиму гумраһ қилғин… Пәрвәрдигарим йәр йүзидә капирларниң бириниму қоймиғин. У өзи гуна қилғанлиғи өзигә ениқ болғандин кейин шундақ дуа қилған: «Маңа, ата-анамға, мениң өйүмгә мөмин болуп киргән кишигә вә мөмин әрләргә, мөмин аялларни мәғпирәт қилғин…*». У еғир бир гуна қилмиған болса Худадин мәғпирәт тиләшниң һаҗити йоқ еди. Бәзи шәрһчиләр бу айәттики Нуһ пәйғәмбәрниң гуна қилғанлиғи тоғрисидики мәзмунни суслаштурмақчи болған болсиму, лекин биз йәнила шундақ ейтимизки, у гуна қилған.

Һәзрити Ибраһимму гуна қилған, бу Сүрә «Әнъам», 77-78-айәттә йезилған: –

«*Ибраһим кечиниң қараңғулуғи басқанда бир юлтузни көрүп (қовмниң сөзини дәлил кәлтүрүп, уларни мат қилиш үчүн): «Бу мениң Пәрвәрдигаримдур» деди. Юлтуз петип кетивиди, «Мән петип кәткүчиләрни (йәни юлтузларға ибадәт қилишини) яқтурмаймән» деди. У айниң туққанлиғини көрүп (жуқуриқи усул бойичә) «Бу мениң Пәрвәрдигаримдур» — деди. Ай петип кетивиди, «Әгәр Пәрвәрдигарим мени һидайәт қилмиған болса, мән чоқум азғучи қовмниң қатарида болидикәнмән» — деди*».

Жуқирида биз Муһәммәд салиһниң тәрҗимисини сөзмусөз әйнән алдуқ. У мошу йәрдә Ибраһимниң юлтуз, ай вә қуяшқа ибадәт қилғинини алдамчилиқ дәп чүшәндүриду (тирнақ ичидики сөзләр әслий текисттә йоқ). Қандақла болмисун, Ибраһим пәйғәмбәр я қуяшқа ибадәт қилған я ялғанчилиқ қилған. У немә иш қилған болмисун, бәрибир еғир гуна һесаблиниду.

Йәнә Сүрә «Ибраһим», 41-айәттә: –

«*Пәрвәрдигаримиз! Һесап алидиған күндә (йәни қиямәт күнидә) маңа, ата-анамни вә мөминләрни мәғпирәт қилғин*».

Мәғпирәт тиләш пәқәт гуна қилғандин кейин болидиған иш, әлвәттә.

Йәнә Сүрә «Бәқәрә», 260-айәттә: –

«*Өз вақтида Ибраһим: «Пәрвәрдигарим, өлүкләрни қандақ тирилдүридиғанлиғиңни маңа көрсәткин» – деди. Алла: «(Өлүкләрни тирилдүрәләйдиғанлиғимға) ишәнмидиңму?» – деди. Ибраһим: «Ишәндим, лекин көңлүм (техиму) қарар тапсун үчүн (көрүшни тиләймән)» – деди*». Буниңдин биз Ибраһимниң Худаниң күч-қудритигә шәк кәлтүргәнлигини көримиз, буму еғир гунадур. Һәдисләрдин: «Биз шәк кәлтүрүшкә Ибраһимдинму майилмиз» – дегәнни оқуймиз.

Йәнә Сүрә «Әнбия», 64-айәттә: – «*Ибраһим «(Яқ) бәлки уларниң муну чоңи (чоң бут, демәк) шундақ қилди. Улар сөзлийәлисә (кимниң чаққанлиғини) уларниң өзлиридин сорап беқиңлар*».

Бу йәрдә Ибраһим бутларни бузуп ташливәткән, дейилиду. Башқилар униңдин сориса, у ялған ейтип, чоң бут кичиклирини чул-чул қиливәткән дегән, дейилгән еди.

Аби-Хурайраниң дейишичә, Муһәммәд: «Ибраһим пәқәтла үч қетим ялған гәп қилған» дәп баян қилған. Биринчи қетим, «Мәндә кесәл бар», дегән. Иккинчи қетим, «Уларниң муну чоңи (чоң бути) шундақ қилди», дегән. Үчинчи қетим «Сараһ мениң сиңлим» дегән (бу сөзләрни өлималардин Бухарий вә Муслим нәқил кәлтүргән).

Муса пәйғәмбәр гуна қилған. Буни Сүрә «Қәсәс», 15-16-айәттә көримиз: –

«*... Муса уни мушт билән бирни уруп өлтүрүп қойди. Муса ейтти: «Бу Шәйтанниң ишидур, шүбһисизки, Шәйтан аздурғучи ашкара дүшмәндур!». Муса ейтти: «Пәрвәрдигарим! Мән һәқиқәтән өзүмгә зулум қилдим. Мени мәғпирәт қилғин*».

Алла уни мәғпирәт қилди».

Бу иш тоғрилиқ йәнә Сүрә «Шу'әра», 19-айәттә мундақ дейилгән: –

«*Муса ейтти: Мән шу ишни қилған чеғимда наданлардин (аздурулғанлардин) едим*».

Сүрә « Әираф», 150-151-айәт: –

«*Муса ғәзәпләнгән, ғәмкин һалда қайтип келип, қовмиға: «Мән йоқ*

чаға (мозайға чоқунуп) нәқәдәр яман иш қилидиңлар-һә! (Күтүп турмай) Пәрвәрдигариңларниң әмригә алдирап кәттиңларму?» – *деди вә (ғәзәпләнгәнликтин) Тәврат тахтилирини (йәргә) ташлиди, қериндишиниң чечидин тутуп өз тәрипигә тартти. (Һарун) ейтти: «(И қеринидишим! (Бу) қовм мени бозәк тапти, мени өлтүрүвәткили тас қалди...». Муса ейтти: «Пәрвәрдигарим! Мени вә мениң қериндишимни мәғпирәт қилғин, бизни рәһмитиң даирисигә киргүзгин, сән әң рәһим қилғучи Заттурсән»*».

Мошу айәтләрдин билимизки, Муса қатиллиқ қилғанлиғини вә буниң еғир бир гуна екәнлигини һес қилған. Шуңа у униңға иқрар қилип мәғпирәт тилигән. Шуниңға охшаш, униң ғәзәплинип таш тахтиларни ташливетип, акисиға беһөрмәтлик қилғини гуна қилғанлиқ. Шу гунайини тонуп йәткәндин кейин, өзи вә акиси үчүн кәчүрүм сориған. Һарунниң гунайи болса Исраилларниң чоқунуши үчүн алтундин бир Мозай ясап бәргәнлиги.

Қуранда дейишчә әқәллийси һәзрити Йүсүпму гунақа майил болған. Буни Сүрә «Йүсүп», 24-айәттин оқуялаймиз: –

«*У (йәнә Зуләйха) Йүсүпкә (йеқинчилиқ қилишқа) бәл бағлиди, Пәрвәрдигариниң рошән дәлилини көрмигән болса, Йүсүпму униңға майил болған болатти. Биз Йүсүптин гунатин вә сәт иштин йәнә шундақ сақлидуқ, шүбһисизки, Йүсүп бизниң садиқ бәндилиримиздин еди*».

Тәврат, «Яритилиш» қисми 47-бабта, Йүсүпниң өз атиси һәзрити Яқуп пәйғәмбәрниң (Йүсүпниң икки оғли тоғрилиқ) бәргән

бешаритигә дәсләптә ишәнмигәнлиги хатириләнгән.

Давут пәйғәмбәр гуна қилған, буни Сүрә «Сад» 24-25-айәттин көрүвлалаймиз: –

«*Давут бизниң уни синиғанлиғимизни билди. Пәрвәрдигаридин мәғпирәт тәләп қилди, сәждигә барди. Биз уни әпу қилдуқ, у бизниң дәргаһимизда әлвәттә йеқинлиққа вә яхши ақивәткә егә болди*».

Әмәлийәттә, Тәвраттики «Самуил (1)» 11-12-бабтики тәпсилий хатириләрдин қариғанда, униң гунайи қатиллиқ вә зина болғаниди. Әмма шу җинайәтләрни тонуп йәткәнлиги үчүн у Худадин мәғпирәт сорап әпу қилинған. Буларниң һәммиси Тәвратта ениқ баян қилинған. Шәрһчиләрниң китаплирида шу тоғрилиқ нурғун узун вә өзара зит болған чүшәндүрүшләрни оқуп чиққандин көрә, Тәвраттин биваситә пайдилансиңиз, нурғун вақтиңизни тежәп қалисиз. Һалбуки, Анис-ибн-Малик, ибн Аббас, Ваһб-ибн-Мунаббәһ вә башқа өлималар тилға алғандәк, һәдисләрдә Давутниң аздурулғанлиғи, қаттиқ өкүнгәнлиги, һәсрәт-қайғулири вә кәчүрүмгә еришкәнликлири баян қилинған нурғун йәрлири бар.

Сулайман гуна қилған. Сүрә «Сад», 31-35-айәттин көрәләймизки: –

«*Өз вақтида кәчқурунлуғи униңға яхши жүгүрүк атлар тоғриланди. Сулайман ейтти: «Мән һәқиқәтән атларни Пәрвәрдигаримни әсләш үчүн яхши көрдүм, улар (көзүмдин) ғайип болғичә (уларни көздин кәчүрүш билән болдум)» Сулайман ейтти: «Атларни мениң алдимға елип*

келиңлар»,   (атлар елип келингәндин кейин) Сулайман уларниң пачақлирини, боюнлирини силашқа башлиди. Биз һәқиқәтән Сулайманни синидуқ, униң тәхти үстигә бир жәсәтни ташлидуқ, андин у (буниң синақ екәнлигини билип) тәвбә (това) қилди. Сулайман ейтти: «Пәрвәрдигарим! Мени мәғпирәт қилғин…»

(Бу айәтниң тәрҗимиси «*Пәрвәрдигарни әсләш үчүн яхши көрдүм*» әмәс, бәлки «Пәрвәрдигарни сеғиништин артуқ яхши көрдүм» болуши керәк).

Ал-Кашаф, Ал-Рази вә башқа шәрһчиләр нурғун хатириләрни көрситип бу айәтләргә һәр хил усул билән тәбир бәргән, лекин жиғиштруруп ейтқанда бу атлар Сулайманни Худани сеғиниш вә дуа қилишидин езиқтурған. Ейтилишичә у ахирда бу атларни сойғузуватқан. 34, 35-айәтләрдә униң гуна қилғанлиғи ениқ йезилған. Ундақ болмиса, у қандақму «Мени мәғпирәт қилғин…» дегән сөзни қилсун?

Йүнүс пәйғәмбәрму гуна қилған. Буни Сүрә «Саффат», 140-144-айәтләрдин көрүвалимиз: –

«*Юнус һәқиқәтән пәйғәмбәрләрдиндур. Өз вақтида у (қовмдин) қечип (кишиләр билән) тошқан бир кемигә чиқивалди. (Кемидикиләр чәк чиққан адәмни деңизға ташлап кеминиң жүкини йеникләтиш үчүн) чәк ташлашти, Юнус (чәктә) мәғлуп болғанлардин болуп (деңизға ташланди), уни чоң бир белиқ жутувәтти. У (қовмини ташлап, Пәрвәрдигариниң изнисиз чиққанлиғи үчүн) әйиплинишкә тегишлик еди. Әгәр у тәсбиһ ейтқучилардин болмиса еди, белиқниң қарнида әлвәттә қиямәткичә*

қалатти».

«Әйиплинишкә тегишлик еди» дегән җүмлидин биз униң гуна қилғанлиғини билимиз. У «һәқиқәтән пәйғәмбәрләрдин» («тәсбиһ ейтқучилардин») болуп туруп йәнә итаәтсизлик қилған әмәсму? Униң қилған ишлирини Тәвраттики «Йүнүс» қисмидин тәпсилий һалда көрүвалғили болиду. У Худаниң буйруғини аңлимай, Худаниң Нинәвә шәһиридикиләрни това қилишқа чақирғанлиғини уларға йәткүзмәй қечип кетип, ахири ашу белиқ тәрипидин жутуветилгән еди.

Муһәммәдму гуна қилған. Буни Сүрә «Фәтиһ», 2-айәттин көрүвалимиз: –

«*Алланиң сениң илгәрки вә кейинки гуналириңни кәчүрүши үчүн, саңа бәргән немитини мукәммәлләштүрүши үчүн, сени тоғра йолға башлиши үчүн, саңа күчлүк ярдәм бериши үчүн, саңа һәқиқәтән рошән ғәлибә ата қилдуқ*».

Йәнә Сүрә «Муһәммәд», 19-айәттә: –

«*Билгинки, Алладин башқа һеч мәбуд (бәрһәқ) йоқтур, гунайиң үчүн, әр-аял мөминләр үчүн мәғпирәт тилигин...*».

Сүрә «Ғафир», 55 айәттә: –

«*(И Муһәммәд!) Мушрикларниң йәткүзгән әзийәтлиригә сәвир қилғин, Алланиң (саңа вә сениң тәвәлириңгә ярдәм бериш) вәдиси һәқиқәтән һәқтур, гунайиңға истиғпар ейтқин*».

Сүрә «Ниса», 105-106 айәт: –

«*(И Муһәммәд!) сени кишиләр арисида Алланиң көрсәткини бойичә һөкүм қилсун дәп, саңа һәқиқәтән һәқ китапни назил қилдуқ. Хаинларниң тәрипини алмиғин. Алладин мәғпирәт тилигин. Алла һәқиқәтән наһайити мәғпирәт қилғучидур, наһайити меһрибандур*».

Биринчи айәт Муһәммәдниң бу гәптин илгириму гуна қилғанлиғи вә униңдин кейинму гуна қилидиғанлиғини еник көрситиду. Әгәр бириси (Ал-Рази, Ал-Кашаф вә башқа өлималардәк) бу сөз Муһәммәдниң үммәтлири үчүнла мәғпирәт сориған дегән мәниси бар десә, жуқуриқи иккинчи айәт буниңға рәддийә бәргән болиду; у Муһәммәдни өзи һәм әр-аял мөминләр үчүнму мәғпирәт тиләшкә үндәйду.

Бәзи мусулман өлималар: «Тәқвадарларниң пәзиләтлири Худаниң «йеқин турғучилири» («муқәррибунлар»)ниң сәһвәнликлиригә баравәрдур» дәп шәрһлигән. Тәқвадар, ихласмән адәм ушшақ-чүшшәк ишларда Худаға итаәтсизлик қилса, Худа уларни еғир гуна өткүзгән дәп һесаблайду. Уларниң гуна әмәс дәп қариған ишлириға кәчүрүм соримиғичә, Худа уларни гунакар дәп қарайду. Бу өлималар: – «Муһәммәдниң әһвали болса мана шундақтур» дәйду. Лекин уларниң унтуп қалғини шуки, бу айәтләрдә гәп қилғучи (уларниң ишинишичә) адәм әмәс, бәлки Пәрвәрдигарниң Өзидур; У: «Гунайиң үчүн, әр-аял мөминләр үчүн мәғпирәт тилигин,...» дәйду. Худа қандақму гуна әмәс ишни гуна десун вә бундақ ишқа кәчүрүм тиләшни тәләп қилсун? Бу болмиғур гәп әмәсму?

Сүрә «Әһзаб», 37-айәттә, мундақ дейилгән: —

«*Өз вақтида сән Алла немәт бәргән, сәнму инъам қилған кишигә (Зәйдкә): «Хотунуңни никаһиңда тутқин, Алладин қорққин!» дедиң, Алла ашкарилимақчи болған нәрсини көңлүңдә йошурдуң, кишиләрниң тәнә қилишидин қорқтуң. Алладин қорқушуң әң һәқлиқ еди. Мөминләргә уларниң бала қиливалған оғуллириниң қоюп бәргән хотунлирини никаһлап алса гуна болмаслиғи үчүн, Зәйнәбни Зәйд қоюватқандин кейин саңа никаһлап бәрдуқ, Алланиң (сениң Зәйнәбни елишиң тоғрисидики) әмри чоқум орунлиниду*».

Бу ишта, Муһәммәд әсли өзиниң қули Зәйдни һөр қилип, Зәйд иман ейтқандин кейин, уни бала қиливалған вә Зәйнәб исимлиқ алийжанап бир аялни униң әмригә елип бәргән. Бирақ бир мәзгилдин кейин Муһәммәдниң Зәйнәбкә көңли чүшүп қелип, униңға нийитини билдүрүп: «Көңүлләрни өзгәрткүчи мәдһийиләнсун!» дегән. Зәйнәб бу сөзни ери Зәйдкә ейтип бәргән. Муһәммәдниң нийитини чүшәнгән Зәйд, униң йениға кирип, худди өзлүгидин аялидин айрилғуси бардәк: «Аял һәмраһимдин айрилғум бар» – дегән. Муһәммәд Зәйдниң гепини чүшәнмигән боливелип униңдин: «Немә болдуң? Униңдин гуманлинип қалдиңму?» – дәп сориған. У җавапән: «Яқ, У ақсөңәң болғанлиғи үчүн мәндин үстүн туруп маңа һөкүмранлиқ қилғанлиғидинла» деди. Муһәммәд униңға: «Аялиңни өз йениңда қалдуривәргин» – деди (тәпсилатлирини өлима Ал-Кашафниң бу тоғрилиқ өзиниң китапидики (2-том, 213-бәт) бу айәтләр тоғрисидики тәбиридин вә өлима Байдһавиниң дегәнлиридин көрүвелиң).

Униң мошу йәрдә «Кишиләрниң тәнә қилишидин» қорқуп, «Алла ашкарилимақчи болған нәрсини» көңлигә йошурувалғанлиғи ениқ көрүнүп турупту. У Зәйдниң аялини пәқәтла Худаниң әмри бойичә алғанлиғини көрсәтмәкчи. Биз бу текстләрдин, Муһәммәдниң Зәйнәбкә көңли чүшкәнлигини йошуруватқанлиғини, йәни көңлидә һечқачан бундақ иш садир болуп бақмиғандәк қияпәткә киривалғанлиғини көрәләймиз. Шуниң билән у: «Алла ашкарилимақчи болған нәрсини көңлүңдә йошурдуң» – дәп әйипләнгән.

Бу айәткә тәбир бәргинидә, өлима Ал-Рази аввал: «У Зәйнәбкә тәгмәкчи болғанлиғидин... әйипләнгән» деди. Лекин кейин «У Худадин қорққан лекин йәнә адәмләрдинму қорққан, шуңа Худа уни әйиплиди» – дегән, чүнки «Алладин қорқушуң әң һәқлиқ еди». Шуңа бу иштиму Муһәммәд тоғра қилмиған, чүнки у қорқмаслиққа тегишлик болғанлардин қорққан.

Йәнә Сүрә «Бәни Исраил» (Исра) 76-айәттә мундақ дейилгән: —

«*Сени биз (һәқтә турушта) мустәһкәм қилмиған болсақ, уларға майил болуп кәткили һәқиқәтән тас қалғанидиң*».

Өлима Ал-Заҗҗаҗниң пикригә асаслинип, өлима Ал-Разиму шу тоғрилиқ мундақ язған: – ««Сени биз (һәқтә турушта) мустәһкәм қилмиған болсақ» вә «уларға майил болуп кәткили һәқиқәтән тас қалғанидиң» дегини, гунақа азраққинә майиллиғини көрситиду». Өлима Катъаданиң дегини бойичә, Муһәммәд жуқуриқи айәтни ейтқандин кейин, у йәнә мундақ дегән: «И Пәрвәрдигар, мәндин көз

жумуп ачқичә вақитму айрилма». Бу айәт вә һәдисләр әқәллийси Муһәммәдниң шундақ гунақа майил болғанлиғини көрсәтмәмду?

Өлима Муслим вә Бухарийларниң хатирлиридә, улар Муһәммәдниң мундақ бир баяни бар, дегән: «Һечқайсиңлар Худаниң рәһимисиз җәннәткә кирмәйсиләр». Бириси: «И пәйғәмбәр, һәтта сизму мустәсна әмәсму?» – дәп соривиди, у җавапән: «Худа шапаитини өпчүрәмдә қоймиса, һәтта мәнму шундақ» – деди. Абу Һурайра шундақ дедиги, өзи Муһәммәдниң: «Шүбһисизки, мән Худаниң бир күнидә йәтмиш дөрәм мәғпиритини тиләп това қилимән» дегинини аңлиди. Бәзи гәпләр бойичә у «йәтмиштин көп» дегән еди. Өлима Ибнат-Халид вә Абу Хурайралар: «Алланиң пәйғәмбири мундақ дегән: «И Алла, гөрниң азапидин, отниң азапидин сәндин панаһ издәймән»» (Бухарий, 1-қисмидин).

Бу баптики гәп-сөзләрдин һәрқандақ бир сәмимий болған киши шундақ мутләқ бир пакитни ениқ көрәләйдуки, бизниң атимиз болған Адәмата итаәтсизликкә жиқилип чүшүп, ой-пикирлири рәзиллишип, яманлиққа майил болушқа башлиған. Шуниң билән униң әвладлири болған бизләр тәбиий һалда униң шу гунақа вә асийлиққа майиллиғиға варислиқ қилип кәлдуқ. Өзимизниң шәхсий кәчүрмишлиримизму буни бизгә испатлап келиватиду.

Улуқ пәйғәмбәрләр, һәтта исламийәтниң пәйғәмбири Муһәммәдниңму еғир гуналарни садир қилғанлиғини билип өттуқ. Шуңа һәрқандақ бир йәрдики һәрқандақ бир адәм, Худаниң әмир-қанунлириға хилаплиқ қилғанларни азапдин қутқузидиған бир

Қутқузғучиға моһтаждур. Һәммимиз өзимизниң роһини гунатин һөр қилидиған, Худаниң адаләтлигини вә рәһим-шәпқитини намаян қилидиған қусурсиз бир қурбанлиққа моһтаҗмиз. Бу иш пәқәтла Әйса Мәсиһниң чапрас яғачқа миқлиниши, йәни инсан үчүн ада қилған өлүми арқилиқ әмәлгә ашурулиду. Кимдиким Униңға етиқад бағлиса, шу кишиниң гуналири Худаниң кәчүрүм қилишиға вә Муқәддәс Роһниң васитиси билән паклинишқа еришәләйду. Шуниң билән У мәңгүлүк һаятқа, мәңгүлүк хурсәнликкә еришкән болиду.

Бәзи мусулман қериндашлиримизниң, немишқа өзлири «мунзал» (вәһий қилинған) дәп қарайдиған китапларниң баянлириға қарши туруп, пәйғәмбәрләрдики гуналарниң излирини йошурушқа интилидиғанлиқлирини чүшәнмәймән. Болупму пәйғәмбәрләрдин һечқайсиси өзлирини гунасиз дәвалған әмәс, әксичә өзлириниң аҗиз екәнлигини вә гунакар екәнлигини иқрар қилған шараит астида ашундақ көзқарашларниң болуши техиму орунсиздур. Бәрһәқ, Худа һәммидин үстүн даналиғи билән китаплирини чүшүргән, етиқадни бекиткән. У барлиқ ишлирида пүтүнләй даналиқ көрсәткән, инсанларниң һәрқандақ моһтаҗлирини пүтүнләй билидиғандур.

4-музакирә

Мәсиһ Әйсаниң чапрас яғачқа миқлиниши

Кириш сөз

Мәйли шәриәт қанунлирида яки дөләтниң қанунлирида болсун, қанунға хилаплиқ қилғучилар яки җинайәтчиләрниң һәммисигә җаза берилиду дәп бәлгүләнгән. Бу қанунларға асасән, җинайәтчигә берилидиған җазаниң еғир-йеникլиги, зиянкәшликкә учриғучиниң қандақ адәм икәлигигә қарап бекитилиду. Мәсилән: Мәктәптики бир оқуғучи өз савақдишини һақарәтлисә, берилидиған җаза йеникрәк болиду. Әмма оқутқучисиға шундақ қилса, мәктәптин һайдиветилиши мүмкин. Қанун бойичә, бириси адәттики пуқраға төһмәт чаплиса, әйиплик иш қилған болиду; бир сотчиға шундақ қилса, униңға еғиррақ җаза берилиду. Әмма әгәр падишаға төһмәт чаплиса, униңға техиму еғир җаза берилиду. Улуқлуғи, һәйвиси вә муқәддәслиги җәһәттә һәммидин үстүн туридиған Худаға гуна қилса, униңға берилидиған җаза қанчилик еғир болар! Шүбһисизки, у киши әбәдъил түгимәйдиған қаттиқ азапқа мәһкүм қилиниду.

Худа әң адил; у зәррричилик сәһвәнликниму көрмәскә селип өткүзивәтмәйду. У тегишлик җазасини бәрмәй қуймайду. Шуңа етирап қилишимиз керәкки, һәммә адәм Худаға гуна қилған —

«**Чүнки адәмләрниң һәммиси гуна садир қилип, Худаниң улуқлиғиға йетәлмәй, униңдин мәһрум болди**» («Римлиқларға» 3-баб, 23-айәт)

— гуналириниң җазаси үчүн дозахниң отида азаплинип,

дозахтин чиқалмайдиған болди. Әмма мошундақ болғинида, Худаниң рәһимдиллиғи нәгә кәткән болиду? Йәнә келип, гунакарларға рәһим-шәпқәт көрситип уларни кәчүрсә, Униң адиллиғи нәгә кәткән болиду? Шуниң үчүн У Өзиниң адиллиғиниң тәливини һәм рәһим-шәпқитиниң тәливини бирләктә тәң қанаәтләндүрәләйдиған бир вастини орунлаштуруп чиққан – у болсиму, Мәсиһниң өлүмидур.

1-қисим

Худаниң Мәсиһ Әйсаниң чапрас яғачлинишида «инақлаштуруш» болған мәхситини Мәсиһ Әйса қандақ әмәлгә ашурған?

Адәмата Худаға асийлиқ қилип гуна өткүзгәнликтин Ерәм бағчисидин қоғливетилгән (Тәврат, «Яритилиш», 3-баб). Бу вақиә Сүрә «Бәқәрә», 36-айәттиму баян қилинған: –

«*Шәйтан у иккисини тейилдурди (йәни мәнъи қилинған дәрәқниң мевисини йегүзүп хаталаштурди), туруватқан җәннәттин чиқарди*».

Шуниң билән Адәмата әвладлири билән биллә мәңгүлүк өлүмгә мәһкүм болған. Униңда рәзил һавайи-һәвәсләр көпийип, яманлиқ хаһиши көңлидә йилтиз тартқан. Униң әвладлири атиниң бу хаһишлириға варислиқ қилип униң изини басқан. Шуниң билән бу

дуния рәзилликкә толған. Мошу рәзилликләр үчүн, Худада инсанларни һалак қилиштин сирт, өз адиллиғиниң тәливини қанаәтләндүридиған һечқандақ йол қалмиғандәк еди. Чүнки инсанлар өзлирини өзгәртип, әслидики пак вә муқәддәс һалитигә қайталайдиған йолни тапалмиған. Пәқәтла инсанниң яритилған вақтидики әйни һалити җәннәткә лайиқ еди – йәни инсанниң сап, пак вә муқәддәс һалити еди. Худа йәнә Өзиниң бекиткән қанунлиридин езип кетиши мүмкин әмәс; Худаниң адиллиғи Өзиниң адил йолда меңишини, һәр бир гунакарниң тегишлик җазаға учришини, уларниң өлүм билән бәдәл төлишини тәләп қилиду.

«**Гуна садир қилғучи җан егиси өлиду. Оғул атисиниң қәбиһлигиниң җазасини көтәрмәйду, вә яки ата оғлиниң қәбиһлигиниң җазасини көтәрмәйду; һәққаний кишиниң һәққанийлиғи өз үстидә туриду, рәзил кишиниң рәзиллиги өз үстидә туриду**» (Тәврат, «Әзакиял» 18-баб, 20-айәт). Қанун чиқарғучиниң өзи, өзиниң чиқарған қанунлирини бәҗа кәлтүрмисә, ундақта адиллиқ дегән нәдиму мәвҗут болған болсун?!!

Тәбир җәһәттин ейтқанда, «адиллиқ» дегән «адилсизлиқ»ниң әкси болуп, у һәққанийәт, тоғра, дурус, лилла, халис, тәрбийә вә түзитиш, вапаға вапа, җапаға җапа қайтурушларни көрситиду. Меһри-шәпқәт болса, көңли юмшақ, шапаәт, хәйр-еһсан, сехийлик вә әпу қилиш дегәнләрни көрситиду. Бәзиләр: «Рәһимдиллиқ – җазалашқа тегишлик болғанларни қоюветиштин ибарәт» – дәйду.

Худа һәм рәһимдил һәм адил болғанлиқтин, У Өзиниң адиллиқ йоли билән, адил һалда кишиләргә рәһимдиллиқ қилишни халайду. Шуңлашқа У «гунатин һөр қилиш» әмилини әзәлдинла қилип кәлгән. Бу әмәлни қилиштики муһим бир басқуч, Мусаға чүшүрүлгән Тәврат қанунидин болди. Тәврат вә униң ичидики «муқәддәс қанун»ниң асаси болса, бигуна һайванларни қурбанлиқ қилиштин ибарәттур. Бу қурбанлиқ қилинған һайванларниң төкүлгән қени «гунани йепип туриду» дейилгән.

Адәматиниң оғли Һабил, Мусаға чүшүрүлгән қанундин илгирила қурбанлиқ қилишқа башлиғаниди. Кейинки әвладларму муқәддәс қанун чүшүрүлүп йезип чиқилғичә, охшашла шундақ қурбанлиқларни қилип кәлгән. Муса Худаниң баянатчиси болуп, бу қурбанлиқ тоғрисидики бәлгүлимиләрни муқәддәс қанунда тәпсилий һалда ейтип бериду. Муқәддәс қанунда, Худа бу қурбанлиқ қилиштики ишлар арқилиқ, гунаниң нәқәдәр жиргиничлик һәм пажиәлик екәнлигини инсан қәлбигә чоңқур сиңдүриветиш үчүн, уларға балиларчә үгитишкә башлиған. Худа һайванларни «һалал» вә «һарам» дәп икки түргә айриған, пәқәт «һалал» һайванларнила қурбанлиқ қилғили болатти. У бу ишлар билән уларға: «**Дәрвәқә, Тәврат қануни бойичә һәммә нәрсә дегидәк қан билән паклиниду; қурбанлиқ қени төкүлмигичә, гуналар кәчүрүм қилинмайду**» дәп үгәткән (Инжил «Ибранийларға» 9-баб, 22-айәт).

Шуниң билән У гунакар болған адәмни гунайи үчүн һалал, һечқандақ қусури йоқ бир чарпайни қурбанлиқ сүпитидә кәлтүрүшкә буйруған. Гунакар өзиниң өлүшкә тегишлик

екәнлигини өзигә әскәртиш үчүн, қурбанлиқни союп андин уни от үстигә қоюши керәк. Һалбуки, гуна орниға союлған бу қурбанлиқ арқилиқ, гунани (ишәшиси болса) Худа алдида «кафарәт қилинған», йәни «йепилған» дәп һесаблиғили болатти. Бу түрлүк қурбанлиқларниң һәммиси Худаниң кәлгүсидә әвәтмәкчи болған Мәсиһиниң (Қутқузғучисиниң) улуқ қурбанлиғини алдинала көрсәткән. Чүнки ашу қурбанлиқ қилинған барлиқ чарпайларниң қиммити бирму адәмниң пүткүл гунайи үчүн бәдәл болалмайтти.

Мәсиһ Әйсаниң хизмәт қилиш вақти йетип кәлгәндә, чөмүлдүргүчи пәйғәмбәр Йәһя уни көрситип туруп: «**Мана, пүткүл дунияниң гуналирини елип ташлайдиған Худаниң қозиси!**» — дәп җакарлиған (Инҗил, «Юһанна», 1-баб). Йәһяниң мошу гепи бойичә ейтқанда, бу дунияға кәлгини, «гунани япидиған» бир қурбанлиқ әмәс, бәлки «**пүткүл дунияниң гуналирини елип ташлайдиған**» бир қурбанлиқтур. Шуниң үчүн у чоқум әң ахирқи қурбанлиқ болған болиду.

Техиму тәпсилий қилип чүшәндүрсәк, вақти-саити тошқанда, Худа Өз Калами (Сөзи) Мәсиһ-қутқузғучини әвәткән. У инсан сүпитидә туғулуп, бу дунияда бизгә охшаш адәм болуп яшиған, әмма У биздәк гуна садир қилған әмәс, һечқандақ алдамчилиқ қилип баққан әмәс (бу китапниң 5-музакирисидики Мәсиһниң гунасизлиғи тоғрисидики сөһбәтни көрүң). Бу «Калам» – йәни Мәсиһ, гунакар адәмләрниң орнида әйиплиниш үчүн, Өзини чапрас яғачқа (дарға) миқлитип өлүшкә тутуп бәргән. У гунасиз, мукәммәл адәм болуп, чәклик вақит ичидә бурунқи һәм кейинки һәммә адәмләрниң барлиқ гуналирини үстигә алған, У бизниң орнимизда

Худаниң гуна үстигә төкмәкчи болған ғәзәплик җазалирини қобул қилған. Гунаниң җазаси – Худадин айрилиштур; шуңа чапрас яғачқа миқланған алтә саәт ичидә, Униң роһи Худадин айрилған. Шу алтә саәтниң әң ахирқи минутлирида: –

«**Әйса жуқури аваз билән: «Ели, ели, ләма савақтани?» йәни «Худайим, Худайим, Мени немишқа ташливәттиң?» дәп қаттиқ нида қилди**» (Инҗил «Матта», 27-баб, 46 айәт, «Маркус», 15-баб, 24-айәт)

Демәк У, дуниядики миллионлиған адәмләрниң мәңгүлүк дозах азаплирини (дозах – Худадин айриветиштин ибарәт) чәклик вақит ичидила бешидин өткүзүп, барлиқ бәдәлни төливәткән. Худа мана мошу васитиси билән бирла вақитта, һәм Өзиниң адиллиғини қанаәтләндүргән һәм һәр бир адәмни Өзиниң рәһимдиллигигә мәңгүлүк еришәләйдиған қилған. Худа Өз Калами болған Мәсиһниң мукәммәл қурбанлиғини қобул қилған. Мошундақ болғанлиқтин Давут пәйғәмбәрниң төвәндики гепи әмәлгә ашурулған: «**Өзгәрмәс муһәббәт вә һәқиқәт өзара көрүшти; һәққанийәт вә аман-хатирҗәмлик бир-бирини сөйүшти**» («Зәбур», 85-күй, 10-мисра).

Мәсиһ Әйсаниң чапрас яғачтики өлүмигә етиқад бағлиған һәммә кишиләр бу ниҗатлиққа еришиду. Бу ниҗатлиқ – гуна кәчүрүм қилиниши биләнла болупла қалмай, йеңи бир һаятқа еришиштин ибарәттур. Бу йеңи һаят Худаниң әмир-пәрманлирини яхши көридиған роһ-қәлб билән өтидиған һаяттур – бу һаят адәмниң күчигә таянмайдиған, Худаниң Муқәддәс Роһиниң күчигә

тайинидиған һаяттур. Бу йеңи һаят тоғрисида Тәвраттики икки пәйғәмбиримиз Йәрәмия вә Әзакияллар аввал бешарәт берип мундақ дегән: –

«Мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, – Мән Исраил җәмәти вә Йәһуда җәмәти билән йеңи әһдә түзимән; бу әһдә уларниң ата-бовилири билән түзгән әһдигә охшимайду; шу әһдини Мән ата-бовилирини қолидин тутуп Мисирдин қутқузуп йетәклигинимдә улар билән түзгән едим; гәрчә Мән уларниң йолдиши болған болсамму, Мениң улар билән түзүшкән әһдәмни бузған, — дәйду Пәрвәрдигар. Чүнки шу күнләрдин кейин, Мениң Исраил җәмәти билән түзидиған әһдәм мана шуки:

— Мән Өз Тәврат-қанунлиримни уларниң ичигә салимән,

Һәмдә уларниң қәлбигиму язимән.

Мән уларниң илаһи болимән,

Уларму Мениң хәлқим болиду.

Шундин башлап һеч ким өз йеқиниға яки өз қериндишиға: —

«Пәрвәрдигарни тонуғин» дәп үгитип жүрмәйду; чүнки уларниң әң кичигидин чоңиғичә һәммиси Мени тонуп болған болиду; чүнки Мән уларниң қәбиһлигини кәчүримән һәмдә уларниң гунайини һәргиз есигә кәлтүрмәймән, — дәйду Пәрвәрдигар».

(Йәрәмия 31-баб, 31-34-айәт)

«Мән (Пәрвәрдигар) сүпсүзүк суни үстүңларға чачимән, буниң билән силәр пак болисиләр. Силәрни һәммә паскинилиғиңлардин вә бутлириңлардин паклаймән. Мән силәргә йеңи қәлб беримән, ичиңларға йеңи бир Роһ салимән; тениңлардики таш жүрәкни елип ташлап, меһрлик бир қәлбни ата қилимән. Мениң Роһумни ичиңларға киргүзүп, силәрни әмир-пәрманлирим бойичә маңғузимән, һөкүмлиримни тутқузимән, шуниң билән уларға әмәл қилисиләр».

(Тәврат, «Әзакиял» 36:26-27)

Инжилда йәнә, бу «йеңи әһдә» тоғрисида расул Петрус мундақ дегән: —

«Това қилиңлар, һәр бириңлар Әйса Мәсиһниң намида гуналириңларниң кәчүрүм қилиниши үчүн чөмүлдүрүшни қобул қилиңлар вә шундақ қилсаңлар Худаниң илтипати болған Муқәддәс Роһ силәргә ата қилиниду. Чүнки бу вәдә силәргә вә силәрниң балилириңларға, жирақта туруватқанларниң һәммисигә, йәни Пәрвәрдигар Худайимиз Өзигә чақирғанларниң һәммисигә ата қилиниду» (Инжил, «Расулларниң паалийәтлири» 2-баб, 38-39-айәт).

Бу йеңи әһдини Мәсиһ Әйса Өзиниң қени вә жени билән инсан үчүн қолға кәлтүргән.

Худадин гуналар үчүн кәчүрүм елиш вә Худаниң қобул

қилишиға еришиш үчүн қилинған қурбанлиқларниң Ислам динидики тутқан орни муһим (бу җәһәттә Ислам дини башқа динларға охшаш). Бу тоғрилиқ тәпсилий һалда сөзлишимизниң һаҗити йоқ. Һәр бир мусулман Қурбан Һейт үчүн қой союшни, таам үчүн әмәс, бәлки Худаниң кәң қорсақлиғи вә бәхит ата қилишиға еришишниң бәдили дәп һесаблайду. Шуниңға охшаш, һәзрити Ибраһимниң қилған қурбанлиқ қочқири оғлиниң орнида союлған: —

«*Биз униң орниға чоң бир қурбанлиқни (йәни җәннәттин чиққан қочқарни) бәрдуқ*» (Сүрә «Саффат», 107-айәт).

Шуниң билән һәр бир қилинған қурбанлиқ қурбанлиқ қилғучиниң орнида кәчүрүмгә еришиштики бирхил васитә дәп қарилиду. Төвәндики һәдисдин һәтта Муһәммәдниң өзиму қурбанлиқниң қенини гунани жуюш вә кәчүрүм қилинишқа еришиштики васитә дәп қариғанлиғини билимиз: —

«У қизи Фатимәгә шундақ дегән: «И Фатимә, қурбанлиқ қилғанда, униң бешида турғин, чүнки қенининиң биринчи тамчиси йәргә чүшүши биләнла гуналириң кәчүрүм қилиниду»».

Муһәммәдниң сөзи тилға елинған «пулсират» дегән һәдисдә мундақ дейилгән: «Адәмләр илгири қилған қурбанлиқ қойлириниң үстигә минип, пулсират сим көврүктин җәннәткә өткүзүлидикән».

Бу қурбанлиқлар уларни қурбанлиқ қилған адәмләрниң җениға баравәр әмәс; әмәлийәттә қурбанлиқ қилинған барлиқ

һайванларниң жиғиндиси бир әқил егисигә тәң келәлмәйду. Улар гунани жуюшқа бәдәл болалмайду, улар пәқәтла Мәсиһниң аләмдики әң улуқ болған қурбанлиғини көрситип бериштики бир символдур, халас. Тәвратта нурғун қетим бу улуқ қурбанлиқниң кәлгүсидә келидиғанлиғи тоғрисида бешарәт қилинған вә һәр хил усулларда алдин ейтилған: Инжилда болса, бу бешарәтләрниң һәммиси Мәсиһ Әйсаниң чапрас яғачқа миқлиниши билән әмәлгә ашурулди, дейилгән. Худа пәқәт мошу қурбанлиқнила барлиқ инсанийәтниң жениға баравәр болиду, дәп һесаблайду. «**Чүнки Худа дунийдики инсанларни шу қәдәр сөйидуки, Өзиниң бирдин-бир йеганә Оғлини пида болушқа бәрди. Мәхсити, Униңға етиқад қилған һәр бириниң һалак болмай, мәңгүлүк һаятқа еришиши үчүндур**» (Инжил, «Юһанна», 3-баб, 16-айәт).

2-қисим

Пәқәт Мәсиһ Әйсала ашу қурбанлиқ вәзиписигә лайиқтур

Әшу улуқ қурбанлиққа лайиқ һәм уни орундиялайдиған киши пәқәт Мәсиһ Әйсала болуштики сәвәпләр төвәндикидәк (Тәвраттики қурбанлиқ қилиш тоғрисидики принсипларға асасән): –

1. Қурбанлиқ сап, пак, қусурсиз болуши керәк.

2. Қурбанлиқниң қиммити гунайидин һөр қилинидиған барлиқ инсан жениниң қиммитигә баравәр болуши керәк.

3. Қурбанлиқ пәқәт инсан хилидин болуши керәк.

4. Қурбанлиқ Худа билән инсан оттурисида алақичи болуш салаһийитигә егә болуши керәк.

Бирәрси, мошу шәртләргә йетәләйдиған адәмни пүтүн инсан арисидин издисә Мәсиһ Әйсадин башқа һечқандақ адәмни тапалмайду. Сәвәви шуки, һәр бир адәм, һәтта пәйғәмбәрләрму гуна қилған, шундақла улар өзлирини гунатин халас қилидиған бирисигә моһтаж. Худаниң нәзиридә һечқандақ адәм бу хилдики зөрүр қимматкә егә әмәстур. Худаниң Калами болған Мәсиһ Әйсадин башқа һеч ким өзлүгидин бу салаһийәткә егә болалмайду.

«И шәпқәтчим,
Женим дәрд-әләмдә, чирип кетиватиду,
Өлүмиңдин шипа тепип, қолуңда давалансун,
И хатирҗәмлик йәткузгучи, панаһ издәй чапрас яғачиңдин,
Мениң үчүн тилигимни сора Аңлиғучи Атаңдин»

«**Чүнки бирла Худа бардур, Худа билән инсанлар арисида бир келиштүргүчиму бар, У болсиму Өзи инсан болуп кәлгән Мәсиһ Әйсадур**»

(Инжил, «Тимотийға (1)», 2-бабтин).

3-қисим

Мәсиһ Әйса Өз ихтияри билән чапрас яғачқа миқланғанму?

Бәзи мусулманлар Мәсиһ Әйсаниң әмәлийәттә чапрас яғачқа миқланғанлиғиға ишәнмәйду. Улардин сәвәвини сорисақ улар жавапән: «У пәйғәмбәрләр арисидки әң надирлардин болғандин кейин, Худа қандақму Уни рәзил Йәһудийларниң чапрас яғач үстидә шунчә дәһшәтлик өлтүрүшигә йол қоюшқа тапшурсун? Бу һәргиз мүмкин әмәс» — дейиши мүмкин. Лекин ағзида шундақ дегини билән, улар Қурандики Худаниң ашундақ ишқа йол қойғанлиғи баян қилинған муну айәтни унтуп қалған: —

«*Улар әһдини бузғанлиқлири, Алланиң айәтлирини инкар қилғанлиқлири, пәйғәмбәрләрни наһәқ өлтүргәнликлири үчүн.. (Алла) ...диллирини печәтливәтти...*» (Сүрә «Ниса», 155-айәттин).

Сүрә «Бәқәрә», 91-айәт: —

«*Уларға (Йәһудийларға)... «Силәр (Тәвратқа) ишинидиған болсаңлар, илгири немә үчүн Алланиң пәйғәмбәрлирини өлтүрдүңлар?*» — дейилгән».

Сүрә «Бәқәрә», 61-айәт: —

«*Бу уларниң Алланиң айәтлирини инкар қилғанлиқлири, пәйғәмбәрләрни наһәқ өлтүргәнликлири түпәйлидин болди*».

Өлима Алмағазиниң тарихи, Муһәммәд-ибн-Исһақниң тәрҗимиһаллири вә һәдисләргә асасланғанда, Муһәммәд сәкратқа чүшкән вақтида, өзиниң мәлум бир сатқун аялниң қолида зәһәрләнгәнлигини етирап қилған. Униңдин сирт, Тәврат, Зәбур вә Инҗилниң еник баянлириға асасән, Мәсиһ Әйсаниң чапрас яғачқа миқлиниши, Худа әзәлдин бурунла бекитип қойғандәк, Мәсиһниң пүтүнләй Өз ихтиярилиғи билән болған иштур. Мәсиһ Әйса Өзи наһайити еник қилип ейтқанки, униң бу дунияға келиштики мәхсити — чапрас яғачләнгән қурбанлиқ сүпитидә Өзини Худаға атап, инсанларни гунатин һөр қилишқа бәдәл төләштин ибарәттур. Бир қетим у шундақ дегәндә, Униң бир мухлиси уни әйипләп: — «**Я Рәб, Саңа рәһим қилинғай! Бешиңға бундақ ишлар қәтъий чүшмәйду!**» — дегән. Мәсиһ Әйса униңға қарап уни әйипләп: —

«**Арқамға өт, Шәйтан! Сән Маңа путликашаңсән, сениң ойлиғанлириң Худаниң ишлири әмәс, инсанниң ишлиридур**» — деди (Инҗил, «Матта, 16-бабтин). Кейин, Йәһудий каттибашлири вә моллилири уни тутушқа кәлгәндә, униң мухлислириниң бири уни улардин қоғдимақчи болғинида, Әйса униңға: «**Қиличиңни қиниға сал, қилич көтәргәнләр қилич астида һалак болиду. Яки Мени Атисиға нида қилалмайдиған болди, дәп ойлап қалдиңму?! Шундақ қилсамла У Маңа шуан он икки түмәндин артуқ**

пәриштә мандурмамду? Бирақ Мән ундақ қилсам, муқәддәс язмилардики бу ишлар муқәррәр болиду дегән бешарәтләр қандақму әмәлгә ашурулсун» — деди. (Инжил, «Матта», 26-баб, 52-55 Айәт)

Бәзи мусулман қериндашлиримиз: «Худа Әйса Мәсиһни башқиларниң гуналири үчүн қандақму өлүм билән җазалалисун? Чүнки қолиңиздики Тәвратниң «Падишалар (2)» 14-бабида: «Мусаға чүшүрлгән қанун китапида Пәрвәрдигарниң: «Атиларни оғуллири үчүн өлүмгә мәһкүм қилишқа болмайду я оғуллирини атилири үчүн өлүмгә мәһкүм қилишқа болмайду, бәлки һәр бири өз гунайи үчүн өлүмгә мәһкүм қилинсун» дәп пүтүлгән әмри бойичә, у (Амазия падиша) өлтүргүчиләрниң балилирини өлүмгә мәһкүм қилмиди» — дәп йезилған әмәсму?» — дәп сорайду.

җавапимиз шуки, әмәлийәттә Худа Мәсиһ Әйсани инсанниң гуналири үчүн өлүмгә мәһкүм қилған әмәс, бәлки Мәсиһ Әйса бизгә болған муһәббитидин бизниң орнимизда өлүш үчүн ихтияр қилип өзини тутуп бәргән. Бундақ қилиши һәқиқәтән муһәббәтниң әң жүксәк ипадиси әмәсму? У улуқлинишқа әң лайиқ әмәсму? Инсанниң қәрзини Өз ихтияри билән төләшни тәләп қилғандин кейин, Худа қандақму Уни қобул қилмисун?

«Әйса Өзини тутқили кәлгән баш каһинлар, пасибан бәглири вә ақсақалларға қарап: —

«Бир қарақчини тутидиғандәк қилич-тоқмақларни көтирип

кәпсиләрғу? Муқәддәс ибадәтханида һәр күни силәр билән биллә едим, силәр қол салмидиңлар... Лекин бу пүтүн ишларниң йүз бериши пәйғәмбәрләрниң муқәддәс язмилирида алдин ейтқанлириниң әмәлгә ашурулуши үчүн болди», – деди.

Бу чағда, мухлисларниң һәммиси Уни ташлап қечип кетишти» (Инжил, «Луқа» 22-баптин, «Матта» 26-баптин)

Әйса Мәсиһ һечқандақ җинайәт өткүзүп бақмиған болсиму, җинайәтчи дәп һөкүм қилинип чапрас яғачқа миқланған. Йәһудийлар я униң характеридин я қилған ишлиридин һечқандақ қусур тапалмиған. Әмма у бизниң орнимизда қурбанлиқ болған, бизгә мәһкүм болушқа тегишлик җазани өз үстигә алған. Мусаниң қануни бойичә, дарға есилған киши Худаниң ләнитигә учриған дәп һесаблинатти. Шуңа у бизни дәп Худаниң ләнитигә учриған. У шундақ ләнәткә һәргиз лайиқ әмәс, лекин ләнәткә лайиқ гунакар болған мениң орнумда Өз җенини тутуп бәрди. Шуниңдин көргили болидуки, Худа әң алий болған пиланлири ичидә Өз пәйғәмбәрлириниң өлтүрүлүшигә йол қойған. Мәсиһ Әйса Худаниң адиллиғини қанаәтләндүргән (чүнки гунаниң җазасини қобул қилған) вә шуниң билән бир вақитта бизгә қутқузулуш, мәңгүлүк һаятқа еришишниң йолини ечип бәргән. Худа Мәсиһ Әйсасиз һечқандақ адәмни кәчүрмәйду, Униңсиз рәһимдиллиғини көрситиш йоли йоқтур.

Бу, Худаниң һәм адиллиғи һәм рәһим-шәпқитини бирла вақитта көрситиш билән, етиқадчиларни қутқузушқа әзәлдинла бекитип қойған бирдин-бир йолидур. Сиз Худаниң адиллиғи вә

рәһим-шәпқитини ашундақ бирләштүриватқәнлигини ислам шәрийитидин тапаларсизму? Вә яки Қурандин я һәдисләрдин, сот қилиш, һесап елиш вә кәчүрүм қилишниң бирла вақитта бир тәрәп қилинған яки қилинидиған, дегәнләрни тапаламсиз? Бәзи мусулман қериндашлиримиз бу мәсилигә нәқил кәлтүридиған айәт шуки: —

«*Дилиңлардики (яманлиқни) мәйли ашкара қилиңлар, мәйли йошуруңлар, униң үчүн Алла силәрдин һесап алиду. Алла халиған кишини мәғпирәт қилиду, халиған кишигә азап қилиду. Алла һәммә нәрсигә қадирдур*» (Сүрә «Бәқәрә», 284-айәт).

Әгәр Худа шу айәт бойичә адәмләрдин һесап алидиған болса, ундақта нәдиму Худаниң адиллиғи вә меһри-шәпқити болған болсун? Дурус, Худа һәқиқәтән Өзи халиғанчә қилиду; лекин У Өзиниң өзгәрмәс характери вә муқәддәс қануниға хилаплиқ ишни һәргизму ирадә қилалмайду. Мәсилән ейтайлуқ, мәлум бир сотчи акиңизни өлтүргән қатилниң җинайити толуқ испатланғанлиғини аңлиғандин кейин, шу қатилни кәчүрүм қилип қоюп бәрсә, сиз бу сотчини адил сотчи дәп қарайттиңизму? Һәргиз мүмкин әмәс! Сиз уни пүтүнләй адил әмәс дәп һесаблайттиңиз; чүнки сотчиниң өзи қанунға хилаплиқ иш қилған. Худадиму ашундақ иш мәвҗут дегән хиял, һәқиқәтән әқилгә сиғмайдиған иш һәм әң орунсиз гәптур.

Сүрә «Қариә» 6-9-айәт: —

«*Таразиси еғир кәлгән (йәни яхшилиқлири яманлиқлирини бесип чүшкән) адәмгә кәлсәк, у көңүллүк турмушта (йәнә назуниматлик*

җәннәттә) болиду. Таразиси йеник кәлгән (йәни яманлиқлири яхшилиқлирини бесип чүшкән) адәмгә кәлсәк, униң җайи һавийә (дозах) болиду».

Бу айәттики бу хил һесаблаш системисини қандақму инавәтлик дегили болсун? Мошу йәрдә башқа бир китапдики гәпни ишләтсәк: — ««сәвәп вә нәтиҗә» дегән универсал қанунийәтни кимму өзгәртәлисун? Пәқәт бирла қетим гуна өткүзүп, андин кийин миңлиған, он миңлиған «саваблиқ ишлар»ни қилсиңиз, бу һәргизму қәлбиңиздики булғинишни жуялмайду. Қандақму жуялисун? Мән бүгүн пүтүн бир күн, һәммә ишта һәққанийлиқ қилған болсам, бу пәқәтла мутләқ пак, муқәддәс бир Худаниң алдидики қилишқа тегишлик болған бурчум, йәни Яратқучим Худаға болған бүгүнки қәрзимдур, халас. Мән йүз күн изчил һалда йәнә ашундақ һәққанийлиқ қилған болсам, буму мениң бурчумдур, халас. Он миң күн, һәтта һазирдин башлап өмүрвайәт ашундақ һәққанийәт ичидә яшаш, һәр бир инсанниң тегишлик бурчидур, халас. Лекин бундақ яшаш һәргиз мүмкин әмәс. Һәргиз мүмкин болмиған мошундақ яшаш (навада мүмкин болуп қалса) бизниң бурун қилған яманлиқлиримизни Худа алдида жуяламду? — дегән соални сиздин сораймән.

Башқичә қилип ейтқанда, имтиһан бәргәндә, 99 тоғра җавап қандақму бир хата җавапни тоғра қилалисун? Худаниң имтиһанида өтүш тәливи 100 номур болса, 99 номур алғанни интиһамдин өткән һесаблиғили боламду? Мәйли 99 номур, 50 номур, 15 номур болуп, «йүз»лүк тәләпкә йеқин яки жирақ болсун, һәммиси охшашла

тәләпкә йәтмәйду. Гуна дегән гуна. Гунаниң чоңиму гуна, кичигиму гуна. «**Чүнки адәмләрниң һәммиси гуна садир қилип, Худаниң улуқлиғиға йетәлмәй, униңдин мәһрум болди**» (Инҗил, «Римлиқларға» 3-бап 23)» («гуна — инсандики бирдин-бир мәсилә»дин)

Сүрә «Ниса», 44-айәт: — «*Алла һәқиқәтән зәрричә зулум қилмайду. Әгәр кишиниң зәрричә яхшилиғи болса, Алла уни һәссиләп зиядә қилиду, өз дәргаһидин бүйүк әҗир (йәни җәннәт) ата қилиду*». Бизниң бу айәт тоғрисида дегәнлиримиз охшаш — бир адәмниң яхшилиғини «һәссиләп зиядә қилиш»ниң адиллиқ әмәслигини сиз билисиз.

Сүрә «Бәни-Исраил» («Исра») 13-14 айәт: «*Һәр бир инсанниң әмәлини униң бойниға есип қойимиз (йәни инсанниң қилған һәрқандақ әмәли худди боюнчақ боюндин айрилмиғинидәк униңдин һәргиз айрилмайду, шуниңға яриша җаза берилиду), қиямәт күни униң наму-әмәлини көрситимиз, у уни очуқ көриду. (Униңға) «Наму-әмәлиңни оқуғин! Бүгүн өзүңгә (йәни бу қилмишлириңға) өзүң гува болушуң купайә» дейилиду*».

Буниңда һәр бир адәм үчүн қиямәт күнидики тирилиштә ечилидиған һесап дәптириниң барлиғи көрситилгән. Лекин бу китапниң қандақ усул билән вә яки қандақ қанун бойичә йезилғанлиғи дейилмигән.

Сүрә «Һуд», 114-айәт: «*Шүбһисизки, яхши ишлар арқилиқ яман ишлар жуюлиду. Бу чүшәнгүчиләр үчүн вәз-несиһәттур*».

Жуқиридики бу айәтләрни умумийлаштуруп чүшәндүрүп бериш үчүн бәзи мусулман өлималар мундақ дегән: «Һеч ким Худа яхшилиқлирим үчүн маңа инъам бәрмигән, дәп қақшиялмайду; чүнки яман адәмләрниң қилған яманлиқлири яхшилиқлиридин көп (еғир) болса, у чағда униң қилған яхшилиқлири үчүн алған инъами «бу дунияда болған» болуп һесаблиниду». Мошу бойичә һесап алидиған иш болса, һәр бир езилгүчи әзгүчидин һәққини алалайду. Уларниң пикричә йәнә: «Пәриштиләр әзгүчиниң қилған адаләтсизликлиригә баравәр дәп һесаблиған бир нисивисини елип, бу нисивини езилгүчиниң яхшилиқлириға қошуп бериду. Андин йәнә бирисиниң «яхшилиқ»лири «яманлиқ»лиридин зәрричә артуқ (еғир) болса, Худа Өзиниң рәһимдиллиғидин, уни җәннәткә киргүзүш үчүн яхшилиқлирини һәссиләп зиядә қилиду. Бирисиниң «яхшилиқ»лири йоқ һесабта болса, Худа у зиян йәткүзгән адәмләрниң гуна жүклиридин елип, алғинини униң гуналириға қошуп һәссиләп зиядә қилиду. Шуниң билән у өзиниң гуналири вә башқиларниң гуналири үчүн дозахқа ташливетилиду».

Бу адиллиқму?

Униң үстигә, Худа туридиған җәннәт чоқум мутләқ сап, пак йәрдур. Пәқәт пүтүнләй пакланған вә һәққаний қилинғанларла кирәләйду. Бирла қетим гуна садир қилған адәм итаәтсизлигидин напак болған болиду. Шу һали билән җәннәткә кириши һәргиз мүмкин әмәс. Мәсилән алайлуқ, мусулман һәҗ қилғили ақ тон кийип, намазға киргинидә бирәр дағ униң ақ тониға тегип кәтсә, бу

напак болған һесабланмамду? У намаз оқуш үчүн ақ тонини қайта тазлиши керәк әмәсму? Әмма Худа издигән саплиқ-паклиқ болса, инсанниң ташқи көрүнүшидә әмәс, бәлки ички дуниясида сап вә пак болушидин ибарәттур. Худаниң нәзиридә болса, инсан «сап» яки «сап әмәс», «пак» яки «пак әмәс»тур. «Хелә пак» яки «пакрақ» дейишләр қәтъий мәвҗут әмәстур. Шуңа, инсан балиси тамамән саплинип йеңиланмиғичә, җәннәткә киришкә болмайду. Униң гуналири кәчүрүм қилинған дәйлуқ, лекин униң көңлидә яманлиқниң бирәр тал уруғи қалсиму у йәнила яман һесаблиниду, бундақ инсан қандақму җәннәткә мунасип болалисун?

Йәнә бәзибир адәмләр адәм отқа кирип, отта қийинлинишлири билән гуналирини жуйидиған бәдәлни төләп, андин чиқидиғанлиғиға ишиниду: —

«*Андин биз дозах азапиға әң лайиқ болғанларни әлвәттә обдан билимиз. Силәрниң ичиңлардин дозахқа бармайдиған (кирмәйдиған) бирәр кишиму қалмайду, бу Пәрвәрдигариңниң өзгәрмәс һөкүмидур. Андин тәқвадарларни (җәһәннәмдин) қутқузимиз, залимларни җәһәннәмдә тизлинип олтарған һалда қойимиз*» (Сүрә ««Мәрйәм», 70-72-айәт)

Жуқиридики айәт вә униңға асасланған пикир тоғрисида, дегәнлиримизму пәқәт йәнила охшаш бир сөздур — адәм өзиниң гунайини өзи жуялмайду. Бирисиниң яман көңли вә хаһиши өзгәртилмигән болса, уму җәннәткә, җәннәтму униңға мунасип әмәс. Оғри түрмигә ташлиниши яки қоли кесиветилиши билән оғрилиқ қилмаслиққа, зинахор қамчилиниши билән зинахорлуқ қилмаслиққа болған хаһишини өзгәртәлиши натайин. Бәзи әһвалларда ашундақ җазалар уларни техиму яманлаштуруветиду.

Сүрә «Йүсүф», 53-айәттә дейилгинидәк: «*Нәпси дегән нәрсә һәқиқәтән яман ишларға көп буйруду*».

Худаниң меһри-шәпқити тоғрилиқ ипадиләнгән жуқуриқи һәр хил уқумлар Тәврат, Зәбур вә Инҗилда дейилгәнләргә пүтүнләй қаримуқаршидур. Бу йәрдә биз Тәврат, Зәбур вә Инҗил бойичә Худаниң ниҗати тоғрилиқ йәнә бир қетим тәкрарлап өтәйли: —

(1) Худаниң адиллиғи һәр бир гуна үчүн гунакарниң җазалинишини тәләп қилиду;

(2) Бирла қетим өткүзүлгән гунаға тегишлик болған адил җаза мәңгүлүк өлүмдур, йәни Худадин айрилиштур.

(3) Шуңа бир адәм өмүрвайәт яхшилиқ қилсиму, бу пәқәтла униң қилишқа тегишлик болған ишидур. Бу яхшилиғи униң бирму гунайини жуялмайду.

(4) Бирла қетимлиқ гунаниң җазаси Худадин мәңгүлүк айрилиш болғандин кейин, бу вә у дунийадики вақитлиқ азаплинишлар уни һәргиз пак қилалмайду.

(5) Адәмниң гуналири кәчүрүлгәндин кейин, қәлбидә техичә ашундақ гуна хаһишлири болса, у йәнила җәннәткә лайиқ әмәстур.

(6) Худа бизни күчлүк вә чоңқур сөйгү билән сөйгәнлигидин бизни қутқузушни халайду.

(7) Өзиниң адиллиғини қанаәтләндүрүш үчүн Худа Мәсиһ Әйсани, бизниң орнимизда гуналиримизниң җазасини Өз үстигә елиши үчүн уни әвәткән. Шуңлашқа у бизгә көрсәткән меһри-шәпқитини пүтүнләй Өзиниң адиллиғиға асаслиған (Мәсиһ Әйсаниң өлүши, һәр бир инсанниң һәр бир гунайи үчүн тегшилик болған җазани өз ичигә елип болған).

(8) Мәсиһ Әйса бизниң гуналиримизниң һәммисини Өз разилиғи билән үстигә елип, чапрас яғачқа миқлинип, өзини қурбанлиқ қилған.

(9) Худа Униң қурбанлиғини қобул қилған вә шундақ қобул қилғинини испатлаш үчүн Уни өлүмдин тирилдүргән.

(10) Худа Униң қурбанлиғиға асасән, това қилип, Мәсиһ Әйсаға өзини тапшурған һәр бир ишәнгүчиниң гуналирини кәчүрүм қилған.

(11) Худа һәр бир ишәнгүчигә «йеңи әһдә»си бойичә йеңи қәлб, йеңи роһ беришкә вәдә қилған.

(12) Худа һәр бир ишәнгүчигә Өзиниң Муқәддәс Роһини беришкә вәдә қилған. Пәқәт Муқәддәс Роһла инсанниң қәлбини паклиялайду вә уни муһәббәтлик қилалайду. Буларға төләнгән бәдәлниму Мәсиһ Әйса Өзини қурбанлиқ қилғинида төләп болған.

(13) Муқәддәс Роһниң инасанниң роһий дунриясида қилған әмили билән, инсан жәннәткә лайиқ болушқа, жәннәттә мәңгүлүк турушқа тәйярлиниду.

(14) Буларниң һәммиси «хуш хәвәр» дейилиду. (Инжил» дегән сөз «хушхәвәр» дегән мәнидә).

Худа бу йолни Тәврат, Зәбур вә Инжилда бекиткән. Бу йолни Худа бекиткән екән, кимму униңға қаршилиқ билдүрәлисун? Бу йолға ким қаршилиқ көрсәтсә, у Худаниң Өзигә қаршилиқ көрсәткән болиду.

4-қисим

Қуранда, Мәсиһ Әйсаниң чапрас яғачқа миқлиниши тоғрисида йезилғанлири

Бәзи мусулманлар, Әйсаниң чапрас яғачқа миқланғанлиғи һәқиқәтән мәвҗут болған иш, әмма чапрас яғачқа миқланған киши Мәсиһ Әйса әмәс, бәлки Худа башқа бир кишини Әйсаниң қияпитигә охшитип, уни Мәсиһ Әйсаниң орнида миқлатқузған, дәп ишиниду. Бундақ көзқарашниң болуши бәлким Сүрә «Ниса», 157-158-айәттин кәлгән: —

«*(Йәһудийларниң) йәнә Алланиң расули Әйса ибн Мәрйәмни өлтүрдуқ дегәнликлири үчүн (уларға ләнәт қилдуқ). Вәһаләнки, уларниң Әйсани өлтүргиниму йоқ, дарға асқиниму йоқ вә лекин уларға шүбһә селинди (Әйсани астуқ дәп гуман қилип, Әйса әләйһиссаламға охшап қалған башқа бирисини асти), Әйса тоғрисида ихтилап қилишқанлар һәқиқәтән униң өлтүрүлгәнлиги (мәсилиси)дә шүбһидидур. Улар бу (ишниң һәқиқити)ни билмәйду, гуманғила асаслиниду, улар Әйсани җәзмән өлтүрмиди. Бәлки Алла уни Өз тәрипигә көтәрди (йәни Әйса әләйһиссаламни Алла уларниң шәрридин қутулдуруп тирик һалда асманға елип чиқип кәтти) Алла ғалибтур, һекмәт билән иш қилғучидур*».

Әмәлийәттә, мусулман өлималар мошу айәт тоғрисида охшимиған хуласигә кәлгән. Биринчи көзқараш болса, Худа Йәһудийларға Өз күч-қудритини көрситиш үчүн яки уларни гуманда қалдуруш үчүн Әйсани тирик пети биваситә Өз йениға елип чиқип кәткән. Иккинчи көзқараш болса, бу айәтниң мәниси

Йәһудийларниң «Әйсаниң намини йоқитиш, һәтта Уни инсанниң ядидин чиқириветиш үчүн Уни чапрас яғачқа миқлитип өлтүрәйли» дегән мәхситини әмәлгә ашурмиған, әксичә Униң чапрас яғачқа миқлиниши Униң намини пүтүн дунияға тарқалдурған. Қуранниң тәрҗимисидин бундақ мәнә чиқмайду, дәймиз. Лекин Қуранниң бәзи йәрлиридә Мәсиһ Әйсаниң өлүми тилға елинип өткән. Әнди жуқурида айәт, Әйса өлтүрүлгән дегән мәнини өз ичигә алмиса, ундақта Қуранниң өзи бир-биригә зит болған сөзләрни қилған болиду әмәсму? Мәсилән Сүрә «Ал имран», 55-айәт: —

«*Өз вақтида Алла ейтти: «И Әйса! Мән сени (әҗилиң йәткәндә) қәбзи роһ қилимән, сени дәргаһимға көтиримән (йәни асманға елип чиқимән) сени капирлардин пак қилимән (йәни сени өлтүрмәкчи болған яманларниң шәрридин сақлаймән)…*»

Әсли әрәбчә айәттики «мутаваффийка» дегән сөзни, тәрҗиман Муһәммәд Салиһ «қәбзи роһ қилимән» дәп тәрҗимә қилған. «Қәбзи роһ қилимән» дегән сөз уйғурчида «жениңни алимән» дегән мәнидә. Қариғанда Муһәммәд Салиһ мошу йәрдә Әйсани өлди, дәп қариған. Бәзи шәрһчиләр болса, бу сөзниң мәнисини «ухлитиш» дәп шәрһлигән. Лекин бир инсанни өзиниң «дәргаһиға көтириш»тин илгири, Худаниң Мәсиһни «ухлитип қоюш»ида қандақ әқил ишләткәнлигини, өткәнки вә һазирқи шәрһчиләрму чүшәндүрүп берәлмәйду. Әмәлийәттә болса, «мутаваффийка» («қәбзи роһ қилимән») дегән сөз (Муһәммәд Салиһ тәрҗимә қилғандәк) өлүмни көрситиду. Башқа өлималар, жүмлидин Ибн Аббас вә Муһәммәд-ибн-Исһақлар мана мошундақ

дәп қариған. Әмма жуқуриқи бәзи шәрһчиләрниң, Мәсиһ Әйсаниң өлүк һаләттә қанчә вақит турғанлиғи тоғрисидики пикирлири һәр хил. Өлима Ваһаб, Мәсиһни үч саәт өлүп, андин тирилдүрүлди дегән. Муһәммәд-ибн-Исһақ: «Йәттә саәт өлүп андин тирилдүрүлди» дегән. Ал-Рабъи ибн Анс, Худа уни асманға көтәргинидә өлтүргән, дегән. Имам ал-Байдһави болса Мәсиһни үч саәтла өлгән дәп ишәнгән. Әрәбчә бир луғәттә «таваффа» дегән пеилни мундақ дәп чүшәндүриду: — «Худа уни өлүмгә қойди, демәк, униң җенини алди».

Қуранда, «мутаваффийка» вә «таваффа» дегән пеилгә мунасивәтлик сөзләр, 23 қетим «өлүш» дегән мәнидә ишлитилгән. Икки йәрдин башқа йәрдикиси пүтүнләй өлүмнила көрситиду. Иккисидин башқиси, контекист бойичиму, көчмә мәниси бойичиму охшашла өлүмни көрситиду: —

«*Алла силәрни кечиси ухлитиду, күндүздики қилған ишлириңларни билип туриду, андин бәлгүләнгән муддәткичә яшишиңлар үчүн, күндүздә силәрни ойғитиду, андин Алланиң дәргаһиға қайтисиләр, андин қилған әмәллириңларни Алла силәргә ейтип бериду*» — Сүрә «Әнъам», 60-айәт.

«*Инсанлар өлидиған чағлирида, Алла уларниң җанлирини алиду, өлмигәнләрниң җанлирини ухлиған чағлирида алиду*» — (Сүрә «Зумәр», 42-айәт).

Йәнә бәзи шәрһчиләр Сүрә «Ниса»дики «мутаваффийка» дегән сөздики «ваф» («вә», «һәм») икки бислиқ бир сирлиқ мәнини көрсәткән, Мәсиһ бу дунияға иккинчи қетим кәлгинидә өлүп

кетиду, дәп чүшәндүргән. Әгәр һәқиқәтән шундақ мәнидә болған болса, немишқа ениқ дейилмигән? Ашундақ икки бислиқ сөзләрдин муһим һәқиқәтни чиқарғили боламду?

Сүрә Мәрйәм 15-айәт: —

«*У (Йәһя пәйғәмбәр) туғулған күнидә, вапат болған күнидә, тирилип (қәбирдин) турғузулған күнидә (Аллатаала тәрипидин болған) аманлиққа еришиду*».

Сүрә «Мәрйәм» 34-айәт: —

«*Мән (Әйса Мәсиһ) туғулған күнүмдә, вапат болған күнүмдә, тирилип (қәбрәмдин) турғузулған күнүмдә (Аллатаала тәрипидин болған) аманлиққа еришимән*».

Мошу икки айәтниң биринчиси бойичә ейтқанда, һәрқандақ бир мусулман Йәһя пәйғәмбәрниң туғулғанлиғи вә өлгәнлигигә ишиниду-ю, немишқа иккинчи айәттә ейтилған Мәсиһниң өлүмигә ишәнмәйду? Икки айәттә ейтилған сөзләр асасән охшаш болғандин кейин, уларниң мәнилириму охшаш болуши керәк-тә.

Сүрә «Мәрйәм» 31-айәттә: —

«*(Әйса деди: —) қәйәрдә болай мени бәрикәтлик қилди, һаятла болидикәнмән, маңа намазни, закатни ада қилишни тәвсийә қилди*». Шәриәт бойичә закат намрат (мусулман)ларға берилидиған мәлум миқтардики пулни көрситиду. Өлималарниң пикри бойичә, Қуранда ейтилған «закат» йәнила пул дегән мәнини көрситиду (пәқәтла Сүрә «Мәрйәм» 13-айәттә: —

«*Биз униңға мәрһәмәт қилиш вә уни (начар хисләтләрдин) пак қилиш йүзисидин (шундақ қилдуқ), Йәһя тәқвадар еди*» — шу йәрдила «закат» «пак қилиш»ни көрситиду.

Әгәр Мәсиһ Әйса өлмәй асманға көтирилгән болса, закат бериш техи Униң бурчи болиду. У закатни кимгә бериду? У техи бу дунияда болса, ундақта У зади нәдә? Униң закитини қобул қилғанлар йәнә нәдә? У бу дунияда болмиса вә шундақла закат беришни тохтатқан болса, Уни чоқум өлди, шуңлашқа уни закат бериш бурчини түгәтти, дейиш керәк.

Сүрә «Маидә» 117-айәттә: —

«*Мән уларниң арисида болған муддәттә, уларниң әмәллирини мән күзитип турғанидим, мени қәбзи роһ қилғиниңдин кейин, уларниң әмәллирини сән күзитип турғанидиң, сән һәммә нәрсидин хәвәрдарсән*».

Бу айәт тоғрисида Ал-Рази вә Ал-Җалалайн мундақ дегән: «Бу айәтни Мәсиһ Әйса Худаға қиямәт күнидә дейиши мүмкин». Ал-Рази бу «қәбзи роһ қилғиниң» (мутаваффийка) дегән сөзниң мәнисини «көтирилиш» дәп чүшәндүргинидә, у бу сөзни әслидә «ухлитиш» дәп чүшәндүрүп өткәнлигини унтуп қалған охшайду. Чүнки у Сүрә «Ал-Имран», 55-айәттики «қәбзи роһ қилимән» (мутаваффийка) дегәнни ашундақ мәнидә (ухлитиш) дегән еди: —

«*Өз вақтида Алла ейтти: «И Әйса! Мән сени (әҗилиң йәткәндә) қәбзи*

роһ қилимән, сени дәргаһимға көтиримән (йәни асманға елип чиқимән) сени капирлардин пак қилимән (йәни сени өлтүрмәкчи болған яманларниң шәрридин сақлаймән)...»

Ал-Рази вә башқа тәрҗиманларниң изаһатлирини («мутаваффийка» («қәбзи роһ қилиш») дегән сөзни пәқәтла «көтириш» дегән мәнидә қобул қилидиған болсақ, ундақта, бу Мәсиһ Әйсани өлмигән вә кәлгүсидә мәңгүлүк өлмәйду дегәнликтин ибарәттур. Мошундақ болса, бу пикирләр Сүрә «Рәһман», 26-27-айәт («*Зиминниң үстидики һәммә йоқилиду! Әзимәтлик вә мәрһәмәтлик Пәрвәрдигариңниң Зати мәңгү қалиду!*» вә: «*Алланиң Затидин башқа барлиқ нәрсә йоқилиду!*») Сүрә «Қәсәс», 88-айәтләргә зит келиду.

Әмәлийәттә Мәсиһ Әйсаниң чапрас яғачқа миқлинип өлгәнлигигә ишәнгән мусулман өлималар аз әмәс. Бу Сүрә «Ниса»дики 158-айәттә ейтилған «мутаваффийка» дегән сөзниң растинла «өлүм» дегән мәнини көрситидиғанлиғиға ишинишниң немә зийини бар? Шундақ болғандила, бу айәт Тәвратқа, Инҗилға вә мәсиһий мухлислириниң Мәсиһниң өлүми тоғрисида болған етиқадиға уйғун келиду.

И Худа, һәқиқәтни издигүчиләргә һәқиқәтни очуқ көрситип бәргәйсән, һаҗәтмәләргә нуруңни чачқайсән! Илтиҗа қобул қилғучиларниң арисида сән әң илтипатлиқсән, бәргүчиләрниң арисида сән әң сехи бәргүчидурсән!

5-қисим

Мәсиһниң чапрас яғачқа миқлинишидики тарихий испатлар

Чапрас яғачқа миқлиниш вақиәси кишиләрниң ойдурмиси әмәс. Ашундақ дәһшәтлик вақиә йүз бәрмигән болса, христианлар өзиниң улуқ Йетәкчиси, Пәйғәмбири, Қутқузғучиси, Рәббини ашундақ хар қилинған демигән болатти. Муса пәйғәмбәрниң муқәддәс қанунида мундақ дейилгән: «**Кимдәким дәрәққә есилған болса, Худа тәрипидин ләнәткә қалдурулған киши һесаблиниду**» («Қанун шәрһи» 21:23). Униң үстигә Инжилда мундақ дейилгән: «**Һалбуки, Мәсиһ бизни Тәврат қанунидики ләнәттин һөр қилиш үчүн орнимизда ләнәт болуп бәдәл төлиди. Бу һәқтә муқәддәс язмиларда: «Яғачқа есилған һәрқандақ киши ләнәткә қалған һесаблансун» дәп йезилған**» («Галатияликлар» 3:13).

Мәсиһийләр «Әйса чапрас яғачқа миқланған» дегән пакитни етирап қилипла қалмастин, бәлки ашу вақиәни өзлириниң барлиқ роһий байлиқлири вә самавий бәхитиярлиқлириниң мәнбәси, барлиқ нижатлиқниң булиқи дәп қарап пәхирлинип кәлгән. Шундақла улар, һәрқандақ адәмниң өлүмидин башқичә болған Мәсиһ Әйсаниң өлүми, пәқәт өзлирила үчүн әмәс, бәлки барлиқ ишәнгүчиләр үчүнму, гунаниң чаңгилидин һөрлүккә чиқириштики

васитидур, дәп ишиниду.

Музакирилиримиздә, мусулман қериндашлиримизға «чапрас яғач вақиәси»ниң тарихий испатлири әсқитип қалғачқа, мошу йәрдиму шулардин азрақ бир қисмини сөзләп өтмәкчимән.

Дәсләптә қедимки пәйғәмбәрләрдин Давут, Йәшая, Даниял вә башқилар Мәсиһниң һаятида болидиған түрлүк ишлири, болупму Униң өлүми вә тирилдүрүлиши тоғрисида алдин бешарәтләрни ейтқан. Бу бешарәтләр рәсмий һалда миладийәдин (йәни Әйсаниң туғулушидин) 1800 жил илгири Муса билән башланған. Бу бешарәтләрниң арисида: —

(1) Мәсиһниң нәдә туғулидиғанлиғи (Тәврат, «Микаһ», 5:1-2)

(2) Пак қиздин туғулидиғанлиғи (Тәврат, «Йәшая» 7:14)

(3) Нәдә өсүп чоң болидиғанлиғи (Тәврат, «Йәшая» 53:2, 11:1)

(4) Униң нәдин хуш хәвәрни тарқитишқа башлайдиғанлиғи (Тәврат, «Йәшая» 9:1-2, «Матта» 4:14-17)

(5) Униң яритидиған мөҗизилири (Тәврат, «Йәшая» 35:3-7)

(6) Йәһудий моллилири билән болидиған зиддийити (Тәврат, «Йәшая» 28:16, «Зәбур» 118-күй, 22-мисра)

(7) Ахирда Йәһудий моллилири билән башлиқлири вә Рим капир рәһбәрлириниң бирлишип униңға сүйқәст қилидиғанлиғи («Зәбур», 2:1-12)

(8) Мәсиһ Әйсаниң ешәккә минип йерусалимға ғәлибә, әмма кичик пеиллиқ билән киридиғанлиғи (Тәврат, «Зәкәрия», 9:9)

(9) Әйсаниң Өз мухлисиниң униңға сатқунлуқ қилидиғанлиғи («Зәбур» 41:9)

(10) Сатқунлуқ қилиш баһаси 30 күмүч тәңгә болидиғанлиғи (Тәврат, «Зәкәрия», 11:12-14)

(11) Униң өлүминиң қайси жил, қайси ай, қайси һәптидә болидиғанлиғини һесаблиған бешарәт (Тәврат, «Даниял», 9-бап 24-27-айәт)

(12) Өлүмидә униң пут-қоллириниң тешилидиғанлиғи («Зәбур», 22:16, «Зәкәрия» 12:10)

(13) Униң барлиқ инсанларниң гуналирини Өзиниң өлүм җазасини қобул қилиши арқилиқ үстигә алидиғанлиғи (Тәврат, «Йәшая» 53-баб, 4-12-айәт)

(14) Униң өлүмидә кийим-кечәклири селиветилинип, башқилар тәрипидин өзара үләштурулидиғанлиғи вә кийим үчүн чәк ташлинидиғанлиғи («Зәбур», 22:18)

(15) Өлүмидә униңға аччиқ су билән өт суюқлуғи арилаштурулған суниң ичкүзүлидиғанлиғи («Зәбур», 69-күй, 21-мисра)

(16) Униң җинайәтчиләр арисида, шундақла наһәқ һалда җинайәтчи қатарида бекитилип, өлүм җазаға мәһким қилинидиғанлиғи (Тәврат, «Йәшая» 53-баб, 9-айәт)

(17) Униң җәситиниң бир бай адәмниң қәбирстаниға дәпнә қилинидиғанлиғи (Тәврат, «Йәшая» 53-баб, 9-айәт)

(18) Үчинчи күнидә тирилдүрүлидиғанлиғи (Зәбур 16-күй, 9-10-мисра, Тәврат, «Йәшая» 53:8, 10 («Зәбур» 22:30 билән селиштуруң), «Һошия» 6:2)

(19) Тирилдүрүлгәндин кейин, асманға көтирилидиғанлиғи («Зәбур» 47-күй, 4-мисра, «Зәбур» 24-күй).

Мәлум бирисиниң һесаблап чиқишичә, Мәсиһ Әйса биз билән

бу дунияда билләә болғинида, у 300дин артуқ бешарәтләрни әмәлгә ашурған. Худа буйруса бу бешарәтләрниң бәзилирини биз келгүсидә язмақчи болған йәнә бир китапта тәпсилий һалда көрситип беримиз. Бу йәрдә пәқәт бирисинила тәпсилий һалда көрүп өтәйли: —

Тәвраттики «Йәшая пәйғәмбәр» китапи, 52:13-53:12-айәтләр:

Пәрвәрдигар мундақ деди: —

« — Көрүңларки, Мениң қулум даналиқ билән иш көриду,

У аләм алдида көтирилиду, жуқури орунға чиқирилиду, наһайити алий орунға ериштүрүлиду.

Лекин нурғун кишиләр сени көрүп, интайин һәйран қелишиду,

— Чүнки Униң чирайи башқа һәрқандиқиниңкидин көп зәхимләнгән,

Қулниң қияпити шу дәрижидә бузуветилгәнки, Униңда һәтта адәм сияқиму қалмиған!

У шу йол билән нурғун әлләрниң үстигә қан чачиду.

Һәтта шаһ-падишаларму Униң карамитидин ағзини тутупла қалиду;

Чүнки өзлиригә әзәлдин ейтилмиғанни улар көрәләйду,

Улар әзәлдин аңлап бақмиғанни чүшинәләйду.

(53-баб)

Бизниң хәвиримизгә кимму ишәнгән?

Һәм «Пәрвәрдигарниң Билиги» болғучи кимгиму аян

қилинған?

У болса Пәрвәрдигарниң алдида худди юмран майсидәк,

Яки худди қағҗирақ топрақта тартқан бир йилтиздәк өсиду;

Униңда җәзбдарлиқ яки һәйвә йоқ болиду,

Биз Уни көргинимиздә, Униң бизни җәлб қилғидәк тәқи-турқиму йоқ болиду.

У кишиләр тәрипидин кәмситилиду, улар Униңдин жирақлишиду;

У көп дәрд-әләмлик адәм болуп,

Униңға азап-оқубәт яр болиду;

Шуниң билән Униңдин йүзләр качурулиду;

У кәмситилиду, биз Уни һеч нәрсигә әрзимәс дәп һесаблидуқ.

Бирақ әмәлийәттә болса,

У бизниң қайғу-һәсритимизни көтәрди,

Азап-оқубәтлиримизни Өз үстигә алди.

Биз болсақ, бу ишларни У вабаға учриған,

Худа тәрипидин җазалинип урулған,

Шундақла қийин-қистаққа елинғанлиғидин дәп қаридуқ!

Лекин У бизниң асийлиқлиримиз түпәйлидин яриланди,

Бизниң гуналиримиз үчүн зәхимләнди;

Униң җазалиниш бәдилигә, биз арам-хатирҗәмлик таптуқ,

Һәм қамчидин болған ярилири арқилиқ биз шипаму таптуқ.

Һәммимиз худди қойлардәк йолдин езип чиқтуқ;

Һәр биримиз өзимиз халиған йолға маңғанидуқ;

Бирақ Пәрвәрдигар һәммимизниң қәбиһлигини Униң үстигә жиғип жүклиди.

У қийнилип, азап чәккән болсиму еғиз ачмиди;

У худди боғузлашқа йетиләп меңилған пақландәк боғузлашқа елип меңилди,

Шундақла жуң қирқиғучилар алдида қой үн-тинсиз ятқандәк, У задила еғиз ачмиди.

У қамап қоюлуп, һәқ соттин мәһрум болуп елип кетилди,

Әнди Униң әвладини кимму баян қилалисун?!

Чүнки У тирикләрниң зиминидин елип кетилди,

Мениң хәлқимниң асийлиғи үчүн У ваба билән урулди.

Кишиләр Уни рәзилләр билән ортақ бир гөргә бекиткән болсиму,

Лекин У өлүмидә бир бай билән билләә болди,

Чүнки У һечқачан зораванлиқ қилип бақмиған,

Униң ағзидин бирәр еғизму һейлә-микирлик сөз тепилмас.

Бирақ Уни езишни лайиқ көргән Пәрвәрдигардур;

У Уни азапқа чөмүлдүргүзди.

Гәрчә У Өз җенини гунани жуйидиған қурбанлиқ қилған болсиму,

Лекин У Өзиниң уруқ-әвладлирини чоқум көрүп туриду,

Шундақла Униң көридиған күнлири узартилиду;

Вә Пәрвәрдигарниң көңүлдикилири Униң қолида болуп

раваж тепип әмәлгә ашурулиду.

У Өзи тартқан жапаниң мевисини көрүп мәмнун болиду;

Һәққаний болғучи Мениң қулум Өзиниң билимлири билән нурғун кишиләргә һәққанийлиқни йәткүзиду.

Чүнки У уларниң қәбиһликлирини Өзигә жүкливалиду.

Бу ишлири үчүн Мән шу «нурғун киши»ни Униңға һәдийә қилип несивиси қилимән,

Шуниң билән У Өзи күчлүкләрни ғәнимәт сүпитидә үләштүрүп беридиған болиду;

Чүнки У та өлүшкә қәдәр «шарап һәдийә» төккәндәк Өзиниң җенини тутуп бәрди,

Шундақла Өзиниң асийлиқ қилғучиларниң қатарида санилишиға йол қойди.

Шуниң билән У нурғун кишиләрниң гунайини Өз үстигә алди,

Өзини асийлиқ қилғучиларниң орниға қоюп улар үчүн дуа қилди».

(Тәврат, «Йәшая» 52-53-баб)

Бу бешарәт Мәсиһ Әйсаниң дунияға келишидин 700 жил илгири, Йәшая пәйғәмбәр арқилиқ берилгән еди. Бу бешарәт Мәсиһ Әйсани көрсәтмигән десәк, у чағда зади кимни көрсәткән болиду? Қени, өзиңиз бир дәп беқиңа.

(Бу бешарәтләрни оқуватқиниңизда, бәлким сиз бәзи сөзләрниң «өткән заман шәклидә» йезилғанлиғиға қарап, бираз ғәлитә түйғуда болушиңиз мүмкин. Бу бешарәтләр болса (кәлгүси, йәни техи йүз

бәрмигән ишларни алдинала ейтқан болса), — немишқа «өткән заман шәклидә» ипадиләнгән дәп соришиңиз мүмкин. Ишинимизки, һәммигә Қадир Худайимиз алдида, кәлгүсидики, йәни техи йүз бәрмигән ишлар худди бурунқи яки бүгүнки ишларға охшашла рошән һәм ениқ туриду, әлвәттә. Бу бешарәтләрдә, Йәшая пәйғәмбәр Муқәддәс Роһниң қабилийити билән кәлгүсидики мәлум бир заманда болуп өткинидәкла, бешарәт берилгән ишларни, аллибурун йүз берип болған ишларни көргәндәк ениқ көриду. Пеилниң «өткән заман шәкли»ни ишлитишниң әһмийити шуни испатлайдуки, Худаниң нәзиридә Мәсиһ Әйсаниң өлүми, әлмисақтин әң әһмийәтлик, әң муһим вә әң улуқ иш, шундақла мәңгүлүк бир пакиттур).

Тәвратта, Мәсиһ Әйса тоғрисидики бешарәтләрдин сирт, башқа нурғун бешарәтләт бар. Мәсилән, Йәһудийларниң пайтәхти Йерусалем вә чоң ибадәтханиниң вәйран қилиниши, Йәһудийларниң қурбанлиқ қилиш түзүмининң әмәлдин қалдурулуши (Мәсиһниң улуқ қурбанлиғи билән башқа һәрқандақ қурбанлиқ қилишниң һаҗити қалмиғанлиғи үчүн), Йәһудийларниң падишалиқ түзүмининң йоқилиши вә бу ишлардин кейинки Йәһудийларниң дунияниң һәрқайси йәрлиригә тарқитиветилиши тоғрисидики бешарәтләр берилгән (мәсилән, «Даниял» 9-баб, 26-27, «Һошия» 3-баб, 3-5-айәтләрни көрүң).

Мәсиһ Әйса бу дунияға келиши билән Тәвраттики Өзиниң өлүми вә инсанларниң гуналири үчүн қурбанлиқ қилиниши тоғрисидики бешарәтләрниң әмәлгә ашурулуши керәклигини Йәһудийларға ениқ елан қилған. У асманға көтирилгәндин кейин,

Өзиниң таллиған расуллири (әлчилири) Униң өлүмидин бәк пәхирләнгән. Уларниң бириси «**Мән араңларда Әйса Мәсиһдин башқа, йәни чапрас яғачләнгән Мәсиһдин башқа һеч нәрсини билмәсликкә бәл бағлиғанидим**» дегән («Коринтлиқлар (1)» 2:2).

Мәсиһ Әйсаниң өлүмидин бир нәччә күн кейин, Униң расули Петрус топланған зор бир түркүм Йәһудийларниң алдида орнидин дәс туруп уларға: «**Силәр Уни Тәврат қанунисиз жүргән адәмләрниң қоли арқилиқ чапрас яғачләп өлтүргүздүңлар**» дегән. Униң мошу хәвәрни җакарлиши билән тәң, шу мәйдандики кишиләрдин 3000чә киши Мәсиһкә етиқад бағлиған.

Мәсиһ Әйсаниң өлүми дәл расулларниң тәлимлириниң һалқилиқ нуқтиси болған. Уларниң мундақ бир гепи буниңға типик мисал: — «**Өзүмни елип ейтсам, Рәббимиз Әйса Мәсиһниң чапрас яғачтики өлүмидин башқа һеч иш билән махтанмиғаймән! Чүнки Униң чапрас яғачи васитисидин бу дуния маңа нисбәтән чапрас яғачләнгән вә мәнму бу дунияға нисбәтән чапрас яғачләнгәнмән**» (Расул Павлус, Инҗил, «Галатиялиқларға», 6-баб).

Мәсиһ Әйсаниң өлүминиң һалқилиқ болушидики сәвәп Йәшая пәйғәмбәрниң бешаритидә ениқ дейилгинидәк, Униң өлүми гуналарниң кәчүрүм қилинишидики бирдин-бир йол. Инҗил бойичә ашу өлүм бу аләмдики әң улуқ, әң муһим, әң һалқилиқ вақиәдур. Тәвраттики бешарәтләрму шуни тәстиқлайду. Кейинки дәвирдики мухлисларниң көзқаришиму расулларниңкигә охшаш,

чүнки Муқәддәс Китапта буниңдинму ениқ болған пакит йоқтур.

Қисқиси, Йәһудий тарихшунаслиридин бәзилири (гәрчә Әйсаниң Қутқузғучи-Мәсиһ екәнлигини етирап қилмиған болсиму) Униң чапрас яғачқа миқланғанлиғини тилға алған. Биринчи әсирдики даңлиқ Йәһудий тарихшунаси Йүсүфүс мундақ дегән: «Валий Пилатус баш роһанийлиримизниң (каһинларниң) райи бойичә ашу «Мәсиһ»ни чапрас яғачқа миқлаш һөкүмини чиқарған. Лекин аримиздики Мәсиһни сөйгән бәзи кишиләр униңдин ваз кәчмәй та бүгүнгә қәдәр уни етирап қилип кәлгән. Улар «христианлар» дәп атилиду» («Христус» Юнан тилида «Мәсиһ» дегән мәнидә).

Һәтта бүгүнки Йәһудийларму Мәсиһниң миқланғанлиғини етирап қилиду. Хелә бурунла, рабби Юһаннан Бин Заккай (даңлиқ Йәһудий моллиси Һилләлниң мухлиси) ибраний тилида бир китап йезип, мундақ баян қилған: «Мәсиһ Әйсаниң өзини Худаниң Оғли дәвелиши күпүрлүк һесабланғачқа, кишиләр оттурисида шикайәт көтирилип кәткән, шуниң билән уни чапрас яғачқа миқлашқа мәһкүм қилип, һөкүмранларниң буйруғи билән Йерусалем сиртидики бир дәрәқниң үстигә есилған».

Йәһудийларниң «һәдисләр»и болған «Талмуд» дегән китапида Мәсиһниң миқланғанлиғи тилға елинған. Римлиқ тарихшунас Такитус чоң әсириниң 15-бабида, Исраилийәгә һөкүмранлиқ қилған Римлиқ Валий Понтиюс Пилатусниң буйруғи билән Мәсиһ Әйсаниң өлтүрүлгәнлиги тәсвирләнгән. Бу әсәр ашу вақиәдин 40 жил кейин йезилған. Мәсиһниң чапрас яғачинлинишиниң җәрянини ениқ һәм

тәпсилий билиш үчүн, у Мәсиһниң дәвридә яшиған кишиләр билән хәт арқилиқ алақилашқан. Улар арисида Мәсиһни миқлиған вақитта нәқ мәйданда болғанларму болуши мүмкин еди. У йәнә Римда сақланған шаһнамиләрдики Рим империйәсиниң һәрқайси район һөкүмдарлириниң әйнән тәзкирилиридин пайдиланған. Тәзкириләр арисида Пәләстиндики һөкүмдарларниң чапрас яғачқа миқлиниш вақиәсини тәсвирлигән хатириләрму бар еди. Шуңа бу тарихшунасниң язмилири бәк әтиварлиқ сақлинип кәлмәктә.

Муһим пакитлардин йәнә бири шуки, Пилатус Мәсиһниң өлүм җазаси тоғрисида бир доклатни Римға йоллап әвәткән; бу доклат Такитусниң дәвригичә сақлинип кәлгән. Мошундақ доклатларни сақлап қоюш болса, шу чағдики империйәниң бир мәдәний адити еди. Такитус тәтқиқат җәрянида әнә шу сақланған доклаттин һәм һөкүмәттин кәлгән мәнбәләрдин пайдиланған. Бу доклатниң мәзмунини Флавюс Юстус исимлиқ бир пәйласуп миладийәдин кейинки 169-йили, император Антониюс Пиюсқа язған хетидиму тилға алған. Даңлиқ мәсиһий алим Тәртуллиян, миладийәдин кейинки 199-йилиму ашу доклатни тилға алған.

Шуниң билән Мәсиһниң миқлиниш вақиәси капирлар, Йәһудийлар вә христианлар арисида тилға көп елинидиған гәп болған, 600 жил мәзгил ичидә пуқралар вә мәртивилик тәбиқиләр арисида испатланған һәқиқий пакит дәп қарилип кәлгән. Қуран пәйда болғанға қәдәр һәрқандақ адәм, мәйли қандақ етиқадта болушидин қәтъийнәзәр, ашу вақиәдин гуманлинип бақған әмәс (Мәсиһ Әйсаниң өлүмдин тирилгәнлигигә пәқәт христианларла ишәнгән, әлвәттә). Қаримаққа, Қуранниң көрүнүштә мүҗмәл

болған бәзибир җүмлилири бәзи мусулман өлимиларни Әйсаниң өлүмидин гуманландурған, шуниң билән бир вақитта бәзи мусулманларни униңға ишәндүргән.

Қәдирлик оқурмән, Заидниң Амирни өлтүрүвәткәнлигини 50 киши өз көзи билән көргән, вә бу гувачиларниң һәммиси һәм қатил һәм зиянкәшликкә учриғучини обдан тонуйду, дәйлуқ. Шундақла, бу иш йүз берип 600 жил болғанға қәдәр «Заид Амирни өлтүргән» дегән гәп һәммә адәмниң каллисида рәт қилғусиз дәриҗидики пакит дәп қарилип кәлгәнму, дәйлуқ. Бу 600 жил өтүп кәткәндин кейин, мәлум бир киши оттуриға чиқип: «Мән шуниңға гувачилиқ қилимәнки, өлтүрүлгән киши Амир әмәс, бәлки Бакир еди» десә, кишиләр буниңға қандақ пикирдә болар? Мәйли у «гувачилиқ қилмақчи болған» адәм башқа тәрәплиридә ишәшлик һесаблансиму, хәлиқләрниң «Заид Амирни өлтүргән» дегән пикрини өзгәртәләмду?! Шүбһисизки, һәрқандақ бир лилла адәм нурғунлиған гувачиларниң сөзлиригә вә шундақла қатилниң өз иқрарнамисигә асасән, «Өлтүрүлгән киши бәрибир Амир екән» дегән хуласидә турувериши керәк. Мәлум бир сотчи сот қилиш җәрянида бундақ гувачилиқни қобул қилса, ундақта сотчи өзиниң адаләтсиз, надан вә қанунлардин толиму бехәвәр екәнлигини испатлиған болмамду?

Бу мисални Мәсиһ Әйсаниң миқлинип өлтүрүлүши билән һәр җәһәттин зич бағлиниши бар дәп олтармисамму, оқурмәнгә аян болса керәк.

Бу иш наһайити муһим. Мутләқ лилла һөкүм чиқириш

һәқиқәтни издәп тепишта кам болса болмайдиған бирдин-бир шәрт. Шундақ лиллалиқ билән издәнсиңиз, Мәсиһ Әйсаниң инсанни гунадин һөрлүккә ериштүрүш үчүн, чапрас яғачқа миқлинип өлтүрүлгәнлигини тонуп йетәләйсиз. У өлүмдин тирилдүрүлуп ғәлибә билән асманға чиқип кәткән. Өлүм һәргизму Униңға һөкүмранлиқ қилғучи болалмайду!

«**Шу сәвәптин, Мәсиһ Өзи арқилиқ Худаниң алдиға кәлгәнләрни үзүл-кесил қутқузушқа қадир; чүнки У улар үчүн Худаға мураҗиәт қилишқа мәңгү һаяттур**» (Инҗил, «Ибранийларға» 7-бап 25-айәт).

5-музакирә

Мәсиһниң Худалиқ тәбиити

Мәсиһ Худаниң Оғли,

Мәсиһ гунасиз

Худа Өзиниң қиммәтлик китапида ашкарилиған сирлириға асасән, биз мәсиһийләр (Мәсиһ мухлислири, Мәсиһкә етиқад қилғучилар) Мәсиһ Әйсаниң хаталиқ садир қилмайдиғанлиғиға ишинимиз. Пак қиз Мәрйәмдинла туғулғанлиғи үчүн у

маһийитидин чириклишип кәткән инсанниң гуналиқ тәбиитигә варислиқ қилған әмәс. Қуранму буниңға гувачи болиду (гуналиқ тәбиити әр киши арқилиқ пәрсәндкә қалдурулидиған болса керәк. Шуниму дәп өтимизки, Мәрйәмни пак қиз дегинимиз, уни гунасиз дегинимиз әмәс, пәқәт у шу чағда техи йүзи ечилмиған қиз еди).

Инҗилниң нурлуқ көрситиши астида, расуллар қобул қилған вәһийләргә асасән биз Мәсиһ Әйсаниң бирла вақитта һәм Худа һәм инсан екәнлигигиму ишинимиз. Буни башқичә ипадилисәк, «**Чүнки Униңда, йәни Мәсиһдә, Худаниң барлиқ җәвһири тән шәклидә туриду**» (Инҗил, «Колоссиликләргә», 2-баб, 9-айәт)

«**Худа бурунқи заманларда ата-бовиларға пәйғәмбәрләр арқилиқ түркүм-түркүм бойичә вә нурғун йоллар билән сөз қилған болуп, мошу ахирқи күнләрдә болса бизгә Оғли арқилиқ сөзлиди. У Оғлини пүткүл мәвҗудатниң мирасхори қилип бекәткән, Униң арқилиқ каинатларни яратқан. У Худаниң шан-шәривидин парлиған нур, Униң әйнийитиниң ипадисидур, У қудрәтлик сөз-калами билән пүткүл каинаттики мәвҗудатни өз орнида турғузуватқан болуп, У гуналарни тазилаш хизмитини ада қилғандин кейин, әрштики шану-шәвкәт Егисиниң оң йенида олтарди**».

(Инҗил, ибранийларға» 1-баб, 1-3-айәт)

Шуларға асасән Мәсиһни, бирла вақитта һәм Худа һәм инсан дегили болиду. Чүнки адәм Худа әмәс, Худа дегән Худа, адәм дегән

адәм. Мәсиһ мухлислириниң етиқадида – «муқәддәс бәндиләргә бир йолила аманәт қилинған етиқад»та, бәзи мусулманларниң тәсәввур қилғинидәк «икки Худа» мәвҗут әмәс, «Худа пәқәт бир» дәп етирап қилиниду. Мәсиһ инсан шәклидә болуш қарариға қәтъий кәлгәнлигидин кейин, ихласмән бир инсан орнида болуп, барлиқ ишлирида Худаниң күч-қудритигә тайинип кәлгән. Мөҗизә яритиштиму, Өзидики Худалиқ күч-қудрәткә таянмай, инсанға охшаш, (мөҗизә яритиш үчүн) Худаниң күч-қудритигә, йәни Униң Муқәддәс Роһиға тайинип кәлгән. Пәқәт бәзибир алаһидә әһвалда, Худа Униңға Өзидики Худалиқ күчини ишлитишкә буйруған: Мәсилән, төвәндикиләрни алсақ: —

«Үчинчи күни, Галилийәдики Кана йезисида бир той болди. Әйсаниң аниси Мәрйәм у йәрдә еди һәм Әйса вә Униң мухлислириму тойға тәклип қилинғаниди.

Тойда шарап түгәп қалғанда, Әйсаниң аниси Униңға:

– Уларниң шараблири түгәп қапту, – деди.

Әйса униңға: – Ханим, Мениң сән билән немә карим? Мениң вақти-саитим техи кәлмиди, – деди.

Аниси чакарларға:

– У силәргә немә қил десә, шуни қилиңлар, – деди.

Әнди шу йәрдә Йәһудийларниң таһарәт адити бойичә ишлитилидиған, һәр биригә икки-үч туңдин су сиғидиған алтә таш күп қоюлғаниди.

Әйса чакарларға:

– Күпләргә су толдуруңлар, – деди.

Улар күпләрни ағзиғичә толдурушти, андин У уларға йәнә:

– Әнди буниңдин усуп той башқурғучиға бериңлар, – деди.

Улар уни апирип бәрди.

Той башқурғучи шарабқа айландурулған судин тетип көргәндә (у униң қәйәрдин кәлтүрүлгәнлигини билмиди, әмма буни су тошуған чакарлар биләтти) той башқурғучи тойи болуватқан жигитни чақирип, униңға:

– Һәр бир той қилғучи яхши шарабни тойниң бешида қуйиду, андин меһманлар хелә қанғичә ичкәндин кейин, начирини қуйиду. Әҗәб, сән яхши шарабни мошу чаққичә сақлапсән! – деди.

Бу болса, Әйса көрсәткән мөҗизилик аламәтләрниң дәсләпкиси болуп, Галилийәниң Кана йезисида көрситилгән еди. Буниң билән У Өзиниң шан-шәривини аян қилди, вә Униң мухлислири Униңға етиқад қилди» (Инҗил «Юһанна» 2-бап, 1-11-айәт).

«Ата Мени шу сәвәптин сөйидуки, Мән җенимни қайтурувелишим үчүн уни пида қилимән. Җенимни һеч ким Мәндин алалмайду, Мән уни Өз ихтиярим билән пида қилимән. Мән уни пида қилишқа һоқуқлуқмән вә шундақла уни қайтурувелишқиму һоқуқлуқмән; бу әмирни Атамдин тапшурувалғанмән» («Юһанна», 10-баб, 17-18-айәт).

Жуқириқи айәт адәмни һәйран қалдуриду. Бу дунияда

һечқандақ адәм өзиниң өлидиған вақтини бәлгүлийәлмәйду. Һәтта өзини өлтүрүвалидиған адәмләрму шундақ, чүнки һеч ким өз җени үстидә һөкүм сүрәлмәйду. Лекин Мәсиһ Әйса мошу йәрдә, Атисиниң буйруғи билән, Өзидә җан бериш һәм Өзини тирилдүрүш һоқуқи вә күч-қудритиниң барлиғини ейтқан. Дәрвәқә, У чапрас яғачқа миқланғанда, ашу илгири ейтқан вақти йетип кәлгәндә: —

«**Әйса сиркә шарабни ичкәндин кейин:**

– Тамам болди! – деди-дә, бешини төвән қилип, роһини тапшуруп бәрди» («Юһанна», 19-бап, 30-айәт). Адәттә адәм тиниқи үзүлгәндин кейин «беши төвән чүшиду», лекин мошу йәрдә у «бешини төвән чүшүрүп» андин өлиду. У Өзи, Өз роһини Атиси Худаға тапшурған.

Мәсиһ Әйса инсан еди; барлиқ инсанларға охшаш қосиғи ачқан, тамақ йегән, уссиған, су ичкән, ишлигән, һерип чарчиған вә ухлиған һәмдә Шәйтанниң вәсвәсигә учриған. Дәрвәқә У бәзидә Өзиниң Худаниң салаһийитидә екәнлигини вә бәзидә Өзиниң инсанниң сүпитидә болидиғанлини көрситип ейтип өткән. Униң бундақ ейтиши, Униң һәм Худа һәм инсан болғанлиғидин ибарәт. Бәзи мусулман қериндашлиримиз вә бәзи христианларму Муқәддәс Китаптики Мәсиһниң инсан екәнлигини тәкитләйдиған нурғун текстләрни көрүп, Мәсиһниң Худа екәнлигидин гуман қилған. Әмма улар Әйсаниң Худа екәнлигини көрсәткән нурғун текстләрниму әстайидиллиқ билән инчкиләп көрүп чиқса, көзлирини ғовалаштурған гуман туманлири чоқум тарқап кетиду.

«**Баш каһин уни қистап йәнә униңдин: –**

– Сән Мубарәк Болғучиниң (Худаниң) Оғли Мәсиһмусән? – дәп сориди.

– Шундақ, Мән Өзүм, – деди Әйса, – вә силәр кейин Инсаноғлиниң қудрәт Егисиниң оң йенида олтиридиғанлиғини вә асмандики булутлар билән келидиғанлиғини көрисиләр.

Шуниң билән баш каһин тонлирини житип ташлап:

– Әнди башқа һәрқандақ гувачиниң немә һаҗити? Өзүңлар бу күпүрлүкни аңлидиңлар! Әнди буниңға немә дәйсиләр? — деди» (Инҗил, «Маркус» 14-бап, 61-63-айәт).

Көргиниңиздәк, Мәсиһ Өзиниң салаһийтини ашкарә қилиши билән Йәһудий моллилири уни «күпүрлүк қилди» дәп әйипләп өлүм җазасиға мәһкүм қилдурмақчи еди.

Йәнә бир айәтни көрәйли: — «И Рәб, Атини бизгә көрситип қойсаңла, шу купайә, — деди Филип.

Әйса униңға мундақ деди: – «И Филип, силәр билән биргә болғинимға шунчә вақит болди, Мени техичә тонумидиңму? Мени көргән киши Атини көргән болиду. Шундақ туруқлуқ, сән немишқа йәнә: «Бизгә Атини көрсәткәйсән» дәйсән? Мән Атида, Ата Мәндә екәнлигигә ишәнмәмсән? Силәргә ейтқан сөзлиримни өзлүгүмдин ейтқиним йоқ; бәлки Мәндә туруватқан Ата Өз әмәллирини қиливатиду. Мениң Атида болғанлиғимға, Атиниң Мәндә болғанлиғиға ишиниңлар. Яки һечболмиғанда, Мениң қилған әмәллиримдин Маңа

ишиниңлар» (Инҗил, «Йуһанна», 14-бап, 9-11)

Мәсиһниң өлүми вә тирилиши болса, Униң инсан тәбиитигила хас болғанлиғидин болған.

Униң Худалиқ тәбиити болса, пәйғәмбәрләрниң бешарәтлиридә, Мәсиһниң Өз сөзлиридә вә расулларниң тәлиматлирида, Тәврат вә Инҗилда еник баян қилинған.

Қуранда болса, Сүрә «Ал-Имран», 45-айәт: —

«*Өз вақтида пәриштиләр ейтти: «И Мәрйәм! Алла саңа (атиниң вастисиз) Алланиң бир кәлимиси (калам — сөзи) билән хуш хәвәр беридуки, униң исми Мәсиһ Мәрйәм оғли Әйсадур, у дуния вә ахирәттә абруйлуқ вә Аллаға йеқинлардин болиду»*»

Шәрһчиләр бу айәттики «кәлимә» (калам) дегән сөзниң, башқа текстләрдә «болмақ» (әрәбчидә «кун») мәнисидә яки «еғиздики гәп» дегән мәнидә келидиғанлиғини ейтсиму, бу йәрдә ундақ дегән мәнә чиқмиған. Сөзмусөз ипадилисәк: ««Алла өзи» саңа («Өзиниң» яки «Алланиң») бир калами болған Мәсиһ Мәрйәм оғли Әйса тоғрилиқ хуш хәвәр бериду». Бу йәрдики «униңдин бир кәлимә болған Мәсиһ» дегән ибарә бу «кәлимә»ниң бир шәхс екәнлигини еник көрситиду. Мошу айәттики «кәлимә» «аялчә род»тики сөз болуп, уни ениқлайдиған алмаш «исмихи» дегән сөз, йәни «у» дегән алмаш «әрәнчә род»та ишлитилгән.

(Бу «кәлимә» яки «калам» дегән сөз уйғур тилидики «Аввал таам, андин калам» дегән мақалидин тепилиду).

Бәзи мусулман өлималар Худа бир еғиз сөз билән барлиқ мәхлуқатларни яратқан, шуңа бу мәхлуқатларни «Худаниң каламлири» дейишкә болиду, дегәнни оттуриға қойған. Лекин бу тоғра әмәс. Әгәр шундақ болған болса, ундақта «сәвәп»ниң өзи, бирла вақитта һәм «нәтиҗә»му болуп қалған болмамду? Шундақла «китапни «қәләм» дегилиму болиду» болуп қалмамду? Әмәлийәттә қәләм, китап түзүштики васитә, бәлки китапниң өзи әмәс. Худа (уларниң дәвалғинидәк) Мәсиһ Әйсани бирла буйруқ («кун» («бол»)) билән яратқан болса, уни «калам» дегили болмайду, чүнки у «калам» әмәс, бәлки «калам»ниң нәтиҗиси болуп қалатти. Калламни ишлитип бир китап язсам, бу китапни «калла» яки «каллам» дегили болмайду, бәлки «калламниң иҗадийити» болиду. Мошундақ қалаймиқан сөзләп кәтсәк, һәқиқәтни сахтилиқ билән, зөрүр болған ишларни зөрүр болмиған ушшақ-чүшшәк ишлар билән арилаштуриватқән болимиз әмәсму?

Қурандики башқа айәтләрдиму еник туруптуки, Мәсиһ «*Алладин кәлгән бир роһтур*» (мәсилән, Сүрә «Ниса» 171-айәт). Худаниң Өзидин кәлгининиң Өзи Худадур. Шуңа Худаниң калами мәңгүлүк Худадур, Худаниң Роһуму Худадур, мәңгүлүк вә өлмәстур. Бу Инҗилдики «Юһанна» қисминиң бешида йезилғанға охшаш: —

«Муқәддәмдә (һәммидин бурун) «Калам» бар еди; Калам Худа билән биллә еди һәм Калам Худа еди. У һәммидин бурун Худа билән биллә еди. У арқилиқ барлиқ мәвҗудатлар

яритилди вә барлиқ яритилғанларниң һеч бири Униңсиз яритилған әмәс. Униңда һаятлиқ бар еди вә шу һаятлиқ инсанларға нур елип кәлди. Вә нур қараңғулуқта парлайду вә қараңғулуқ болса нурни һеч бесип чүшәлигән әмәс»

(Инҗил, «Юһанна» 1-баб, 1-5-айәт).

Мәсиһниң Худаниң Оғли екәнлигигә кәлсәк, бәзи мусулманларда чоң бир уқушмаслиқ бар. Улар бу сөзләрни күпүрлүк дәп қарайду, «Худаниң қандақсигә аяли болсун?» — дейишиду. Шундақ гәпләрни бизму күпүрлүк дәп қараймиз. Бу ишни аввал аддийрақ қилип ойлисақ, «оғул» дегән сөзниң уйғур тили вә башқа тиллардиму көчмә мәнисиниң барлиғи һәммимизгә аян. Мәсилән: «У оғул бала» десәк, буниңдин икки хил мәнә чиқиду — буниң көчмә мәниси болса, униң бәк батур, әрлик пәзиләткә егә, җүръәтлик адәм екәнлигини билдүриду.

Йәнә шундақла, «тилниң аниси қулақ», «зукам кесәлниң аниси», «Лоқман тибабәтниң биринчи атиси», «гәп аниси» қатарлиқ ибариләр яки тәмсилләрниң һәммиси «ата», «ана» дегән сөзни көчмә мәнисидә ишлитиду. Йәнә бир мисал, «Бу адәм һәқиқий Лоқманниң оғли» дегән җүмлиниң иккинчи мәниси, у луқманниң «җисманий» оғли әмәс, бәлки һәқиқәтән раст яхши тевип болғанлиғи үчүн, тевип Лоқманниң шөһрәт-абруйиға сазавәр болушқа лайиқ адәм дегәнликтур.

Қуранниң өзидә әнә шундақ ибариләр ишлитилиду: —

(1) «Йолниң оғли» (ибн әс-сәбил) (Сүрә «Бәқәрә», 117-айәт). Бу ибарә йолниң бир аяли бар дегәнлик әмәс.

(2) «*Китапниң аниси*» (ом ул-китап) (Сүрә «Ал-имран» 7-айәт вә башқилар).

(3) Мәккә «*шәһәрләрниң аниси*» (ом-ул-кураһ) дәп атилиду (Сүрә «Әнъам» 93-айәт вә башқилар).

(4) Муһәммәдниң аяллири «мөминләрниң анилири» дәп атилиду.

Һәдисләрдә Худаға вәкалитән мундақ дейилгән: «Кәмбәғәлләр Мениң аиләмдур». Сүрә «Зумәр», 4-айәттә: «Әгәр Алла бала тутушни халиса еди, әлвәттә, мәхлуқат ичидин халиғанни ихтияр қилатти» — дейилгән екән. Бу айәт тоғра болса, Мәсиһ Әйсаниң Худаниң Оғли болғанлиғи (әлвәттә һәргизму инсаний җинсий мунасивәттин туғулған әмәс) аҗайип иш әмәстур. Худа мөмин бәндилирини «пәрсәндлирим» дегән, лекин Инҗилда Мәсиһ Әйса «Худаниң бирдин-бир йеганә Оғли» дейилгән. Демәк, Униң оғуллуғи Худаниң мөмин бәндилириниңкидин мутләқ пәриқлиқ.

Униң Худаға Оғул екәнлигини биз пүтүнләй чүшинип йетәлмәймиз, чүнки бу адәмниң чүшәнчисидин бәк һалқип кәткән бир сирдур. Бәзи кишиләрниң «Сиз Худайиңизни даим адәмгә охшитисиз» дегән шикайити пүтүнләй тоғра әмәс. «Худа адәмдәктур» демәймиз; һалбуки, «Адәм Худадәктур» дейиш һәқиқәткә йеқинрақ келиду.

Тәвратниң биринчи қисми «Яритилиш», 1-баб, 26-27-айәт:

«**Андин Худа: «Өз образ-сүритимиздә, Бизгә охшайдиған қилип инсанни яритайли! Улар деңиздики белиқларға, асмандики учар-қанатларға, барлиқ мал-чарвиларға, пүткүл йәр йүзигә вә йәр йүзидики барлиқ өмилигүчи җаниварларға егидарчилиқ қилсун» деди.**

Шундақ қилип, Худа инсанни Өз образ-сүритидә яратти;

Уни Өзиниң сүритидә яратти;

Уларни әркәк-чиши қилип яратти».

Адәмниң «Худаниң образ-сүрити» яки «әкси» яки «сияқи» екәнлиги тоғрисидики гәп-сөз хелә көп. Буниң мәниси көп тәрәплимилик; әмма «Инсан Худаниң әкси» десәкму, бу һәргиз «Худаниң тени бар», яки «Худа җисманий екән» дегинимиз әмәс. Адәм дегән муһәббәт көрситәләйду, хурсән болалайду, адиллиқ қилалайду, яхшилиқ қилалайду, меһрибанлиқ қилалайду; йәнә чәклик һалда «яриталайду», йәни «Иҗад қилалайду», вә иҗад қилған нәрсилиридин бирхил хурсәнлик алалайду. Мошу җәһәтләрдә адәм әсли «Худаниң сүритидә» еди. Гунаниң сәвәвидин әслидики чирайлиқ, мукәммәл бу сүрәт бурмилинип кәткән. Шуниң билән биз һазир «Адәм Худаниң сүритидур» десәк, бу бир тәрәптин тоғра, чүнки бу сүрәтниң бәзи изналири техи мәвҗут — биз бәзидә өзара меһрибанлиқ қилимиз, бәзидә өзара яхшилиқ қилимиз, бирақ бу даимлиқ әмәс. Гәрчә «Худаниң сүрити» мәвҗут болсиму, у әслидики чирайлиқлиғини йоқитип, бәк сәтлишип кәткән. Мәлум бир достимизниң әсли обдан тартилған сүрити

вақитниң өтүши билән мәлум сәвәпләрниң тәсиридин тутуқлишип, сәтлишип кәткәндин кейинму, биз йәнила достумизниң сүритини тонувалалаймиз. Шуңа һазир «адәм»ни Худаниң «бәк сәтлишип кәткән сүрити» дегилиму болиду.

Мәсиһ Әйсаниң мукәммәл адәм болғанлиғиға ишинимиз. Башқичә ейтқанда, «мукәммәл адәм» дегән, «Худаниң мукәммәл сурити» дегәндин ибарәт. Шуңа, У мундақ дегән: — «**Мени көргән киши Худа Атамни көргән болиду**» (Инҗил, «Йуһанна», 14-баб, 9-айәт).

Әйса Мәсиһ бу дунияда бирдин-бир «Худаниң һәқиқий сүрити» болған адәм. Худаниң бизгә ата қилмақчи болған «қутқузуши»ниң җәряни, бизни өзиниң сүритидики әслидики чирайлиқлиғиға кәлтүрүшини, характеримизниң Әйса Мәсиһниңкигә охшаш болушқа өзгәртилишини өз ичигә алиду. Сәһипә чәклимиси болмиғинида бу тоғрисида көпрәк тохталған болаттуқ. Худа буйруса кейин башқа китапчидә йәнә сөзләрмиз.

«Худаниң сүрити» йәнә инсанларниң «Ата-оғуллуқ» мунасивитини өз ичигә алиду. Худа адәмләргә вә һайванларға туғулуш йоли билән, нәсил қалдуруштики қабилийәтни ата қилған. Худа бу туғулуш яки нәсил қалдуруш йолини бекитинининң орнида, У халиған болса барлиқ йеңи мәхлуқатни дәвирдин-дәвиргә йеңибаштин, йәни йоқтин яриталайтти, әлвәттә. Лекин У шундақ қилишни таллимиған. Расул Павлус бу тоғрисида Инҗилдики «Әфәсуслуқларға», 3-бап 14-айәттә мундақ дәйду: «**Асман-зиминдики барлиқ атилиқ мунасивәтләр Униңдин (Худадин)**

«Ата» намини алиду». Мошундақ дейилгини билән, Худада болған бу «Ата-Оғул»луқ мунасивәт бизниң ата-оғуллуқ мунасивитимиздәк әмәс, бәлки бизниң йәр йүзидики һәрқандақ «ата-оғуллуқ» мунасивитимиз болса Худаниң сөйүмлүк Оғли билән әзәлдин болған әрштики мунасивитиниң бир хунүк әксидур. Йәр йүзидики һәрқандақ бир ата-оғуллуқ мунасивәтниң әһмийити, әнә шу әзәлдин бурун болған әрштики ата-оғуллуқ мунасивитидин келип чиққандур. Бу ишларда, нурғун чоңқур сирларниң мәвҗут екәнлигигә қил сиғмайду.

Биз йәнә Тәвратниң «Яритилиш» қисмидики сөзләрни көрүп өтәйли: —

«Шундақ қилип, Худа инсанни Өз образ-сүритидә яратти;
Уни Өзиниң сүритидә яратти;
Уларни әркәк-чиши қилип яратти».

Буниңдин қариғанда, «Худаниң сүрити» пәқәт «әр»дә толуқ ипадилинип қалмастин, бәлки «әр-аял»дила толуқ ипадиләнгән. Инҗилдин «Худа Өзи меһир-муһәббәттур» дегәнни оқуймиз. Мошундақ болғинида, бир җүп әр-аял оттурисида (Худаниң халиғинидәк) сап диллиқ, һәқиқий, чоңқур муһәббәт мәвҗут болса, бу муһәббәт Худаниң Өзидә болған муһәббәтни әкс әттүриду. Шүбһисизки, буму бир көз йәтмәйдиған чоңқур сирдур. Йәнила шу сәһипә чәклимиси түпәйлидин, бу тоғрилиқ мошунчиликла сөзләшкә тоғра кәлди. Худа буйруса кейинки йәнә бир китапчидә сөзлимәкчимиз.

Жуқири дегинимиздәк, Мәсиһниң Худаниң Оғли екәнлигини толуқ чүшинәлмәймиз, чүнки бу иш инсанниң билиш даирисидин һалқип кәткән. Бирақ Мәсиһ Әйсаниң Худа екәнлигини, шундақла инсандин үстүн екәнлигини көрситиш үчүн, «Худаниң Оғли» дәп аталғинидәк, Униң йәнә һәқиқий инсан екәнлигини көрситиш үчүн (болупму Худа вә Өзиниң тәрипидин) «Инсаноғли» дәпму атилиду. Сиз Инжилни оқуғиниңизда, Униң Өзи үчүн мошу исимни ишлитишкә бәк амрақ екәнлигини көрәләйсиз.

Даниял пәйғәмбәр Мәсиһ Әйсаниң кәлгүси падишалиғидин бешарәт бәргинидә, уни тәсвирләш үчүн мошу «Инсаноғли» дегән намни ишлитиду. Миладийәдин илгәрки 540-йилидики бу бешарәттә, Мәсиһниң бирла вақитта һәм Худа һәм инсан екәнлиги көрситилиду: —

«**Кечидики ғайибанә көрүнүшләрдә мана, мән гоя Инсаноғлиға охшаш бир затниң асмандики булутлар билән кәлгинини көрдүм. У «Әзәлдин бар Болғучи»ниң йениға берип, Униң алдиға һазир қилинди. Һәр әл-юрт, һәр таипә, һәр хил тилда сөзлишидиғанлар Униң хизмитидә болсун дәп, сәлтәнәт, шөһрәт вә падишалиқ һоқуқи Униңға берилди. Униң сәлтәнити мәңгү солашмас сәлтәнәттур, Униң падишалиғи мәңгү һалак қилинмас**».

(Тәврат, «Даниял», 7-баб, 13-14-айәт)

Расул Павлус Мәсиһ тоғрилиқ йәнә мундақ дәйду: —

«Һәммәйлән етирап қилмай туралмайдуки, ихласмәнликниң сири бүйүктур: —

«Өзи инсан тенидә аян болди,

Роһ (Худаниң Роһи) Униң һәққанийлиғини испатлиди,

Пәриштиләргә У көрүнди,

Униң хәвири пүткүл әлләргә җакарланди,

Җаһанда Униңға иман кәлтүрүлди,

У шан-шәрәп ичидә әршкә көтирилди»»

(Инҗил, «Тимотийға (1)», 3-баб, 16-айәт)

Расул Йуһанна Мәсиһ тоғрилиқ йәнә мундақ дәйду: —

«Әзәлдин бар Болғучи, өзимиз аңлиған, өз көзлиримиз тикилип қариған вә қоллиримиз билән тутуп силиған һаятлиқ калами тоғрисида силәргә баян қилимиз (бу һаятлиқ бизгә аян болуп, биз Уни көрдуқ. Шуниң билән бу һәқтә гувалиқ беримиз һәмдә Ата билән биллә болуп, кейин бизгә аян болған шу мәңгүлүк һаятни силәргә баян қилимиз) — силәрниму биз билән сирдаш-һәмдәмликтә болсун дәп биз көргәнлиримизни вә аңлиғанлиримизни силәргә баян қилимиз. Бизниң сирдаш-һәмдәмлигимиз Ата вә Униң Оғли Әйса Мәсиһ биләндур. Силәрниң хушаллиғиңлар толуп ташсун дәп, буларни силәргә йезиватимиз» (Инҗил, «Юһанна 1-мәктуп», 1-баб).

Пәйғәмбәрләрниң гуналири, Тәврат, Зәбур вә Инҗилларда бир-

бирләп тилға елинған. Шундақла Қурандиму тилға елинип, барлиқ инсанийәтниң чириклишип кәткәнлиги көрситилгән. Әмма бу китапларниң һечқайсиси, Мәсиһ Әйсаниң һечқандақ гунайини тилға алмайду. Әксичә, уларниң һәммиси Униң башқа һәрқандақ инсандин үстүн турғанлиғиға, Униң муқәддәслиги, саплиғи, мутләқ гунасизлиғиға гувалиқ бериду. Төвәндики баянлиримиздин көрәләйсизки, мошу тәрәптин Униң адәмләр арисида тәңдиши йоқтур.

Һечқандақ бир пәйғәмбәр яки расул, өзиниң қанчилик улуқ болушидин қәтъийнәзәр, һәргизму өзини хаталиқтин халиймән, дейишкә петиналмиған. Мәсиһ Әйсаниң һәм инсанлиғи һәм Худалиғи бар болғачқа, барлиқ пәйғәмбәр вә расуллардин үстүн туруп, дадиллиқ билән дүшмәнлиридин: — «**Қайсиңлар Мени гунайи бар дәп дәлиллийәләйсиләр, қени? Һәқиқәтни сөзлисәм, немә үчүн Маңа ишәнмәйсиләр?**» дәп сориялиған (Инжил, «Юһанна» 8-баб, 46-айәт).

У йәнә мухлислириға: — «**Мундин кейин силәр билән көп сөзләшмәймән; чүнки бу дунияниң һөкүмдари** (Шәйтан) **келиш алдида туриду вә мәндин киргидәк һеч йочуқ тапалмайду**» — деди (Инжил, «Юһанна» 14-баб, 30-айәт).

Мәсиһниң хатасизлиғиға вә гунасизлиғиға, Муқәддәс Китапта буниңдин башқа йәнә нурғун гувалиқ беридиған айәтләр бар. Униңға йеқин болған кишиләр болсун, дүшмәнлири болсун, Униң қилған ишлиридин һечқандақ әйип тапалмиған.

Римлиқ валий Пилатус Йәһудий рәһбәрләрниң Әйса үстидин чиқарған әрзлирини тәкшүргинидә, Униңдин һечқандақ әйип тапалмиғанлиғини елан қилған: —

«**Пилатус Униңдин: — «һәқиқәт» дегән немә? — дәп сориди.**

Пилатус мошуларни дәп, йәнә ташқириға, Йәһудийларниң алдиға чиқип уларға:

– Мән Униңдин һечқандақ җинайәт тапалмидим, — деди».

(Инҗил, «Юһанна» 18-баб, 38-айәт)

«**Пилатус болса йәнә ордисидин чиқип, халайиққа:**

– Мана! Униңдин һечқандақ җинайәт тапалмиғанлиғимни билишиңлар үчүн, Уни силәрниң алдиңларға елип чиқтим, – деди.

Буниң билән Әйса бешиға тикәнлик таж вә учисиға сөсүн тон кийгүзүлгән һалда ташқириға елип чиқилди. Пилатус уларға:

– Қараңлар, у адәмгә! – деди.

Баш каһинлар вә қаравуллар Уни көрүп:

– Уни чапрас яғачләң, чапрас яғачләң! – дәп варқирашти.

Пилатус уларға: – Уни елип берип өзүңлар чапрас яғачләңлар! Чүнки мән Униңдин һечқандақ җинайәт тапалмидим! – деди».

(Инҗил, «Юһанна» 19-баб, 4, 6-айәт).

Пилатусниң аяли (гәрчә етиқадсиз болсиму) мошу сот җәрянида йолдишиға: — «**У һәққаний кишиниң ишиға арилашмиғин. Чүнки түнүгүн кечә Униң сәвәвидин чүшүмдә көп азап чәктим!**» дегән сөзни йәткүзгән. Шуниңдин кейин Пилатус Йәһудий рәһбәрләрниң алдида шундақ қилған: —

«**Пилатус су елип, көпчиликниң алдида қолини юғач: — «Бу һәққаний адәмниң қениға мән җавапкар әмәсмән, буниңға силәр өзүңлар мәсъул болуңлар!» — деди. Пүтүн хәлиқ җавапән бир еғиздин: «Униң қени бизниң үстимизгә вә балилиримизниң үстигә чүшсун! — дейишти**» (Инҗил «Матта», 27-баб, 19 вә 24-айәт).

Шуниң билән Мәсиһ Әйса миқлиниш үчүн уларниң қолиға тапшурулди.

Мәсиһниң пүтүн һаяти, Униң барлиқ әмәллири Өзиниң мутләқ пүтүн пәзиләтлик, саплиқ, қусурсизлиқ вә хаталиқтин халий екәнлигини ипадиләйду.

Пүтүнләй сап, гунасиз Қутқузғучи-Мәсиһла гунаға чөмгән инсанларға, җүмлидин пәйғәмбәр вә расулларға ниҗат йәткүзүш үчүн Өзини қусурсиз, мукәммәл, гуналарни жуйидиған қурбанлиқ сүпитидә Худаға атиялиған.

6-музакирә

Қуранда, Мәсиһниң башқилардин үстүнлүги тоғрисида йезилғанлири

Пәйғәмбәрләргә, расулларға түрлүк унванлар берилгән вә улар нурған улуқ ишларға қатнашқан; бирақ Мәсиһ Әйса уларниң һәммисидин үстүн турған. Әнди Қуранниң бу тема тоғрисида ейтқанлирини көрүп өтәйли.

1. Мәсиһниң «Худаниң Калами» (сөзи) вә «Худаниң Роһи» екәнлигини Сүрә «Ниса» 171-айәттин көримиз:

«*Мәсиһ Әйса — Мәрйәмниң оғли, пәқәт Алланиң расулидур (силәр гуман қилғандәк Алланиң оғли әмәстур), Мәрйәмгә Алланиң илқа қилған кәлимисидур (йәни атиниң вастисисиз, Алланиң «вуҗудқа кәл» дегән сөзидин яритилғандур), Алла тәрипидин кәлгән бир роһтур*»

Сиз бу йәрдә икки нуқтиға диққәт қилишиңиз керәк. Биринчиси, Муһәммәд Салиһниң тәрҗимисидә тирнақ ичигә елинған сөзлири (.....) әсли тексттә йоқ, у уларни чүшәндүрүш мәхситидә қошуп қойған. Муһәммәд Салиһниң мошу йәрдики «Худаниң кәлимиси»ни чүшәндүрмәкчи болған «Алланиң «вуҗудқа кәл» дегән сөзидин яритилғандур» дегән сөзлири

тоғрилиқ биз алдинқи музакиримиздә изаһат берип өткән. Худаниң бир «Кәлимиси» яки «Калами»ни һәргизму яритилған нәрсә дегили болмайду. Чүшәндүрүп өткинимиздәк, яритиштики васитә («кәлимә», «калам») бәрибир васитидур, у һәргизму өзи арқилиқ яритилған бир нәрсә болалмайду.

Иккинчиси, «*Алла (тәрипи)дин кәлгән бир роһтур*» Роһ болғанда йәнә Худалиқ тәбиитидин болуши керәк.

Сүрә «Ал-имран», 45-айәт: — «*Өз вақтида пәриштиләр ейтти: «И Мәрйәм! Алла саңа (атиниң вастисисиз) Алланиң бир кәлимиси (калами — сөзи) билән хуш хәвәр беридуки, униң исми Мәсиһ Мәрйәм оғли Әйсадур, у дуния вә ахирәттә абруйлуқ вә Аллаға йеқинлардин болиду»*».

Қәдирлик оқурмән, Қуранда, Мәсиһ Әйсадин башқа, бирәр пәйғәмбәр яки бирәр адәмни «Худаниң кәлимиси» яки «Худадин кәлгән Роһ» дейилгән йәрләр барму?

Худа, бәзи адәмләрни «расуллар», бәзилирини «пәйғәмбәрләр», бәзилирини «агаһландурғучилар», бәзилирини йәнә «җакарлиғучлар» қилған. Лекин уларниң һәммиси «Худаниң калами» вә «роһи»дин төвән туриду. Шуңа Мәсиһ шүбһисиз уларниң һәммисидин улуқ туриду, «Роһ» болса «расул»дин үстун туриду, чүнки «Роһ» Худаниң Өзини көрситиду.

Ал-Рази, Ал-Җалалайн вә башқа өлималар «Худаниң калами» дегәнни, «Мәсиһ атиниң васитисисиз, бирла сөз билән туғулған» — дәп чүшәндүргән. Лекин шундақ болғинида, бирла еғиз буйруқ сөзи

билән яритилған Адәматимизниңму «Худаниң калами» вә «Худадин кәлгән роһ» дегән намлири болуши керәк едиғу?

Мәсиһниң үстүнлүги вә Худалиғини көрсәткән яки немила болмисун пуритип өткән «калам» вә «роһ» дегән бу баянлар, уқумушлуқ бир мусулманниң ашу айәтләрдин уларниң мәнисини обдан издишини үндәйду әмәсму?

2. Мәсиһ яриталайду. Буни Сүрә «Ал-имран», 49-айәттин көримиз: —

«*У (Әйса) дәйду: «Шубһисизки, силәргә мән Рәббиңлар тәрипидин болған бир мөҗизә елип кәлдим, мән силәргә лайдин қушниң шәклидәк бир нәрсә ясаймән, андин униңға пүвләймән-дә, Алланиң изни билән, у қуш болиду»*»

Худа Өзи яратқан мәхлуқатларниң сехилик, адиллиқ, рәһим-шәпқәт вә хәйр-сахавәтләрдә Өзи билән ортақ болушиға йол қойған. У йәнә пәйғәмбәрлиригә мөҗизиләрни яриталайдиған вә кәлгүси йүз беридиған ишларни алдин ейталайдиған қабилийәтни ата қилған. Бу мөҗизиләр инсанни бәхиткә ериштүрүш, пәйғәмбәрләр йәткүзгән әрштики хәвәрни тәстиқлаш үчүн берилгәндур. Һалбуки, Худа Өзиниң бәзи ишлирини вә сүпәтлирини башқилар билән нә ортақ қилған әмәс нә ортақ қилмайду.

Биринчи, Худа бирла вақитта һәр йәрдә һазирдур. Бу «һазир болуш» чәксиздур; У инсан сезими йәтмәйдиған дәриҗидики һазирдур. Шуңа һәммә иш Униң қолида, У бирла вақитта дунիядики

барлиқ жан егилириниң тиләклирини, арзу-арманлирини аңлиялайду. Әмма Униң мәхлуқатлири, җүмлидин падишалар яки пәйғәмбәрлири охшаш бирла вақитта һәр йәрдә һазир болалмайду; шундақ болалиған болса, уларму Худа болған болатти.

Иккинчи, «Һәммигә Қадир» Худаниң «әйни» болса, Худағила хас болған қабилийәттин ибарәттур. Униңдики бу қабилийәт башқиларға йәткүзүлгән әмәс. Пәйғәмбәрләр карамәт ишларни қилған, аҗайип мөҗизиләрни яратқан болсиму, лекин уларниң бу қабилийәтлири Худаниң күч-қудрити арқилиқ кәлгән болуп, «әйни қабилийәт» әмәстур.

Үчинчи, Худа җан-җаниварларни яриталайду. Һәммигә Қадир Худа пәйғәмбәрләр вә расулларға инсанни өлүмдин тирилдүрүш, гачини сөзлитиш, қарғуни көргүзүш, һәр хил кесәлликни сақайтиш вә вақиәләрни алдин ейтиш қабилийитини бәргән. Лекин Мәсиһ Әйсадин башқа, һечқандақ бирисигә яритиш вә яки Роһ бериш қабилийитини әзәлдин бәргән әмәс. Немишқа? Чүнки Мәсиһ чоқум алаһидә бир орунда турған. Жуқириқи айәт: — «*(У) қушниң шәклидәк бир нәрсә ясаймән, андин униңға пүвләймән-дә, Алланиң изни билән, у қуш болиду*». Қуранда Әйсадин башқа бирәрсиниң мошундақ иш қилип баққанлиғи дейилгини йоқ. Жуқириқи айәттин шуни көрүвелишқа болидуки, Мәсиһ Әйса Худаниң әслидә Адәматини йәр-тупрақтин ясап, ичигә һаят пүвлигинигә охшаш усул билән бир қушни яратқан.

3. Мәсиһниң мөҗизилик туғулуши: —

Сүрә «Ниса», 171-айәт: «*Мәсиһ Әйса — Мәрйәмниң оғли, пәқәт Алланиң расулидур (силәр гуман қилғандәк Алланиң оғли әмәстур), Мәрйәмгә Алланиң илқа қилған кәлимисидур (йәни атиниң вастисисиз, Алланиң «вужудқа кәл» дегән сөзидин яритилғандур), Алла тәрипидин кәлгән бир роһтур*».

Мәсиһ Әйса «атиниң васитисисиз», Муқәддәс Роһниң васитиси билән туғулған. Адәматимизниңму атиси йоқ, бу чоқум шундақ болуши керәк, чүнки униңдин илгири адәм мәвҗут әмәс еди. Лекин Мәсиһ туғулған вақитта униңға ата болалайдиған нурғун әрләр бар еди. Шуңлашқа, бу сәвәптин «атисиз» туғулушниң һаҗити йоқ еди. Ундақта, немишқа «атиниң васитисисиз» туғулған?

Сүрә «Әнбийә» 91-айәт: —

«*Номусини сақлиған аялниң (йәни Мәрйәмниң) қиссисини баян қилғин. Униңға (йәни кийиминиң ичигә) бизниң тәрипимиздин болған роһни пүвлидуқ (пүвлигән роһ униң ичигә кирип, у Әйсаға һамилдар болди), уни вә оғлини (йәни Әйса билән Мәрйәмни) әһли җаһан үчүн (бизниң қудритимизни көрситидиған) дәлили қилдуқ*».

Сүрә «Мәрйәм» 21-айәт: —

«*Җәбраил ейтти: «Әмәлийәт сән дегәндәктур, (лекин Пәрвәрдигариң ейтти: «У маңа асандур. Уни кишиләргә қудритимизни көрситидиған») дәлил вә биз тәрәптин болған мәрһәмәт қилдуқ, бу тәгдир қилинип болған иштур»*»

Мәсиһниң ашундақ карамәт туғулуши уқумушлуқ бир

мусулманни чоңқур ойландурмамду? Бу инсанларниң арисида Униң тәңдашсизлиғини испатлимамду?

Әмәлийәттә, Униң атиниң васитисисиз туғулуши, Инҗилниң чүшәндүрүшичә, Униң Адәматимизниң гуналиқ тәбиитигә варис болмай, бәлки гунасиз пак тәбиәтлик болуши үчүндур. Шуниң билән У ахирида һәр бир инсанниң гуналирини жуюш үчүн Өзини пак, гунасиз қурбанлиқ сүпитидә Худаға атиялиған.

4. Мәсиһниң бу дуния вә у дуниядики үстүнлүги: —

Сүрә «Ал-имран», 45-айәт: «*Өз вақтида пәриштиләр ейтти: «И Мәрйәм! Алла саңа (атиниң вастисисиз) Алланиң бир кәлимиси (калам — сөзи) билән хуш хәвәр беридуки, униң исми Мәсиһ Мәрйәм оғли Әйсадур, у дуния вә ахирәттә абруйлуқ вә Аллаға йеқинлардин болиду»*»

Ал-Кашаф өлима бу тоғрида мундақ дегән: — ««У дуния вә ахирәттә абруйлуқ» дегәнлири (Мәсиһниң) бу дунияда пәйғәмбәрлиги, адәмләрдин үстүнлиги вә җәннәттиму башқилар үчүн дуа қилишта бәк алий орунда туридиғанлиғини көрситиду». Ал-Рази вә Җалал-әд-Дин ал-Саюти бу айәткә охшаш изаһат бәргән.

Мусаму «Алланиң дәргаһида абруйлуқ» тәсвирләнгән: —

«*Алла Мусани уларниң ейтқанлиридин (йәни төһмәтлиридин) ақлиди, Муса Алланиң дәргаһида абруйлуқ еди*» (Сүрә «Әһзаб», 69-айәт).

Өлима Ал-Рази Мусаниң бу абруйлуғини, билими җәһәттин ейтқан. Ал-Рази йәнә мундақ дегән: «һәр бир «нопузи бар адәм»ниң

«абруйлуқ» болидиғанлиғи натайин. Чүнки җәннәттики адәм һәр хил сәпләр вә қатарларда туриду. Шуниң билән Сүрә «Вақиә», 7-11-айәттә дейилгәндәк: «*Силәр (қиямәттә) үч пирқиғә бөлүнисиләр... (яхши ишларни) әң алдида қилғучилар... (улар җәннәткә) әң алдида киргүчиләрдур. Булар назунемәтләрдә Аллаға йеқин болғучилардур»*».

Қуранда Мәсиһ Әйсадин башқа йәнә ким, мәйли пәйғәмбәр яки расуллар болушидин қәтъийнәзәр «у дуния вә ахирәттә абруйлуқ» дейилгән? Ойлап беқиң, немә үчүн?

5. Куранда Мәсиһниң һесабиға гуна қошулидиған һечқандақ гәп йоқ (5-музакиримизни йәнә бир қетим көрүп чиқиң).

6. Худа Мәсиһ Әйсани асманға көтәргән.

Сүрә «Ал имран», 55-айәт: — «*Өз вақтида Алла ейтти: «И Әйса! Мән сени (әҗилиң йәткәндә) қәбзи роһ қилимән, сени дәргаһимға көтиримән (йәни асманға елип чиқимән) сени капирлардин пак қилимән (йәни сени өлтүрмәкчи болған яманларниң шәрридин сақлаймән)...*»

Биз жуқурида мошу айәттики «мутаваффийка» («қәбзи Роһ қилимән»)ниң мәниси тоғрисида музакирә қилдуқ, бу йәрдә йәнә тәкрарлашниң һаҗити йоқ. Лекин «көтиримән» дегән бир әһмийәтлик сөзму бар. Шу айәт тоғрисида өлима Ал-Рази: — «Мошу айәттики «көтиримән», Худаниң шан-шөһритиниң сәвийисигә көтириш мәнисидә шу айәттики әрәб тилида «Маңа» дегән сөз болса Мәсиһниң шан-шөһрәтлик қилинғанлиғи, улуқланғанлиғини

тәкитләш үчүн ишлитилгән. «Пак қилимән» болса, «қутқузуш» демәкчи» — дегән (шу айәттики әрәб тилида «Маңа» дегән сөзни Муһәммәд Салиһ мошу йәрдә «дәргаһимға» дәп тәрҗимә қилған).

«Мутаваффийка» («қәбзи роһ қилимән») тоғрисида өлима Ал-Кашаф: «Мениң дәргаһимға пәриштиләрниң орниға көтиримән» дегәнликтур» — дегән.

Шу шәрһчиләрниң дегини бойичә, Қуранда Мәсиһниң «көтирилиши» Униң шан-шәрәбкә еришидиғанлиғини көрситиду. Немишқа У башқилардин пәриқлиқ дәриҗидә ашундақ улуқланған?

Инҗилда Униң көтирилип улуқлинишидики сәвәпни бизгә рошән ейтилиду: —

«Филиппилиқларға», 2-баб, 6-11-айәт: —

«**У Худаниң тип-шәклидә болсиму,**

Худа билән тәңликни Өзигә олҗа қилип тутувалмиди;

Әксичә, У Өзидин һәммини қуруқдиди,

Өзигә қулниң шәклини елип,

Инсанларниң сияқиға кирип, инсаний тәбиитидин ортақдаш болуп,

Өзини төвән қилип,

Һәтта өлүмгичә, йәни чапрас яғачтики өлүмгичә итаәтмән болди;

Шуңа Худа Уни интайин жуқури көтирип улуқландурди,

Униңға һәр бир намдин үстүн болған намни бериғишлидики,

Әйсаниң намиға асманларда, йәр йүзидә һәм йәр астида барлиқ тизлар пүкүлүп,

Худаатиға шан-шәрәп кәлтүрүп һәр бир тил Әйса Мәсиһниң Рәб екәнлигини етирап қилиду».

Мана мошу ишлар бизни инчикә тәкшүрүшкә, чоңқур ойлинишқа үндимәсму?

«Чүнки Худаниң сөз-калами җанлиқтур вә күчкә егидур, һәтта җан билән роһни, илик билән боғумларни бир-биридин айриветәлигидәк дәриҗидә, һәрқандақ қош бислиқ қиличтин иштиктур, қәлбдики ой-пикир вә арзу-нийәтләрниң үстидин һөкүм чиқарғучидур» (Инҗил, «Инҗил, «Ибранийларға» 4-баб, 12-айәт).

7-музакирә

Худаниң «үчниң бирлиги», «үчлүк гәвдә», «үч бир гәвдә»лиги

Тәврат, Зәбур вә Инҗилға асасланған етиқад тоғрисида музакириләшкинимиздә, Худадики «үчниң бирлиги» тоғрисида

тохтилип өтмисәк, музакиримиз толуқ болмиған музакирә болуп қалиду.

Аввал биз бир нәччә қетим нәқил кәлтүргән Қурандики бир айәтни йәнә бир қетим көрүп өтәйли: —

Сүрә «Ниса», 169-айәт: — «*Аллаға вә униң пәйғәмбәрлиригә иман ейтиңлар, (Алла, Әйса, Мәрйәмдин ибарәт) үчтур демәңлар, (Худа үч дәйдиған етиқадтин) қайтиңлар, (бу) силәргә пайдилиқтур, Алла пәқәт бир илаһтур, униңға шан-шәрәп болсун!*»

Бу тоғрилиқ тохтилидиған биринчи нуқтимиз шуки, Муһәммәд Салиһниң бу тәрҗимиси тәрҗимә қилиниш җәһәттин ейтқанда сүпәтлик дәп қараймиз. У тәрҗимисидики бәзи йәрлиридә чүшәндүрүш йолида бир нәччә сөзләрни тирнақлар ичигә елип (.....), изаһат берип өткән. Буниңға умумән тәнқид бәргүмиз йоқ. Әмма мошу йәрдә, у көп сандики мусулманларға охшаш бу «үч»ни «Алла, Әйса, Мәрйәмдин ибарәт» дәп чүшәндүргән. Бу чүшәндүрүш пүтүнләй хата. Җәзмләштүримәнки, һәтта Мәсиһниң әң каймуқуп қалған мухлисиму һәргиз Әйсаниң аниси Мәрйәмни «Худа екән» демәйду. Бәзи мусулманлар өз әҗдадлириға яки «әнбийәләргә», «әвлияларға» (мәсилән Әли, Һусәйн яки һәтта Муһәммәдкә) дуа-тилавәт қилғинидәк, бәзи Католикларму хурапий һалда Мәрйәмгиму дуа қилишиду. Мошундақ ишлар Тәврат, Зәбур вә Инҗилға мутләқ хилаптур. Әпсуски, әнә шу Католиклар Мәрйәмни «Худа» дәп билмәйду! Әмәлийәттә, Тәврат вә Инҗилға асасланған мошу «үчниң бирлиги» — Худа (Ата), Рәб Әйса Мәсиһ вә Муқәддәс Роһ (Худаниң Роһи)дин ибарәттур.

Иккинчи нуқтимиз, биз Худани һәргиз «үч» демәймиз. «Худа бир» — бу бизгә мутләқтур. «үчлүк гәвдә», Адәматиниң пәрсәндлири болған бизләрниң чүшиниш даиримиздин һалқип кәткән болсиму, лекин мәлум бир ишни «чүшиниш тәс» дейиш биләнла, у ишниң әсли мәвҗутлуғини инкар қиливәткили болмайду. Бизниң аддий турмушлиримизда нурғунлиған «чүшиниш тәс» болған ишларму бар, лекин бу ишларниң пакит екәнлигидин һеч ким гуманланмайду. Булардин бир нәччә мисаллар алайлуқ: —

Калилар от-чөп йегәндин кейин тәбиий һалда сүт ишләпчиқириду. Мошу җәрянлардики тәпсилатларни, алимлар икки йүз жилдин бери тәтқиқ қилип кәлгән болсиму, «сүт ишләп чиқириш»қа қарита техи йешип чиқилмиған хелә көп сирлар бар. Гәрчә алимларму «сүт ишләп чиқириш»ни «чүшиниш тәс» дегән болсиму, лекин биз һәммимиз сүтниң яхши тәмидин вә мол озуқлуғидин бәһримән болмақтимиз вә буниң үчүн Худаға рәхмәт ейтмақтимиз. Мәлум бирәйлән «Бу җәрянни пүтүнләй ениқлап чиқмиғичә, мән сүт ичмәймән» десә, башқиларниң уни наһайити ахмақ дейиши турған гәп. Вә яки йәнә бирәйлән «телефонниң авазимизни қандақ қилип жирақларға йәткүзәләйдиғанлиғини маңа обдан чүшәндүрүп бәрмигичә, мән һәргиз ишләтмәймән» десә, бу һәммимизгә һәм бәк күлкилик һәм әпсуслинарлиқ туюлиду. Әмма шуниңға охшаш, «Үчлүк гәвдә» яки «Үчтә бир»ни чүшәнмигичә һәргиз қобул қилмаймән» дейилсә, буларму асмандики пәриштиләргә күлкилик һәм әпсуслинарлиқ, һәм ахмақлик қилған болуп туюлиду.

Бәзи алимлар өмүр бойи пәқәт бирхил чөпниңла тәтқиқатиға бәнд болиду. Әгәр улардин: «Немишқа шунчә ишләйсиз, бу бир аддий чөп турса?!» дәп сорисақ, улар: «Яқ. бу аддий чөптә наһайити аҗайиб, наһайити әһмийәтлик, адәмниң әқли йәтмәйдиған чоңқур сирлар бар. Тәтқиқ қилғансери бу сирлар бизгә техиму чоңқур туюлиду» дәп җавап бериши мүмкин. Бу Худа яратқан, йәрдә өсидиған кичиккинә бир тал чөптә адәм чүшинип йетәлмәйдиған шунчилик көп сирлар бар турса, униң Яратқучиси Худани кимму толуқ чүшинәлисун?

Физикидинму бир мисал алайлуқ; аләмдики «асасий зәрриләр» арисидики «електрон»дин һәммимизниң анчә-мунчә хәвири бар. «Ток» миллионлиған електронлардин тәркип тапқан бир еқимдин ибарәт. Електронлар җиқ вә наһайити кичик болған болсиму (бир йиңнениң учидила бәлким миллион миллионлар бар) униңдиму нурғун сирлар мәвҗут. Електронларниң һәрикитидин қариғанда, физиклар уларни бәзидә «зәррилик» (кичик топтәк), йәнә бәзи әһвалларда «(бошлуқтики електро-магнетлиқ) долқун характери»дә дәп тәсвирләйду. Физиклардин: «Бу зади немә иш? Бу логикиға уйғун әмәс! Улар зәрриму, яки долқунму?!» дәп сорисақ, улар: «Бирла вақитта һәм зәррә һәм долқун болиду» дәп җавап бәргинидә, биз «чүшәнмидуқ» десәк, уларму күлкә билән «Бизму чүшәнмәймиз» дейиши мүмкин. Бу һәқиқәтән адәмниң каллисидин өтмәйдиған иш болсиму, у бәрибир рәт қилғусиз пакит. Реаллиқ бизниң хиялимиз яки тәсәввуримизға яқмайдиған болсиму, у бәрибир реаллиқ. Лекин мошу йәрдә демәкчи болғинимиз, бизниң дунияйимизда әң аддий, әң умумийлашқан

асасий зәрриниң ашундақ мурәккәплиги, йәни «бирла вақитта һәм зәррә һәм долқун болидиған» яки башқичә қилип ейтқанда «бирдә икки» һалити бар болса, ундақта униң Яратқучиси Худани Инжилға асасән бирла вақитта «үчлүк гәвдә» яки «үчниң бирлиги» десәк, униңға әҗәбләнгидәк немиси бар? Бириси «чүшиниш тәс» дәп қақшайдиған болса, буниң немә әһмийити? Һәқиқәт, адәмгә яқмайдиған тәғдирдиму, у бәрибир һәқиқәт-тә, реаллиқ дегән реаллиқ. «Күнни етәк билән япқили болмайду».

Исламийәт һәдислиридә «Худаниң тәбиитини тәкшүрүш имансизлиқ һесаблиниду» дегән сөз бар. Биз буниңға қисмән қошулимиз. Әгәр тәкшүрүшниң мәхсити, Худаға болған гуманлирини испатлаш болса, бундақ «тәкшүрүш» етиқадсизлиқниң ипадисидур, халас. Лекин Худаниң улуқлуғини техиму чүшиниш вә Униң шан-шәривини обданрақ тонувелиш үчүн болса, Тәврат, Зәбур вә Инҗилму буни қоллайду. «**Пәрвәрдигарниң улуқлуғи — Өзиниң қилған ишини ашкарилимиғинида; падишаларниң улуқлуғи — бир ишниң сирини йешәлигинидә**» («Пәнд-Несиһәтләр» 25-баб, 2-айәт) Худа нурғун ишларниң сирлирини, етиқадсиз адәмләрдин йошурған вә йошуриду. Бундақ адәмләр һәргизму ашу ишларниң аҗайиблиғини көрәлмәйду. Әмма «Ишниң сирини йешидиған падишалар» болса, Худаниң қилған ишлириниң әһмийитини издигүчи мөмин бәндиләрдур. Бу дунийадики кишиләрниң бундақ кишиләрни «әқиллиқ киши» дейиши натайин, «надан, қатмал» дейиши мүмкин. Худаниң сирлирини көрүш үчүн яки чүшиниш үчүн «әқиллиқ болуш» шәрт әмәс; шәрт дейиш тоғра кәлсә, у пәқәт кичик пеиллиқ, сәмимийлик, Худаға шәртсиз итаәт қилиштин ибарәттур.

Мана мошундақ адәмләрниңла бу ишларда әстайидиллиқ билән издинишигә, кичик пеиллиқ билән ойлинишиға вә тәпәккур қилишиға тоғра келиду. Нәтиҗидә, улар Худаниң сирлирини көрәләйду вә көргәндин кейин техиму чоңқур һалда Худаға ибадәт қилиду. Ишәш вә етиқадла мошундақ сирларни қобул қилалайду, лекин мошу дуниядики «логика»ға чиң есиливалидиған етиқадсизлар һәргизму уларни чүшинәлмәйду, һәтта у дуниядиму көрәлмәйду.

Пәқәт Худала Өзини Өзи толуқ чүшиниду. Лекин Тәврат, Зәбур вә Инҗилға асасән, бәзиләр Худаниң «Үчниң бирлиги», яки «Үч бир гәвдә»лигини зади қандақ тәсвирләш тоғрисида қаттиқ тиришип кәлгән вә бир нәччә хил шәкилдә ипадилигән. Бу баянлардин биридә: «Худа бир, Униңдин башқа һечқандақ Худа йоқ. У һаят, һәқиқий, мәңгүлүк, Өз характерида өзгәрмәйдиған, адил, адаләтлик, муһәббәтлик, меһрибан, рәһимдил; У тәнсиз; Униң күч-қудрити, ақиланилиғи, даналиғи вә яхшилиғи чәксиз. У аләмдики мәйли көрүнидиған, мәйли көрүнмәйдиған барлиқ шәйиләрниң Яратқучисидур. Бу бир Худада, маһийити охшаш болған үч шәхс бар; улар Ата, Оғул (Калам), Муқәддәс Роһтур» дейилиду.

Бу сөзләр Тәврат, Зәбур вә Инҗилға асасланған. Һалқилиқ мәсилә шуки, Муқәддәс Китап (Тәврат, Зәбур, Инҗил) Худадин кәлгәнму-әмәс? Әгәр җавапимиз «Худадин кәлгән» болса (һәм биз буни етирап қилишимиз керәк), мәйли бизниң пикримизгә яқсун, яқмисун, униңдики һәммә сөзләрни қобул қилишимиз вә уларға ишинишимиз керәк. Биз Муқәддәс Китаптики чүшәнгән йәрлиримизни қобул қилип, униңға ишинип, чүшәнмигән

йәрлиримизни қобул қилмай, уни ташливәтсәк қәтъий болмайду. Қурандиму ашундақ қилиқлар әйипләнгән: —

«*...Силәр китапниң (йәни Тәвратниң) бир қисим әһкамлириға ишинип, бир қисим әһкамлирини инкар қиламсиләр? Силәрдин шундақ қилғанларниң жазаси пәқәт һаятий дунияға хорлуққа келиш, қиямәт күни қаттиқ азапқа дучар болуштур. Алла қилмишиңлардин ғапил әмәстур*» (Сүрә «Бәқәрә», 85-айәт)

Инжилда Худа тоғрисида мундақ гәпләр бар: —

«**И сөйүмлүклирим, бир-биримизгә меһир-муһәббәт көрситәйли; чүнки меһир-муһәббәтниң өзи Худадиндур вә меһир-муһәббәт көрсәткүчиниң һәр бири Худадин туғулған болиду вә Худани тонуйду. Меһир-муһәббәт көрсәтмигүчи киши Худани тонумиған болиду; чүнки Худа Өзи меһир-муһәббәттур. Худаниң меһир-муһәббити биздә шуниң билән ашкара болдики, Худа бизни Униң арқилиқ һаятқа еришсун дәп бирдин-бир йеганә Оғлини дунияға әвәтти. Меһир-муһәббәт дәл шуниңдин аянки, йәни бизләрниң Худани сөйгинимиз билән әмәс, бәлки У Өзи бизни сөйүп гуналиримизниң жазасини көтәргүчи кафарәт болушқа Өз Оғлини әвәткини билән аяндур.**

И сөйүмлүклирим, Худа бизгә шу қәдәр меһир-муһәббәт көрсәткән йәрдә, бизму бир-биримизгә меһир-муһәббәт

көрситишкә қәриздардурмиз. Һеч ким һечқачан Худани көргән әмәс; лекин бир-биримизгә меһир-муһәббәт көрсәтсәк, Худа биздә яшайду вә Униң меһир-муһәббити биздә камаләткә йәткән болиду» (Инҗил, «Юһанна (1)», 4-баптин).

Бу әһмийәтлик сөзләр ичидин «Худа Өзи меһир-муһәббәттур» дегәнни оқуп өттуқ. Худа Өзи меһри-муһәббәт екән, ундақта Униңда чоқум мәлум бирхил мунасивәт бар дегән гәп. Әзәлдин Худа дегән Худадур, Худа дегән муһәббәттур. Әгәр Худада шундақ мунасивәт болмиса, муһәббәт нәдин келиду?

Бәзидә мусулман қериндашлиримиз, Тәврат вә Инҗилда йезилған, Худаниң гәп қилғанлиғи, Худаниң аңлайдиғанлиғи, Худаниң қоли билән язғанлиғи, Худаниң қайғурғанлиғи, Худаниң азапланғанлиғи... қатарлиқларни «инсанға қаритилидиған адәттики сөзләр» дәп қарап, уларни еғир алиду яки уларға гумани қарайду. Әмма ашундақ пикирдә болған адәмләр, Қурандиму мошу җәһәтләргә охшап кетидиған сөзләрниң ишлитилгәнлигини унтуп қалмаслиғи керәк. Төвәндикиси Қуранда йезилған мошу җәһәттики тәрмиләр: —

«*Мусаниң қиссисидин хәвириң барму? Өз вақтида Муса (бир җайда) отниң йоруғини көрди. У аилисидикиләргә: «Туруп туруңлар, мән отниң йоруғини көрдүм, мән (берип) униңдин бирәр парчә чоғ елип келишим яки от бар йәрдә бирәр йол башлиғучини учритишим мүмкин» — деди.*

Муса отниң йениға кәлгәндә нида қилиндики, «И Муса! Мән һәқиқәтән сениң Пәрвәрдигариңдурмән, кәшиңни салғин, сән һәқиқәтән муқәддәс

вади (җилға) болған товадисән»

(Сүрә «Таһа», 8-12-айәт)

(1) Муһәммәд Салиһниң изаһати бойичә «....бу от әмәс, Алланиң нури еди».

«*Алла асманларниң вә зиминниң нуридур, Алланиң (мөмин бәндисиниң қәлбидики) нури худди (чирағ қойидиған) тәкчигә охшайду, униңда чирағ бардур, чирағ шишиниң ичидидур, шишә гоя нурлуқ юлтуздур, чирағ мубарәк зәйтун дәриғиниң (йеги) билән йорутулған...*»

(Сүрә «Нур», 35-айәт)

«*Шүбһисизки, (и Муһәммәд! Һудәйбәийидә) саңа (ризван) бәйитини қилғанлар (һәқиқәттә) Аллаға бәйәт қилған болиду, Алланиң қоли уларниң қолиниң үстидидур...*»

(Сүрә «Фәтиһ», 10-айәт)

«*Ибраһим ейтти: «Мән һәқиқәтән Пәрвәрдигарим мени буйруған җайға һиҗрәт қилимән, У мени йетәкләйду»*» («Мән һәқиқәтән Пәрвәрдигарим мени буйруған җайға һиҗрәт қилимән» дегән айәт әрәбчидә «Мән һәқиқәтән Пәрвәрдигаримға һиҗрәт қилимән» еди).

(Сүрә «Саффат», 99-айәт).

«*Кимки Алла йолида һиҗрәт қилидикән,...*»

(Сүрә «Ниса», 101-айәт)

«*(Бәндиләрниң) һәммә иш Аллаға қайтурулиду*».

(Сүрә «Бәқәрә», 206-айәт)

«*Алла... асманларни вә зиминни алтә күндә яратти, андин әрш үстидә қарар алди*» (мошу йәрдә «қарар» «туралғу» яки «тәхт»ни билдүриду).

(Сүрә « Әираф» 54-айәт)

(Нурғун айәтләрму охшашла «*Алланиң тәхти*»ни тилға алиду — мәсилән йәнә Сүрә «Бәқәрә», 27-айәт).

«*Алланиң дәргаһиға қайтурулисиләр*» («җениңлар ... Аллаға қайтурулиду»)

(Сүрә «Бәқәрә», 28-айәт)

«*Өз вақтида Алла ейтти: «И Әйса! Мән сени (әҗилиң йәткәндә) қәбзи роһ қилимән, сени дәргаһимға (әрәбчидә «йенимға») көтиримән (йәни асманға елип чиқимән) сени капирлардин пак қилимән (йәни сени өлтүрмәкчи болған яманларниң шәрридин сақлаймән)...* »

(Сүрә «Ал-Имран», 55-айәт)

«*Әзимәтлик вә мәрһәмәтлик Пәрвәрдигариңниң зати мәңгү қалиду!*» (мошу айәттики «зати» «чирайи»ни билдүриду).

(Сүрә «Рәһман», 27-айәт)

«*Алланиң затидин башқа барлиқ нәрсә йоқилиду!*» (мошу айәттики «зат» болса «чирай»ни билдүриду).

(Сүрә «Қәсәс», 88-айәт)

Қурандиму Худаниң муһәббити, ғәзиви, хурсәнлиги, раһити қатарлиқ һессиятлириниң барлиғи йезилған айәтләр бар; шундақла Униң һәсрити ипадиләнгән вә мәлум адәмләрни унтуйдиғанлиқлири һәққидә йезилған айәтләрму бар: —

«*Уларниң (капирларниң) бүгүнки күнгә мулақат болушни унтуғанлиқлири вә бизниң айәтлиримизни инкар қилғанлиқлириға охшаш, биз бүгүн уларни унтуймиз*»

(Сүрә « Әираф», 51-айәт).

Жуқириқи айәтләрни сөзмусөз чүшәнсәк, Худа я от васитиси билән Өзини ипадилигән я от ичидә болған, дейишимиз керәк. Лекин «У отму әмәс, от ичидиму әмәс, бу от Мусаниң бир диққитини тартиш үчүн болған» десиңиз, немишқа Мусаға «*Кәшиңни салғин, сән һәқиқәтән муқәддәс вади (жилға) болған товадисән*» дейилгән? Мошу йәрдә немишқа «муқәддәс» дейилгән?

Худаниң бир нур екәнлигини, андин «худди чирағ қойидиған тәкчигә охшайду, униңға чирағ бардур... » дегәнни етирап қилған екәнсиз, үндақта тәңликтә қалған болмамсиз? Бу айәтләрниң мәнисини сөзмусөз чүшәндүрсәк, Худаниң жайи бар, чирайи бар дегәнликтур. Шуңа Тәврат, Инжилниң ашундақ ипадиләшлирини ишләткәнлигини еғир алғичилиги йоқ.

Мусулман һәм мәсиһийләр өз Муқәддәс Китаплириғила тайинип, нурғун ишларға ишиниду. Мәсилән, һәр бир мөмин қиямәт күнидики тирилишкә ишиниду; демәк, мәйли дәпнә қилинған болсун вә яки белиқлар, явайи һайванлар тәрипидин

жутувелинған болсун, Адәматимиздин тартип дуниядики әң ахирқи адәмгичә болған барлиқ җан егилири тирилдүрүлиду. Гәрчә адәмләрниң тәнлири чирип кәткән, тупрақ, өсүмлүк яки башқа хил маддиға айлинип кәткән болсиму, сораққа тартилиш үчүн барлиқ адәмниң роһи, йеңибаштин өз тенигә киргүзүлүши билән тирилиду. Лекин мәлум бир етиқадсиз адәм сиздин яки мәндин: «Буниңға қандақ испат бар?» дәп сориса, сиз «Қуранда шундақ дегән» дәйсиз, мән болсам «Тәврат, Инҗил шундақ дегән» дәймән. Әмәлийәттә Муқәддәс Китаптин башқа, һечқандақ нәрсә буниңға испат берәлмәйду. Қиямәт күнигә охшаш нурғунлиған «көзлиримиз һазир көрәлмәйдиған» ашундақ ишлар бар. Инсанниң яритилиши (топрақтин ясалған, маймунлардин пәйда болған әмәс) тоғрисида нурғун дәлилләр мәвҗут болсиму, бир мөмин үчүн Муқәддәс Китапниң ашу иш тоғрилиқ қилған сөзлириниң өзила купайә.

Мәлум бирәйлән «Муқәддәс Китаптин сирт, башқа испат йоқ» дәп «Худаниң үчниң бирлиги» дегән тәлимини рәт қилса, ундақта шу киши биз испатлиялмайдиған һәммә вәһийләрни, җүмлидин Худаниң Өзлигидин бар болғанлиғи, мәңгүлүк тәбиити, барлиқ мәвҗудатларниң мәнбәси болғанлиғи, һәммә йәрдә болидиғанлиғи, һәрқандақ ишни (өткәнки, һазирқи, кәлгүси) мукәммәл билидиғанлиғини — буларниң һәммисини вә башқиларни охшашла қәтъий рәт қилиду. Булар рәт қилинса, етиқадниң барлиқ мәслигидин (әқидисидин) бирму асаси қалмайтти.

Тәврат вә Инҗилға асасән, биз Худани теги вә тәбиити бир, үч

шәхслик дәп чүшинимиз. У, аләмдә һәр җәһәттин тәңдиши болмиғачқа, Униң тәбиитидә яки тегидә (адәмниң чүшинишидин һалқип кәткән дәриҗидә) ашундақ болуши аҗайип иш әмәс.

Һәр бир ишниң өз маһайитигә хас болған бирхил испати бар. Тарихий саһәләрдә чоқум тарихий испат болуши керәк. «Бүйүк Александер» (Искәндәр)ниң Мисир, Сурийә, Парс вә Һиндистанға жүргүзгән урушлириға болған пакитларни тепиш үчүн мәлум бирәйлән химийә, геометрийә яки логика җәһәттин испат тапмақчи болса, бу һәр бир адәм үчүн бәк күлкилик туюлмамду? Чүнки бу урушлар башқа саһәгә әмәс, пәқәт тарих саһәсигила мәнсуп. «Бир пүтүнлүк һәр бир бөлигиниң бирләштүрүлушидин зиядә» дегән пәлсәпилик көзқарашни, химийилик йол билән испатлиғили боламду? Бу принсип һәқиқәт болса, һәр бир ишниң өз маһийитигә мас келидиған испати бар болуши керәк. Роһқа аит ишлар яки роһий маһийәткә егә болған шәйиләр вәһий қилинған китаплар арқилиқ, математикилиқ мәсилиләр математика усуллири арқилиқ (арифметика, алгебра, геометрийә арқилиқ) испатлинидиған яки ениқлинидиған болиду. Шуңлашқа роһий мәсләкләрни (әқидиләрни) илмий яки логикилиқ испатлар арқилиқ һәқиқәтләндүрүш, адәмни жирақ җайларға аздуруветиши мүмкин.

Биз христианлар билән мусулманлар оттурсидики арилиқ ашу җәһәттин бәлким анчә жирақ әмәстур. Чүнки сиз: «Худа, Калами вә Роһи, булар үч болиду» дәйсиз. Мән болсам: «Ата, Оғул, Муқәддәс Роһ бар» дәймән — сиз болсиңиз йәнә: «***Аллаға вә униң пәйғәмбәрлиригә иман ейтиңлар, үчтур демәңлар: Қайтиңлар, (бу)***

силәргә пайдилиқтур, Алла пәқәт бир илаһтур, униңға шан-шәрәп болсун!» дәйсиз (Сүрә «Ниса», 169-айәт). Худаниң бир каламға вә бир роһқа егә екәнлигигә, шундақла Өзиниң калами вә роһи билән бир екәнлигигә ишинимиз. Сизниңчиму Худаниң Өзидикисиниң һәммиси Худа болиду. Шуңа Худаниң калами — Худаниң Өзлигидин бар болғанлиғи (яратилмиғанлиғи), чәксизлиги, шундақла Худаниң һәммә сүпитигә егә болғанлиғи үчүн Өзи Худадур. Худаниң Роһуму Худадур вә вуҗудида әбәдилъәбәдтин әбдәдилъәбәдкичә Униңға мәңгү һәмраһдур.

Әнди Һәммидин Улуқ үч бир гәвдә болған Худадин, сизгә Муқәддәс Роһини ата қилип, Өзиниң улуқлиғини ашкарлиғай дәп дуа қилимән. дуайим иҗабәт болса, сизниң Худаниң һәммә ишқа қадир екәнлигини билип, Униң сизниң пүтүн вуҗудиңиз билән ибадәт вә хизмәт қилишиңизға лайиқ екәнлигигә ишинип кәлгиниңиздәк, бу аҗайип һәқиқәткиму мутләқ ишинисиз.

8-музакирә

«Ярдәмчи» вә Муһәммәд

Мусулман әлима қериндашлиримизниң дейишичә исламийәтниң пәйғәмбири Муһәммәд Инҗилда тилға елинған.

Уларниң бу пикри Қуранда, Сүрә «Сәп», 6-айәт: —

«*Өз вақтида Мәрйәмниң оғли Әйса: «И бәни-Исраил әвлади! Мән силәргә һәқиқәтән Алла әвәткән, мәндин бурун кәлгән Тәвратни тәстиқ қилғучи, мәндин кейин келидиған Әһмәд исимлиқ пәйғәмбәр билән хуш хәвәр бәргүчи пәйғәмбәрмән» деди*»гә асасән ейтилған.

Улар: — Юнан тилида йезилған Инҗилдики «параклетос» (яки «фараклет») дегән сөз Муһәммәдкә қаритилған. Чүнки уларчә «фараклет» дегән сөзниң мәниси «махталған» дегән мәнидә болуп, «Әһмәд» дегән сөз билән охшаш, һәм «Әһмәд» билән Муһәммәд охшаш бир адәмдур, дәп қарайду. Гәрчә Инҗилдики Юнан тилидки «параклетос» тоғрисидики һазирқи хатириләр Муһәммәдниң дәвридики хатирләнгәнләргә опму охшаш болсиму, йәнә бәзи адәмләр мундақ мәнидики җүмлиниң Инҗилда йоқлуғи түпәйлидин, «Инҗил өзгәртилгән» дәвалиду.

Әмма Қуранда «Әһмәд» дегән мәнидә чүшәндүрүлгән сөз «параклетос» дегән сөз әмәс, бәлки «периклутос» дегән сөздур. «Параклетос» дегән сөз «Ярдәмчи» дегән мәнидә, «периклутос» болса, «даңлиқ, махталған» дегән мәнидә. Мошу сөзни өз ичигә алған айәтләр Инҗилда һазирму мәвҗут, шуңа у Инҗилниң өзгәртилмигәнлигигә испат берип турмақта. Биз һазир Инҗилдики «параклетос»қа аит айәтләрдә, мусулман қериндашлиримизниң дегинидәк «Муһәммәд» дегәнни көрсәткән мәнисиниң бар-йоқлуғини тәкшүрүп бақайли: —

«Мәнму Атидин тиләймән вә У силәргә башқа бир Ярдәмчи

ата қилиду. У силәр билән әбәдгичә биргә болиду. У болсиму Һәқиқәтниң Роһидур. Уни бу дуниядикиләр қобул қилалмайду, чүнки Уни нә көрмәйду, нә тонумайду. Бирақ силәр Уни тонуйсиләр, чүнки У силәр билән биллә туриватиду һәм силәрдә макан қилиду» (Инжил, «Юһанна» 14-баб, 16-17-айәт).

«Лекин Мән силәргә Атиниң йенидин әвәтидиған Ярдәмчи, йәни Атиниң йенидин чиққучи Һәқиқәтниң Роһи кәлгәндә, У Маңа гувалиқ бериду» (Инжил, «Юһанна» 15-баб, 26-айәт).

«Әмма Мән силәргә һәқиқәтни ейтип қояйки, Мениң кетишим силәргә пайдилиқтур. Чүнки әгәр кәтмисәм, Ярдәмчи силәргә кәлмәйду. Әмма кәтсәм, Уни силәргә әвәтимән. У кәлгәндә, бу дуниядикиләргә гуна тоғрисида, һәққанийлиқ тоғрисида вә ахирәт сориғи тоғрисида һәқиқәтни билгүзиду» (Инжил, «Юһанна» 16-баб, 7-8-айәт).

(Өлүмдин тирилгәндин кейин,) Мәсиһ Әйса) бир қетим улар билән жәм болғинида, уларға йолйоруқ берип мундақ деди: —

«Йерусалемдин айрилмай, силәр Мәндин аңлиған, Атиниң вәдисини күтүңлар. Чүнки Йәһя суда чөмүлдүргән, лекин силәр болсаңлар көп өтмәй Муқәддәс Роһта чөмүлдүрүлисиләр».

(Инжил, «Расулларниң паалийәтлири», 1-баб, 4-5-айәт)

«Әнди орма һейт күнининң вақти-саити тошқанда, буларниң

һәммиси Йерусалемда бир йәргә жәм болғаниди. Асмандин туюқсиз күчлүк шамал соққандәк бир аваз аңлинип, улар олтириватқан өйни бир алди. От ялқунидәк тиллар уларға көрүнүп, уларниң һәр бириниң үстигә тарқилип қонди. Уларниң һәммиси Муқәддәс Роһқа толдурулуп, Роһ уларға сөз ата қилиши билән улар намәлум тилларда сөзлигили турди».

(Инжил, «Расулларниң паалийәтлири», 2-баб, 1-4-айәт).

(Жуқирқи «Йуһанна»дики айәтләрдә астиға сизилған «Ярдәмчи» дегән сөз, «параклетос» дегән сөзниң тәрҗимиси).

Енқки, Мәсиһ улар билән биллә болған вақтида мухлислириниң устази болған. У уларға һәм Йетәклигучи һәм Һимайә Қилғучи һәм тәсәлли беридиған Ярдәмчи болған. У улардин айрилса уларниң қайғуда қалидиғанлиғини, йөнүлүшсиз қалидиғанлиғини вә күчсиз болуп қалидиғанлиғини алдин обдан билгәчкә, уларға «Маңа охшаш» әрштин «йәнә бир Ярдәмчи» әвәтишкә вәдә қилған. Бу Ярдәмчиниң шу айәтләрдин көргиниңиздәк Муқәддәс Роһ екәнлиги еник туриду. 4-музакирә, 3-қисим, «Мәсиһ Әйса Өз ихтияри билән чапрас яғачқа миқланғанму?»да музакирә қилинған Йәрәмия вә Әзакиял пәйғәмбәрләр бешарәт қилған «йеңи әһдә» техи есиңиздә болса, Муқәддәс Роһ дәл шу адәмниң көңлини йеңибаштин паклайдиғанлиғи билән йеңи әһдини әмәлгә ашурғузидиған Ярдәмчидур.

Бу текстләрни тәпсилий тәкшүрүш арқилиқ шуни көрдуқки,

вәдә қилинған бу шәхсниң Муһәммәд болуши һәргиз мүмкин әмәс. Төвәндә буниң сәвәплирини бир-бирләп баян қилип чиқимиз: —

Биринчи, вәдә қилинған шәхсниң җисми йоқ, у пәқәт роһтур («Һәқиқәтниң Роһи», йәни һәқиқәтни үгитидиған Худаниң Роһи, дейилиду). Шуниң билән «**Уни бу дуниядикиләр қобул қилалмайду, чүнки Уни нә көрмәйду, нә тонумайду**».

Иккинчи, келидиған Ярдәмчи, мухлислири билән мәңгү биллә болидиған болатти. Муһәммәд шу вақиттин 600 жил кейин кәлгәнлиги үчүн у мухлислар билән биллә болалмиған, әлвәттә, «мәңгү биллә болуш» техиму у яқта турсун.

Үчинчи, вәдә қилинған шәхс һәққидә Мәсиһ Әйса мухлислири билән сөзләшкән вақтидиму: «**Силәр Уни тонуйсиләр, чүнки У силәр билән биллә туриватиду**» һәм «**силәрдә макан қилиду** (ичиңларда туриду**)**» дегән. Бу бәк муһим, Худа Муқәддәс Роһ арқилиқ биз билән биллә Болғуси болупла қалмай, бизниң ичимиздә, йәни Өзи паклиған йеңи қәлбимиздә Турғуси бар.

Төртинчи, Мәсиһ Әйса мухлислириға «**Йерусалемдин айрилмай, силәр Мәндин аңлиған, Атиниң вәдисини күтүңлар**! (демәк, Худаниң силәргә беришни вәдә қилған Өзиниң Муқәддәс Роһини күтүңлар)» дәп йолйоруқ бәргән. Улар бу йолйоруққа риайә қилип дәл шу вәдә қилинған Ярдәмчи болған Муқәддәс Роһ кәлмигичә Йерусалемда он күн турған. Шуниң билән барлиқ күтүп туруватқан мухлислар «**Худаниң Муқәддәс Роһиға чөмгән**». Бу

Мәсиһниң уларға: «**Чүнки Йәһя суда чөмүлдүргән, лекин силәр болсаңлар көп өтмәй Муқәддәс Роһта чөмүлдүрүлисиләр**» дәп бәргән вәдисиниң ишқа ашурулиши еди «Расулларниң паалийәтлири» 1:5). Қәдирлик оқурмән, сизму Униң вәдә қилған Муқәддәс Роһиға бәк моһтаж.

Пәқәтла Мәсиһ Әйса адәмгә шу Муқәддәс Роһ, шу карамәт Ярдәмчини әвәтәләйду. Мусулман қериндашлиримғиму, тоғра йолни пәриқләндүрүш, көңлини йоритип нижатлиқ тепиш, йеңи туғулушниң уларда әмәлгә ашурушулуши, Мәсиһниң улуқлуғини ашкарилаш үчүн, Худаниң, Мәсиһниң Өз Муқәддәс Роһини әвәтип беришини тиләймән!

9-музакирә
Инҗилниң бу қалаймиқан дунияға бәргән нури

Юқирдики музакирилиримиздә, биз Тәврат, Зәбур вә Инҗил арқилиқ, Мәсиһ Әйсадин болидиған шад-хорамлиқ тоғрисида сөз қилдуқ. Шундақла бу шад-хорамлиқтин бәһримән болушқа тосалғу болған бәзибир мәсилиләр, йәни мусулман қериндашлиримиз учритип туридиған уқушмаслиқлар вә бәзи қийинчилиқлар үстидә тохтилип өттуқ.

Бу йәрдә алаһидә тохтилип өтмисәм болмайдиған йәнә бир

нуқта бар. Бу, Мәсиһ Әйсаға ишәш бағлашқа тосалғу болған тосалғуни башқа тосалғуларға селиштурғанда (бу тосалғудин һечқандақ хәвири болмиған киши үчүн) техиму еғир келиши мүмкин. Чүнки биринчидин, нурғун кишиләр өзлирини «христиан», «Мәсиһ мухлиси» яки «мәсиһий» дәйду-ю, бирақ уларниң қилған қилмишлири қилиқсиз, әхлақсиз һәм чәктин ешип кәткән. Иккинчидин, техиму еғир бир әһвал шуки, миладийә үчинчи әсирдин башлап та бүгүнгә қәдәр, бәзибир түрдики гуруһлар вә тәшкилатлар, ««Әйса нами»дики» һәрикәтләр билән шуғуллинип келиватиду, лекин әмәлийәттә болса бу һәрикәтләр алдамчилиқлар, номуссизлиқлар, һәтта инсан қелипидин чиқип кәткән рәһимсизликләрни өз ичигә алиду.

Телевизорлардин ғәрбий дөләтләрдә ишләнгән һәр хил филимларни көргән көрәрмәнләр, ашу филимләрға образлаштурулған ғәрбий дөләтләрниң турмушлириға қарап: «Мана христианлар вә уларниң турмуш истиллири» дәп ойлиши мүмкин. Дәрвәқә, ашу филимлардики персонажлар өзлирини «Христиан» яки «Католик» дәп аташ билән бир вақитта милтиқлирини көтиришүп зорованлиқ қилиду, шуниңдәк зинахорлуқ, һарақкәшлик вә башқа һәр хил әхлақсиз қилмишларда болиду. Бәзи әһваллардиму мәлум бир дөләтниң рәһбәрлири яки пуқралири өз дөлитини «Христиан Дөлити» дәп атайду, әмма ағзида шундақ дегини билән әмәлийәттә болса, бәзидә тажавузлуқ қилса, бәзидә експилататсийә қиливатқан. Бундақ әһвалларниң һәммиси һәқиқәтни әстайидил издиниватқанларниң көңлини кир қилишиму мүмкин вә яки каллисини қаймақтурушиму мүмкин.

Әмма мәлум бир етиқадни қобул қилған яки етирап қилған кишидә өзиниң ашу етиқадиға хилаплиқ қилиқ яки мәлум җәһәтләрдә әхлақсизлиқлар бар болса, әмәлийәттә ашундақ қилмишлири униң етирап қиливатқан етиқадиниң натоғра екәнлигигә испатму әмәс, бәлки бу адәмниң һәр бир инсанға охшаш гунакар екәнлигини, шундақла сахтипәз гунакар екәнлигиниму испатлайду. Һәр бир тәқвадар сәмимий мусулманму, мусулманларда әхлақсиз қилмишларниң барлиғини, шундақла моллилар вә мусулман диний әрбаплардиму ачкөзлүк, сахтипәзлик вә хиянәтчиликләрниң барлиғини иқрар қилиду. Әмма өзини мусулман («Худаға бойсунғучи») дәвалған бәзибир кишиләрниң әхлақсиз қилмишлириниң өзи уларниң етирап қилған йол-етиқадини хата яки тоғра дегини әмәс. Мошуниңға охшаш, Тәврат вә Инҗилни етирап қилған бәзибир кишиләрниң яман қилмишлириниң өзиму, бу китаплар Худаниң инсан үчүн тәйярлиған ниҗат йолини раст ашкарилиған яки ашкарилимиған дегини әмәс.

Бирақ Тәврат вә Инҗилларниң бу мәсилә тоғрилиқ йәнә немә тәлимлири барлиғини көрүп өтәйли. Бу текстләрни инчкиләп көрүп чиқсақла, баш қаймуқидиған ишларму тамамән түгиши мүмкин.

Мәсиһ Әйсаниң «Буғдай вә мәстәк (күрмәк)» тоғрилиқ тәмсили

Мәсиһ Әйсаниң Өз расуллириға ейтип қалдурған, Худаниң падишалиғини чүшәндүридиған мәхсус йәттә тәмсили Инҗилдики

«Матта» қисмида хатириләнгән. Пәйғәмбәрләрниң Тәврат вә Зәбурларда дейишичә, Худаниң падишалиғи йәр йүзигә йетип кәлгинидә, һәр бир инсан чин көңлидин Худаға итаәт қилип, бу дуния йәнила Ерәм бағчисидәк чирайлиқ, аманлиқ вә хушаллиққа чөмгән болидикән. Пәйғәмбәрләр йәнә Мәсиһ-Қутқузғучи бу дунияға кәлгинидә, Худаниң падишалиғини башлайду, дегән. Шуниң билән Әйсаниң мухлислири Худаниң бу дунияға әвәтмәкчи болған Мәсиһ-Қутқузғучиси дәл Әйсаниң Өзи екән дәп ишәнгән, шуңлашқа падишалиқ дәрһал пәйда болиду, дәп ойлап жүргән. Мәсиһ Әйсаниң бу йәттә тәмсилиниң мәхсити болса, бу падишалиқ ашу мухлисларниң ойлиғинидәк дәрһал очуқ-ашкара пәйда болмайду, бәлки дәсләптә қисмән йошурун һалда ишәнгүчиләрниң қәлбидә болиду дәп чүшәндүриду. Шуңа Худаниң падишалиғиниң ашу пәйғәмбәрләргә ашкарилимиған, әмма бу тәмсилләрдә аян қилип чүшәндүрүлгән бир тунжа басқучи, йәни «йерим йошурун» басқучи бар. Бу басқучтин кейин, Мәсиһниң бу дунияға қайтип чүшүши биләнла барлиқ киши сораққа тартилиду вә Худаниң падишалиғи очуқ-ашкара пәйда болиду.

Иккинчи тәмсили болса, төвәндикидин ибарәт: —
(Инжил «Матта» 13-баб, 24-30)

«У уларниң алдида йәнә бир тәмсилни баян қилди: —

Әрш падишалиғи худди етизиға яхши уруқни чачқан бир адәмгә охшайду. Әмма кишиләр уйқиға чөмгән чағда, дүшмини келип буғдай арисиға күрмәк уруқлирини чечиветип, кетиду. Әнди майсилар өсүп, башақ чиқарғанда, күрмәкму

ашкарлинишқа башлайду.

Хожайинниң чакарлири келип униңға: — «Әпәнди, сиз етизиңизға яхши уруқ чачқан әмәсмидиңиз? Күрмәкләр нәдин келип қалди?» дәпту.

Хожайин: «Буни бир дүшмән қилған» — дәпту.

Чакарлар униңдин: «Сиз бизни берип уларни отиветиңлар демәкчиму?» — дәп сорапту.

«Яқ,» — дәпту хожайин, «ундақ қилғанда күрмәкләрни юлғанда, буғдайларниму жулуветишиңлар мүмкин. Бу иккиси орма вақтиғичә биллә өссун, орма вақтида, мән ормичиларға: – Алди билән күрмәкләрни айрип жиғип, бағлап көйдүрүшкә қоюңлар, андин буғдайларни жиғип амбиримға әкириңлар, дәймән» – дәпту хожайин»».

Бу тәмсил 36-43 айәтләрдә чүшәндүрүп берилиду: —

«Шуниңдин кейин, У көпчиликни йолға селиветип өйгә кирди. Мухлислири йениға келип Униңдин: — Етизлиқтики күрмәк тоғрисидики тәмсилни бизгә шәрһләп бәрсәң, — дәп өтүнди.

У әнди уларға җавап берип мундақ деди:

—Яхши уруқни чачқан киши Инсаноғлидур. Етизлиқ болса — дуния. Яхши уруқ болса әрш падишалиғиниң пәрсәндлиридур, лекин күрмәк рәзил болғучиниң пәрсәндлиридур. Күрмәк чачқан дүшмән – Иблистур. Орма

оруш вақти — заман ахиридур. Ормичилар — пәриштиләрдур. Күрмәкләр жулунуп, отта көйдүрүветилгинидәк, заман ахиридиму әнә шундақ болиду. Инсаноғли пәриштилирини әвәтип, улар инсанларни гунаға аздурғучиларниң һәммисини, шундақла барлиқ итаәтсизлик қилғучиларни Өз падишалиғидин шаллап чиқип, хумданниң лавулдап турған отиға ташлайду. У йәрдә жиға-зарлар көтирилиду, чишлирини ғучурлитиду. У чағда һәққанийлар Атисиниң падишалиғида худди қуяштәк жулалиниду.

Аңлиғидәк қулиқи барлар буни аңлисун!»».

Бу тәмсилдә, бу дунияда Худаға вә инсанийәткә қарши туридиған бир дүшмәнниң барлиғини, бу дүшмәнниң бәзи ишларға қол салидиғанлиғи бизгә көрситилиду. «Мәстәк» (күрмәк) дегән бу өсүмлүкниң мундақму бирхил алаһидилиги бар. Бих тартиштин башақ чиқарғичә болған арилиқта бу өсүмлүк буғдайға ажайибла охшап кетиду. Пәқәт пишип вайиға йәткәндила, буғдай билән болған пәрқи ениқ айрилиду. Инсанға пайда йәткүзидиғини пәқәт буғдайдур, мәстәк болса бирхил зәһәрлик өсүмлүктур. Шуңа бу тәмсил бир бешарәт. Бу бешарәт Худаниң падишалиғиниң башлинишида, әслидә «буғдай болған» сәмимий адәмләрниң пак-сап көңүллиридин йилтиз тартидиғанлиғидин, әмма бир мәзгил өткәндин кейин Худаниң сөз-каламини етирап қилидиған, өзини «христиан» дәп атайдиған нурғунлиған «мәстәк болған» кишиләрниң пәйда болидиғанлиғидин дерәк бәргән. Бундақ кишиләрниң я инсанға я Худаға һечқандақ пайдиси йоқ, бәлки дәл эксидур; чүнки Худаниң сөз-калами уларниң көңүллиридә йилтиз

тартип баққан әмәс. Лекин улар шу күнләрдә сораққа тартилмайду, уларға «орма вақти» болған қиямәт күнигичә һәқиқий буғдайниң қешида өсүшкә йол қоюлиду. Тәмсилдә немә үчүн ашундақ йол қоюлғанлиқниң сәвәви ениқ дәп берилмигән, әмма Тәврат вә Инжилдики башқа тәмсил вә баянлар бизгә Худаниң сахта мухлисларниң пәйда болушиға йол қоюши, өзигә садиқ болғанларниң етиқадини вә сәвир-тақитини техиму тавлаш үчүндур, дәп пуритип өткән. Худаға йәниму тәшәккүр, Униң меһри-шәпқити вә күч-қудрити билән сахта мухлисларниңму това қилип, һәқиқий ишәнгүчи болушқа имканийити бардур.

Муқәддәс китапта, кишиниң бешини қаймақтуридиған бу дунияни чүшәндүрүшкә мәдәт беридиған йәнә бир йәр бар, бу болсиму Инжилдики «Вәһий» дегән қисимда. Мошу йәрдә Мәсиһниң расули Юһанна Муқәддәс Роһниң қудрити билән асманға көтирилип, кәлгүсидә болидиған вақиәләр тоғрисидики бир қатар ғайибанә көрүнүшләрни көргән. Төвәндики айәтләр (17-18-бабтин) бу бешарәтлик көрүнүшләрдин бири. Бу айәтләрни мошу йәрдә толуқ нәқил кәлтүримиз. Бәзи тәпсилатлири сөзләватқан музакиримизниң даирисидә болмиғачқа, биз буларни чүшәндүрүп олтармаймиз. Әмма бу бешарәттики асасий персонаж болған, «қизил рәңлик кийим кийгән» «даңлиқ Паһишә Аял»ға, шуниңдәк уни тәсвирләйдиған, униң кимлигини ениқлайдиған тәпсилатларға диққәт қилсиңиз: —

(«Вәһий» — 17-баб)

«**Йәттә чиниси бар йәттә пәриштиниң бири келип, маңа сөзләп:**

— Бу йәргә кәл, нурғун сулар үстидә олтарған, чоң паһишә аялниң тартидиған җазасини саңа көрситип қояй. Йәр йүзидики падишалар униң билән бузуқлуқ өткүзди, йәр йүзидикиләр униң бузуқлуғиниң шарабидин мәс болушти, — деди.

Шуниң билән у пәриштә мени Роһниң илкидики һаләттә бир чөлгә елип барди. У йәрдә йәттә башлиқ, он мүңгүзлүк, пүтүн әзайини күпүрлүк намлири қаплиған бир тоқ қизил дивиниң үстидә олтарған бир аялни көрдүм. Аял сөсүн вә тоқ қизил кийим кийгән болуп, алтун, қиммәтлик яқут вә мәрвайитлар билән пәрдазланғаниди. Қолида жиргиничлик номуссизлиқлар вә өз бузуқлуғиниң ниҗасәтлири билән толған бир алтун қәдәһ бар еди. Пешанисигә бир сир — «Катта Бабил, паһишиләрниң вә дунийадики пүткүл жиргиничлик номуссизлиқларниң аниси» дегән нам пүтүклүк еди. Мән аялниң муқәддәс бәндиләрниң қени вә Әйсаға гувалиқ бәргүчиләрниң қени билән мәс болғанлиғини көрдүм. Уни көрүп толиму тәәҗҗүп қилип интайин һәйран қалдим. Пәриштә маңа мундақ деди:

— «Немигә һәйран қалдиң? Аялниң вә уни көтирип турған йәттә башлиқ, он мүңгүзлүк дивиниң сирини саңа ейтип берәй. Сән көргән дивә бир заманларда бар еди, һазир йоқ; узун өтмәй теги йоқ һаңдин чиқип, һалакәткә қарап маңиду. Йәр йүзидә туруватқанлар — дуния апиридә болғандин буян исимлири һаятлиқ дәптиригә пүтүлмигән кишиләр дивини көрүп

интайин һәйран қалиду. Чүнки у бир заманларда бар еди, һазир йоқ, лекин йәнә пәйда болиду.

Мана буни чүшинишкә лазим болған һекмәт: — йәттә баш болса у аял олтарған йәттә тақҗа, шундақла йәттә падишаға вәкиллик қилиду. Буларниң бәши жиқилған, бириси бар, йәнә бири техи кәлмиди. У кәлгәндә пәқәт азла вақит туралайду. Бурун бар болған, әнди һазир йоқ болған дивиниң өзи сәккизинчи падишадур, шундақла у һәм йәттисидин бири болуп һалакәткә қарап маңиду.

Сән көргән он мүңгүз он падишадур. Уларниң падишалиқлири техи йоқ, әнди уларға дивә билән биллә бир саәтлик падишалиқ һоқуқи берилиду. Бу падишалар бир ой, бир нийәттә болуп өз қудрити вә һоқуқлирини дивигә беришиду. Дивә вә падишалар бирлишип Қозиға қарши җәң қилиду. Қоза уларниң үстидин ғалип келиду, чүнки У рәбләрниң Рәбби, падишаларниң Падишасидур. Униң билән биргә турғанлар болса чақирилған, талланған вә Униңға садиқ болғанлардур».

Пәриштә маңа йәнә:

— Паһишә аял үстидә олтарған, сән көргән сулар болса милләтләр, өзара топлашқан нурғун кишиләр, әлләр вә һәр хил тилларда сөзлишидиған кишиләрдур. Сән көргән он мүңгүз вә дивә бу паһишә аялдин нәпрәтлиниду, уни талан-тараж қилип ялиңачлап қойиду, униң гөшини йәп, өзини отта көйдүриду. Чүнки Худа Өз сөз-каламлири әмәлгә ашқичә, ашу он

падишаниң көңлигә Өз ирадисини ижра қилип, бир қарарда тохтишип падишалиқ һоқуқини дивигә бериш нийитини салди.

Сән көргән аял йәр йүзидики падишалар үстидин һөкүмранлиқ қилидиған катта шәһәрдур», — деди».

(18-бап)

Бабилниң гумран болуши

У ишлардин кейин мән чоң һоқуқлуқ йәнә бир пәриштиниң асмандин чүшүватқанлиғини көрдүм. Йәр йүзи униң жулалилиғидин йоруп кәтти.

Пәриштә жуқури аваз билән мундақ варқириди: —

«Ғулиди! Катта шәһәр Бабил ғулиди!

Әнди у жинларниң макани,

Һәр бир напак Роһларниң солақханиси,

Һәр бир мәкруһ вә жиргиничлик қушларниң солақ-чаңгиси болди!

Чүнки барлиқ әлләр униң зина-бузуқлуғиниң сәвдалиқ шарабидин ичишти;

Йәр йүзидики барлиқ падишалар униң билән бузуқлуқ өткүзүшти,

Йәр йүзидики содигәрләр униң әйш-ишритиниң әлвәкчилигидин бейишти».

Асмандин йәнә бир авазни аңлидим:

«И Мениң хәлқим, униң гуналириға шерик болмаслиғиңлар үчүн, һәм униң бешиға чүшидиған балаю-апәтләргә

учримаслиғиңлар үчүн, униң ичидин чиқиңлар! Чүнки униң гуналири пәләккә йәткидәк дүвилинип кәткән, Худа униң һәққанийәтсизликлирини есигә алди».

Инҗилниң «Вәһий» дегән қисмида, алаһидә көзгә көрүнәрлик бир қиз вә бир аял тәсвирләнгән. Биринчиси қиз болуп, униңға апъақ либас кийим кийдүрүлгән, у Мәсиһ Әйсаға садиқ, сап, пак қиз, бу қизни Мәсиһ Әйсаниң дунияви җамаити дәп баян қилинған. Иккинчиси аял болуп, жуқурида ейтилған һелиқи «паһишә аял»дур. Уни, өз еригә садиқ болған ақ кийим кийивалған пак қизниң пүтүнләй әкси болуп, өз «муһәббити»ни дәпсәндә қилған, садақәтсиз, паһишә аял дәп баян қилған. Паһишә аял «**пүтүн әҗайини күпүрлүк намлири билән толған бир қизил дивә**»ниң үстигә олтарған. «Вәһий» дегән қисимниң башқа йәрлиридә, бу «дивә»ниң пүтүн дунияниң сиясий күчигә вәкиллиқ қилидиғанлиғини көрситиду. Шуниң билән төвәндикидәк хуласигә келимизки, бу «паһишә аял» сиясий һоқуқ вә бу дунияники мал-мүлүк үчүн, өзини сатидиған бирхил «сахта җамаәт»кә вәкиллик қилиду. Бу аялни, йәнә «даңлиқ шәһәр», «Бабил» («Бабилон») дәп баян қилған. Шуңлашқа бу бешарәттә (миладийәдин кийинки 1-әсирдә берилгән) бир сахта диний системиниң барлиққа келидиғанлиғи дейилгән. «Сахта» дейилиши, чоқум Мәсиһ Әйсаниң намида қурулидиған бир системини көрситиши керәк. Ундақ болмиса, қандақму «сахта» болсун? Шуниң билән Худа Өзиниң мөмин бәндилиригә ашу шәһәрниң гуналирини жуқтурувалмаслиқ үчүн, униңдин барлиқ мунасивәтни үзүшкә буйруған: — «**И мениң хәлқим, униң гуналириға шерик болмаслиғиңлар үчүн, һәм**

униң бешиға чүшидиған балаю-апәтләргә учримаслиғиңлар үчүн, униң ичидин чиқиңлар!» (18-баб, 4-айәт)

Бүгүнгә қәдәр бу улуқ бешарәтниң йерими дегидәк әмәлгә ашурулған; демәк, бу «паһишә аял» пәйда болуп болған. Пәқәт әң ахирқи қисмилири, йәни «он мүңгүзлүк девә»ниң пәйда болуши вә Худа үчүн йиргиничлик болған бу диний системиниң һаман пүтүнләй битчит қилиниши әмәлгә ашурулушни күтмәктә.

Бешарәтниң әмәлгә ашурулуш жәряни миладийә 4-әсирдә башланған. Мәсиһ мухлис жамаәтлири шу вақитқа қәдәр, һәрдаим Рим империйәси һөкүмитиниң қаттиқ зиянкәшлик қилишиға учрап туратти. Ойлимиған йәрдин, шу чағдики Рим императори Константин «христиан етиқадини қобул қилимән» дәп жакарлайду. Әмма униң әһвалидин қариғанда, у нә «това қилиш»ниң нә етиқадниң немә екәнлигини чүшәнмигән. Шүбһисизки, униңда «йеңи туғулуш» мәвжут болуп баққан әмәс еди. Чүнки у өзи «етиқадқа нисбәтән йеңи туғулған бовақ»тәк, кичик пеиллиқ билән тунжа қәдәмлирини бесишқа тоғра кәлгән вақитта болса, у әксичә өзиниң императорлуқ салаһийити билән «Мениң Мәсиһ жамаәтлириниң ишлириға арилишиш һоқуқум бар» дәп турувелишқа башлиди. Жамаәтләрдики нурғун йетәклигүчиләр униңға тәнбиһ беришниң орниға императорниң достлуғидин пайдилинип, өзиниң шәхсий мәнпәитигә йетиш, һәтта сиясий жәһәттә һоқуққа еришип қалармәнмекин дәп, императорниң ашундақ арилишивелишиға чидиған, һәтта бәзилири униң арилишивелишини хушаллиқ билән қобул қилған. Мошундақ өз етиқадиға сатқунлуқ-паһишивазлиқ қилмишлириға қарши чиққан

йетәклигүчиләр вә аддий мухлислар болса, ашу «җамаәт»ниң зиянкәшлик қилишиға учрап, ахири «җамаәт»тин һайдиветилгән. Йәнә бир-икки әсир өтүши билән шундақ бир вәзийәт шәкилләндики, ашу «җамаәт»ниң мәлум бир йетәклигүчиси оттуриға чиқип, өзигә «Папа» (Ата) дегән унванни қоюп, «Мән барлиқ җамаәтләрниң бешидурмән, барлиқ җамаәтләр вә һәтта бу дуниядики барлиқ падишалар маңа бойсунуши керәк» дәвалған. Бу киши өлүп кәткәндин кейин, йәни бириси униң орниға чиқип, уму өзини «папа» дәп ативалған. Бу вәзийәт бүгүнгичә давамлишип кәлмәктә. Рим шәһиридә һазирму өзини «папа» дәп ативалған бир адәм бар. Бундақ қилмиш Мәсиһ Әйсаниң: «**Йәр йүзидә һечқандақ кишини «Атам» демәңлар, чүнки пәқәт бирла Атаңлар, йәни әрштә Турғучи бардур**» дегән тәлимигә очуқ-ашкара қарши турғанлиқ (Инҗил «Матта» қисмида, 23-баб). «Поп» билән «папа» дегән унванниң мәниси охшаш, хаталиғиму охшаш. Әшу «папа»ниң һоқуқи барғансери чоңийип, у ахири (оттура әсирләрдә) Явропадики нурғун падишаларниң үстидики һоқуқлирини егиливелип, Худа алдида күпүрлүк қилип өзини «падишаларниң Падишаси, рәбләрниң Рәбби» дәп ативалған. Та бугунгә қәдәр, Римдики ашу «папа»лар бу унванниң хаталиғини етирап қилмай, өзини техичила ашундақ атап жүрмәктә. Нурғун мухлисларниң уларни «Мәсиһниң рәқиби» яки «дәҗҗал» дейиши ғәлитә иш әмәс (оттура әсирләрдики Парс, Оттура Асия вә Җоңгодики мәсиһий мухлис («нәсторийилик») җамаәтлири «папа» дегәнни әзәлдин етрап қилип бақмиған).

Бу ғайибанә көрүнүштә һелиқи «паһишә аял» «йәттә тағ» үстидә олтарған. Дуниядики бир нәччә шәһәрләр «йәттә тағниң үстигә» орунлашқини билән, буларниң ичидики әң даңлиқ, көзгә әң

көрүнәрлик болғини дәл өзини «Мәсиһ Әйсаниң вәкили» дәп ативалған, ашу «папа» олтарған Рим шәһириниң өзидур. Бу «паһишә аял» «**сөсүн вә тоқ қизил кийим кийгән болуп, алтун, қимматлик яқут вә мәрвайитлар билән пәрдазланғаниди**». Оқурмәнләр телевизорлардин нурғун һәйвәтлик «Мәсиһ ибадәтхана»лириниң (черкавларниң) нәпис безәлгәнликлирини, һәтта мошу бешарәттә дейилгәндәк «**Алтун, яқут вә үнчә-мәрвайитлар билән**» безәлгәнликлирини өз көзлири билән көргәнду. Бәлким бу «ибадәтханилар»диму нурғун мәбуд (мәйли Әйсаға, Мәрйәмгә яки «Әвлиялар»ға вәкил болған) вә яки чаплақлиқ «вәкиллик рәсим»ләр («әйконлар») бардур. Нурғун кишиләр йәнә чапрас яғач яки башқа шәкилләрдә ясалған һәр хил «тумар»ларни есивалиду. Көзи очуқ һәр бир адәм үчүн аянки, бундақ ишлар Тәврат вә Инжилға мутләқ хилаптур. Шуниңға охшаш, нурғун «поп»ларму дәрвәқә ажайип чирайлиқ «**сөсүн вә тоқ қизил кийимләр**»ни кийивелишқа амрақ. «папа»ниң «вәзирлири» болған «кардиналлар»му қип-қизил тонларни кийишивалиду вә катта сарайларда турушиду. Мошундақ һәшәмәтлик турмуш, байлиқларни топлаш, һәйвәтлик вә катта «ибадәтханилар» яки имарәтләрни қуруш, Мәсиһ Әйсаниң: «**Өзүң үчүн йәр йүзидики байлиқларни топлимай, әрштики байлиқларни топла**» дегән аддий тәлимигә пүтүнләй хилап. Сиясий һоқуққа интилиш вә яки Әйсаниң намида һоқуқни қобул қилишму охшашла Униң: «**Мениң падишалиғим бу дунияға мәнсуп әмәс**» дегән тәлимигә хилап.

Ахири, бу «паһишә аял» «**муқәддәс бәндиләрниң қени вә**

Әйсаға гувалиқ бәргүчиләрниң қени билән мәс болған» (6-айәт). Мошу бешарәттә бу «диний система» Әйсаниң нурғун ихласмән мухлисилириға зиянкәшлик қилип, уларни рәһимсизлик билән өлтүрүп қанхорлуқ қилидиғанлиғи көрситилгән.

Тарихта нурғун адәмни һәйран қиларлиқ пакитлар бар. Әмма уларниң ичидики әң аҗайип болғанлардин бири чоқум шуки, «Худаниң муһәббити»ни етирап қилидиған ашу бир гуруһ кишиләрниң шу «муһәббәт»ниң намида, йәни Әйсаниң намида нурғунлиған гунасиз, җинайәт өткүзүп бақмиған, Худаға садиқ, Әйсаниң мулайим, ихласмән мухлислирини қарап туруп өлтүрүвәткәнликлиридур. Тарихшунасларниң пәрәзлиричә, Худани етирап қилмайдиған Рим империйәси бир нәччә миллион христианларни дәһшәтлик һалда өлтүрүвәткән (асасий сәвәви, императорға чоқунушни рәт қилғанлиқтин). Әмма шу гуруһтики «диндар» кишиләрдин тәркип тапқан система болса, Рим империйәси өлтүрүвәткән мухлисларниң санидин үч-төрт һәссә артуқ Худани сеғинидиған, ихласмән кишиләрни өлтүрүвәткән. Бундақ пакитлар бизни шу хуласигә кәлтүридуки, бу дуниядики әң дәһшәтлик гунакарлар болса дин билән өзлирини ниқапливалған кишиләрдур, әң яман сахтипәзлик болса диний сахтипәзликтур.

Мана бу өзини «Мәсиһниң җамаити» дәп ативалған һелиқи «даңлиқ паһишә аял»ниң дәһшәтлик тарихидур. Улар Әйсаниң намида урушларни қозғиған, алдамчилиқ вә хиянәтчилик қилип, нурғунлиған байлиқларни топливалған, сиясий һоқуққа еришиш үчүн һечқандақ иштин әймәнмәстин сүйқәст қилған вә уларниң ашу рәзил қилмишлириға қаршилиқ көрсәткән, Худаға садиқ

болған нурғунлған ихласмән кишиләрни ужуқтуруветиш үчүн, уларни қамаққа ташлиған, қийниған вә өлтүргән. Сиз бу пакитларниң тәпсилатлирини һәрқандақ материяли толуқ күтүпханиларниң тарих китаплиридин тапалайсиз. Мәсиһ Әйсаниң улуқ тәлимини көрүң беқиң: –

– «Силәр «көзгә көз, чишқа чиш» дәп буйрулғинини аңлиғансиләр. Бирақ Мән Өзүм шуни силәргә ейтип қояйки, әски билән тәң болмаңлар. Кимдәким оң мәңзиңгә урса, сол мәңзиңниму тутуп бәр; вә бириси үстүңдин дәва қилип, көйнигиңни алмақчи болса, чапиниңниму бәр. Бириси саңа жүк-тақини йүдкүзүп миң қәдәм йол жүрүшкә зорлиса, униң билән икки миң қәдәм маң. Бириси сәндин тилисә, униңға бәр. Бириси сәндин өтнә-йерим қилмақчи болса, униңға бойнуңни толғима.

Силәр «Қошнаңни сөйгин, дүшминиңгә нәпрәтлән» дәп ейтилғанни аңлиған. Бирақ Мән Өзүм шуни силәргә ейтип қояйки, силәргә дүшмәнлик болғанларға меһир-муһәббәт көрситиңлар, силәрдин нәпрәтләнгәнләргә яхшилиқ қилиңлар, силәргә зиянкәшлик қилғанларға дуа қилиңлар. Шундақ қилғанда, әрштики Атаңларниң пәрсәндлиридин болисиләр. Чүнки У қуяшиниң нурини яхшиларғиму вә яманларғиму чүшүриду, ямғурниму һәққанийларғиму, һәққанийәтсизләргиму яғдуриду. Әгәр силәр өзүңләргә муһәббәт көрсәткәнләргила меһир-муһәббәт көрсәтсәңлар,

буниң қандақму инъамға еришкичилиги болсун? Һәтта бажгирларму шундақ қиливатмамду? Әгәр силәр пәқәт қериндашлириңлар биләнла салам-сәһәт қилишсаңлар, буниң немә пәзилити бар? Һәтта ят әлликләрму шундақ қилидиғу! Шуңа, әрштики атаңлар мукәммәл болғинидәк, силәрму мукәммәл болуңлар».

Униң мошундақ тәлими наһийити еник дейилгән турса, улар йәнә ашундақ болмиғур рәһимсизлик рәзил қилмишларни қилипла қалмастин, бәлки йәнә келип Әйсаниң намида қилған. Уларниң бундақ қилғанлири кишиләрниң каллисидин қандақ өтиду? Һәй инсан, сән ким?!

Мусулман-«христиан» урушлири, йәни һәр икки тәрәптин нәччә он түмәнлигән кишиләр өлгән дәһшәтлик «әһселипниң шәриққә юруш қилиш», (Пәләстин дегән «муқәддәс зимин»ни ишғал қилиш үчүн қилған урушлар) дәл ашу «даңлиқ паһишә аял»ниң алдамчилиғидин келип чиққан урушлардур. Қуранда, ашундақ зораванлиқлар мәнъи қилинған әмәс (бәзи мусулманлар барлиқ «капирлар»ға «ғазат» (муқәддәс уруш, жиһад) елип беришини Қуран буйруған, бундақ қилиш өз бурчум дәп қарайду, дәп билимиз, әлвәттә); әмма Инжилниң пүтүн тәлими буни қәтъий мәнъи қилиду.

Ундақта, һәқиқәтни әстайидил издәнгүчиләр: «Әнди мән, Мәсиһниң йолида һәқиқий маңидиғанларни нәдин издәп тапимән? Уларниң қандақ адәм екәнлигини қандақ биләләймән?» дәп

соришиға тоғра келиду. җавапини дәрвәқә, дәл мошу дәһшәтлик вақиәләрни вә «паһишә аял»ниң рәзил қилмишлирини алдинала ейтип бешарәт беридиған Инҗилниң өзидин асанла тапалайсиз. һәрқандақ аддий бир адәм Инҗил тәлимлириниң аддий мәнилирини есидә чиң тутуп, әмәл қилидиған болсила, езип кәтмәйду. Инҗилни оқуп униңға ишиниш, униңда хатириләнгән пәрманларға итаәт қилиш (җүмлидин, сәмимийлик билән өзиниң кәмчиликлирини үзлүксиз етирап қилиш)ниң өзи өзиниң алдинип кетишиниң алдини елишқа инсанийәткә мудапиә болсун, дәп Худа бәргән әң күчлүк мудапиәдур.

Әйса бу тәрәпләрдә бизгә йолйоруқ көрситип мундақ дегән: —

«**Алдиңларға қой терисигә оринивелип кәлгән, ичи житқуч чилбөридәк болған сахта пәйғәмбәрләрдин һошияр болуңлар. Силәр уларни мевилиридин тонувалалайсиләр. Тикәндин үзүмләр, қамғақтин әнҗирләр алғили боламду? Шуниңға охшаш, һәр яхши дәрәқ яхши мевә бериду, пор дәрәқ начар мевә бериду. Яхши дәрәқ начар мевә бәрмәйду, пор дәрәқ яхши мевә бәрмәйду. Яхши мевә бәрмәйдиған һәр бир дәрәқ кесилип отқа ташлиниду. Шуниңдәк, мошундақ кишиләрни мевилиридин тонувалалайсиләр.**

Маңа «Рәббим, Рәббим» дегәнләрниң һәммисила әрш падишалиғиға кирәлмәйду, бәлки әрштә турғучи Атамниң ирадисини ада қилғанларла кирәләйду. Шу күнидә нурғун кишиләр Маңа: «Рәббим, Рәббим, биз Сениң намиң билән

вәһий-бешарәтләрни йәткүздуқ, Сениң намиң билән җинларни қоғлидуқ вә намиң билән нурғун мөҗизиләрни көрсәттуқ» дәйду. Һалбуки, у чағда Мән уларға: «Силәрни әзәлдин тонумаймән. Көзүмдин йоқилиңлар, әй итаәтсизләр!» дәп елан қилимән.

Әнди һәр бири бу сөзлиримни аңлап әмәл қилған болса, у өз өйини қорам таш үстигә салған пәм-парасәтлик кишигә охшайду. Ямғур жиғип, кәлкүн келип, боран чиқип соқсиму, у өй өрүлмиди; чүнки униң ули қорам ташниң үстигә селинған. Бирақ сөзлиримни аңлап туруп, әмәл қилмайдиған һәр бири өйини қумниң үстигә қурған ахмақкә охшайду. Ямғур яққанда, кәлкүн кәлгәндә, боран чиққанда шу өй өрүлүп кәтти; униң өрүлүши интайин дәһшәтлик болди!» (Инҗил, «Матта», 7-бап, 15-27-айәт).

Бу алийҗанап тәлимидә Рәббимиз бизгә, пәқәт кишиләрниң «етиқадни етирап қилишиғила яки дегәнликлиригила әмәс, бәлки уларниң «мевиси»гә қарап жүрүшимиз үчүн тәрбийә бәргән. Мошу йәрдики «мевә» немини көрситиду? «Мевә» мәлум бир кишиниң қилған ишлиридинла әмәс, бәлки бу ишларниң ақивитини, униң аилисидики әһвални, униң хизмәттә көрсәткән төһписини, инсанийәткә йәткүзгән пайдисини вә ахирқи һесабтики әң муһими болған, униң роһидин чиққан нәрсиләрниң «тәми»ни көрситиду. Һәр бир адәмдә өзигә чүшлүк ашундақ бирхил «тәм» бар болиду. Бу тәм болса, ашу адәмниң роһидин чиқиду; башқилар өзлириниң роһида мошу тәмни пурап сезәләйду. Биз бәлким мәлум бир

кишини тунҗа қетим учратқинимизда, көңлимиздә дәрһал бирхил наһайити азадилик туйғу пәйда болуши мүмкин. Йәнә келип башқа мәлум бир кишини учратқинимизда, немә үчүндур дәрһал биарамлиқ һес қилишимизму мүмкин. Бундақ һессиятлиримиз бәзидә бизни аздуруп кетишиму мүмкин, яки һәтта өзимизгә зиян йәткүзишиму мүмкин; әмма мошу айәттә тилға елинған «мевә» болса, вақитниң өтүши билән техиму испатланған, изчил, бир пүтүн, һеч өзгәрмәс муһәббәттин башқа һеч нәрсә әмәс. Бундақ муһәббәт изчил һалда башқиларниң мәнпәитини издимәктә. Инҗилдики «Коринтлиқларға (1)» 13-бабта дейилгәндәк: —

«Муһәббәт сәвир-тақәтлик, меһрибанлиқтур:

Муһәббәт һәсәтхорлуқ қилмайду:

Муһәббәт өзини махтимайду,

Тәкәббурлуқ қилмайду,

Номуссизлиқ қилмайду,

Өз мәнпәәтини көзләп жүрмәйду,

Териктүрүлмәйду,

Көңлидә өчмәнлик сақлимайду;

Һәққанийсизлиқтин хушал болмайду,

Бәлки әмәлийәттин, һәқиқәттин хушал болиду;

Һәммә ишта қосиғи кәңлик қилиду, һәммигә йүзлинип Худаға ишиниду, һәммә ишқа умид бағлайду, һәммигә чидайду.

Меһир-муһәббәт һәргиз түгимәйду».

Инжилниң бир қисмида бизгә йәнә: —

«**Муқәддәс Роһтин чиққан мевә болса меһир-муһәббәт, шад-хурамлиқ, хатиржәмлик, сәвир-тақәт, меһрибанлиқ, яхшилиқ, ишәш-садиқлиқ, мөмин-мулайимлиқ вә өзини тутувелиштин ибарәт**» дейилиду.

(«Галатияликларға» 5:22-23).

Ашундақ һәр тәрәплимилик изчил муһәббәтни ялған көрситиши һәргиз мүмкин әмәс, чүнки изчил көрүнидиған шундақ бир хиллиқ муһәббәт һәргизму инсан қәлбидин өзлүгидин чиқип қалмайду, пәқәт Худадинла, йәни шу инсанниң Худа билән болған һәқиқий алақисидинла келиду.

Жуқириқи «Матта» қисмидин нәқил кәлтүрүлгән айәтләргә диққәт қилишимизға тегишлик болған иккинчи нуқта шуки, қиямәт күнидә нурғун кишиләр өзини Мәсиһниң намида мөҗизиләрни жүргүзгәнлигини көрситиду: —

«**Шу күнидә нурғун кишиләр Маңа: «Рәббим, Рәббим, биз Сениң намиң билән вәһий-бешарәтләрни йәткүздуқ, Сениң намиң билән жинларни қоғлидуқ вә намиң билән нурғун мөҗизиләрни көрсәттуқ» дәйду**» (22-айәт).

Бу бизгә шуни уқтуридуки, мөҗизиләрни яритиш иқтидариниң болушиниң Худадин кәлгәнлиги натайин. Муқәддәс китап бизгә хәвәр қилидуки, жин-шәйтанларниңму (мәлум дәриҗидә) бирхил мөҗизиләрни яриталайдиған қудрити бар,

Шәйтан өзиниң бу қудритини инсанийәтни алдаш үчүн кишиләргә (мәсилән, палчиларға, сеһригәрләргә, җадугәрләргә, хәнзулар арисидики «чигоң» ишлитидиғанларға) бериду. Муһими шуки, мәлум бир кишиниң Худа тәрипидин әвәтилгәнлигигә, хаталашмайдиған бирдин-бир испат бу кишидә изчил, сап, муқәддәс муһәббәт бар болғанлиғидиндур. Бундақ муһәббәт пәқәт аилидикиләргила яки өз «җамаити»гила әмәс, бәлки һәммәйләнгә тәң болуши керәк. Етиқад йолида сиз сирдаш яки ярдәмчи болғучи мухлисларни издигән вақтиңизда, ашундақ муһәббәткә егә кишиләрни издәң. Башқиларниң пули яки мал-мүлүгини көзләп жүридиған кишиләрдин қәтъий нери болуң; хәлиқни Мәсиһкә әмәс, бәлки өзигә тартип жүридиған кишиләрдин қәтъий нери болуң.

(Мошу йәрдә «мөҗизиләр» тоғрилиқ шуни ейтип өтимизки, «яритиш» вә «тирилдүрүш» пәқәт Худаниң қолидинла келиду. Шәйтан кәлгүсидә бирла қетим, Худаниң йол қоюши билән дәҗҗални, йәни Мәсиһниң рәқибини өлүмдин тирилдүриду. Бу иш инсанийәт үчүн еғир синақларни кәлтүрүп чиқириду)

Шуңа, Мәсиһкә тайинишни һәргиз «ғәрипчә болуш» яки «йеңи бир динға кириш» дәп ойлап жүрмәң. Биз илгири ениқ баян қилғинимиздәк, «Мәсиһкә тайиниш» дегинимиз һәқиқәткә, реаллиққа, Худаниң Роһиниң кишиләр қәлбидә Өз әмилини қилип, муһәббәтни йетиштүрүп, Худа билән болған һәқиқий алақигә вә мунасивәткә киргүзүшидин ибарәттур. Бу дин әмәс. Нурғун кишиниң дини бар болғини билән, әмәлийәттә муһәббити йоқтур. Йәнә дейишимиз керәкки, Худа билән бағлиған бундақ мунасивәт, йәни етиқад дегән, ата-анидин мирас қалидиған иш әмәстур. Һәр бир дәвирдики кишиләр өзлири Худаниң йениға келиши керәк. Һәр

бир адәм йеңидин туғулуши керәк. Шуңа диний «әнъәнә»ләр дегән Инҗилниң дүшминидур. Худа инсандин һәр бир ишни қилишта толуқ аңлиқ һалда чин көңлидин «Буни Худа Өзи маңа буйруған бир иш» дегән ишәштә яшашини тәләп қилиду. «Әнъәнимиз шу» дәпла иш қилсақ, қилған шу ишимизниң Худа алдида һечқандақ әһмийити болмайду.

«**Әстайидил кишиләрниң ойлири өзлирини пәқәт кәңричиликкила йетәкләр;**

Чечилаңғуларниң ойлири болса, уларни пәқәт йоқсузлуққила йетәкләр».

(Тәвраттики «Сулайманниң пәнд-несиһәтлири» 21-баб

Хатимә

Жуқирiқи музакириләрдин, гуналарниң кәчүрүм қилиниши вә көңүлниң жуюлуп паклинишида, Әйса Мәсиһсиз һечқандақ йолниң йоқлуғини, шундақла Тәврат, Зәбур вә Инҗилдин башқа шу ниҗатлиқ йолни көрситидиған һечқандақ китапниң йоқлуғини көрүп чиққансиз. Муқәддәс вә мутләқ адил Худаниң Өз адиллиғини қанаәтләндүрүштә, адәмни Худа билән инақлаштурушта, Мәсиһ

Әйсаниң Өзиниң қурбанлиқ қилинишидин сирт башқа йолму йоқтур. Бу пурсәтни чиң тутуң, бүгүнки күн ниҗатлиқ күн, меһри-шәпқәт көрситилидиған вә қобул қилинидиған күн болиду.

Музакиримизни мошу йәрдә аяғлаштуруп турмақчимән. Техи сөзләнмигән ишлар хелә нурғун. Жуқиридикиләрни мусулман қериндашлиримниң һәқиқәткә еришиши, шундақла мәңгүлүк һаятқа егә болушини мәхсәт қилип яздуқ. Худаниң қәдирлик оқурминимгә Муқәддәс Роһ ата қилип, униң издинишлиригә, дуалириға йоруқлуқ беришини тиләймән. Худаға өз ана тилиңизда чин дилиңиз билән дуа қилиң. Худа сизни Рәб Мәсиһ Әйсада болған түптүз ниҗатлиқ бәхит йолида йетәклигәй.

(Әсли нусхини, (әрәб тилида) Никола Яқуп Ғабрил язған. Қошумчә материял, Хеләл Әйсадин)

«**Дунияниң нури Өзүмдурмән. Маңа әгәшкәнләр қараңғулуқта маңмайду, әксичә һаятлиқ нуриға еришиду**»

(Инҗил, «Юһанна» 8-бап, 12-айәт)

«**Әстайидил кишиләрниң ойлири өзлирини пәқәт кәңричиликкила йетәкләр;**

Чечилаңғуларниң ойлири болса, уларни пәқәт йоқсузлуққила йетәкләр»

(Тәвраттики «Сулайманниң пәнд-несиһәтлири» 21-бап)